

YHDESSÄ TEHOKKAAMMIN KIUSAAMISTA VASTAAN

K–0–toimintamallin kehittäminen Rovaniemelle

Rovaniemen kaupunki
Aseman Lapset ry

Johanna Nokkanen

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosiaalialan osaamisen johtaminen (Ylempi AMK)
Lapin Ammattikorkeakoulu

2020

Sosiaalialan osaamisen johtaminen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (Ylempi AMK)

Tekijä	Johanna Nokkanen	Vuosi	2020
Ohjaaja(t)	Marttala Timo Viinämäki Leena		
Toimeksiantaja	Rovaniemen Nuorisopalvelut		
Työn nimi	Yhdessä kiusaamista vastaan. K–0–toimintamallin kehittäminen Rovaniemelle		
Sivu- ja liitemäärä	79 + 4		

Nuorten välinen kiusaaminen ja väkivalta nousivat toistuvasti julkisuuteen syksyllä 2020. Rovaniemen kaupunki palkkasi maaliskuussa 2020 K–0–koordinaattorin. K–0–toimintamalli on kiusaamiseen puuttuvaa työtä kiusaamistapauksissa, jotka ovat pitkittyneitä tai raaistuneita. Tämän opinnäytetyön tavoitteina olivat kehittää K–0-malli Rovaniemelle sekä luoda Rovaniemen kouluille yhtenäiset kiusaamisen puuttumisen periaatteet, jotta kiusaamiseen puuttuminen olisi yhdenmukaista ja tasapuolista. Tavoite oli myös lisätä ja jakaa ammatillista osaamista eri organisaatioiden työntekijöiden kesken. Toimeksiantajana opinnäytetyössä toimi Rovaniemen kaupungin nuorisopalvelut. Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen.

Käytin opinnäytetyössäni prosessin kuvausta kuvaamaan K–0–työn kulkua ja koulun kiusaamisen puuttumisen vaiheita. Tutkimuskysymyksinä pohdin, mitä kiusaaminen ja koulukiusaaminen ovat sekä miten kiusaamiseen voidaan puuttua. Aloitin teoriapohjan rakentamisen Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen tekemien Kouluterveyskyselyjen pohjalta sekä Rovaniemen koulujen kiusaamisen puuttumisen strategioista.

Aktiivisen asiakastyön ja K–0–toimintamallin kehittämisen lisäksi mallinsin, miten K–0–työhön ohjaututaan ja mikä on K–0–työn prosessin kulku Rovaniemellä. Koulupalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö toi verkostoa lähemmäs koulun toimia sekä parantaen koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä. Sosiaalipalveluiden kanssa kehitettiin työparityöskentelyn mallia kiusaamistapauksissa ja varhaiskasvatuksen palveluiden kanssa luotiin yhteistyömallia siitä, miten K–0–työ tukee heitä parhaiten. Työmuotoa tehtiin opinnäytetyöprosessin aikana aktiivisesti tunnetuksi niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Toimenpiteet edesauttavat kiusaamiseen puuttumista Rovaniemellä entistä tehokkaammin, koska luodut mallit yhdenmukaistivat eri toimijoiden toimenpiteitä. Opinnäytetyön jatkotoimenpiteenä luotiin kiusaamiskysely Rovaniemen kouluille.

Professional Competence Management in
Social Services
Master`s degree of Social Services

Author	Johanna Nokkanen	Year	2020
Supervisors	Timo Marttala Leena Viinamäki		
Commissioned by	Rovaniemi Youth Services		
Subject of thesis	Together against Bullying - Creating a K–0 Operating Model in Rovaniemi		
Number of pages	79 + 4		

Bullying and violence among young people were repeatedly in the public in the autumn of 2020. In March 2020, the City of Rovaniemi hired a K – 0 coordinator. The K–0 approach is anti-bullying work in situations where bullying is prolonged or aggravated. The aims of this thesis were to develop a K – 0 model for the Rovaniemi Youth Services and to create uniform principles for the intervention of bullying in the Rovaniemi schools for the tackling of bullying to be uniform and equal. The aim was also to increase and share professional skills between employees of different organizations. The commissioner of the thesis is the youth services of the city of Rovaniemi. The thesis is working life oriented.

In this thesis, a process description was used to describe the course of the K – 0 work and the stages of the interventions of bullying at schools. The research questions of the study were the following; what is bullying, what is school bullying, and how bullying can be intervened. The theoretical frame of reference of this study is initially based on the school health surveys conducted by the Finnish institute of health and welfare and on the strategies for tackling bullying in the Rovaniemi schools.

In addition to the development of active customer work and the K – 0 operating model, the getting into and the course of the K – 0 work process in Rovaniemi were also modelled. Cooperation with school services brought the K-0 network closer to school activities and improved cooperation with schools. A model of work-pair work in cases of bullying was developed with social services, and a co-operation model was created with early childhood education services on how K-0 work could best support them. During the thesis process, the concept of K-0 work was actively promoted both locally and nationally. These measures contributed to tackling bullying in Rovaniemi even more effectively as the models created harmonize the measures of different actors. As a follow-up to this study a bullying survey was created for the Rovaniemi schools.

Key words youth, bullying, harassment, intervention

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA.....	6
2.1	Tarkoitus ja tavoite.....	6
2.2	Opinnäytetyön menetelmällisyys	7
2.3	Taustaa nuorten kiusaamiseen.....	11
2.4	Rovaniemen kouluterveyskysely 2019.....	15
3	KIUSAAMINEN	18
3.1	Kiusaamisen eri muodot	18
3.2	Kiusaamisen ja rikoksen häilyvä raja	22
3.3	Kiusaamisen vaikutukset	27
3.4	Kiusaamiseen puuttuminen	29
4	KIUSAAMISEN JÄLKIHOITO	33
4.1	Kiusaamisesta selviäminen	33
4.2	Toipumisprosessi.....	34
5	ROVANIEMEN TILANNE.....	39
5.1	Kuvaus Rovaniemestä.....	39
5.2	Rovaniemen palveluverkosto.....	40
6	KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN ROVANIEMELLÄ	45
6.1	Kiusaamiseen puuttumisen tukeminen varhaiskasvatuspalveluissa ...	45
6.2	Koulujen yhteiset kiusaamisen puuttumisen periaatteet	45
7	K-0-TYÖ ROVANIEMELLÄ	61
7.1	Rovaniemen K-0-työ lyhyesti	61
7.2	K-0-työssä käytetyt työtavat	64
7.3	Rovaniemen K-0-työn prosessin kulku.....	70
8	TULOKSET JA POHDINTA	74
	LÄHTEET.....	80
	LIITTEET	85

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. RADAR–arviointimalli.....	9
Kuvio 2. Kiusattu vähintään kerran viikossa.....	12
Kuvio 3. Osallistunut kiusaamiseen vähintään kerran viikossa	13
Kuvio 4. Koko maan kiusaamisen tekomuodot vuosina 2010–2011	14
Kuvio 5. Koko maan kiusaamisen tekomuodot vuonna 2017.....	14
Kuvio 6. Koulukiusaamisen ilmenemismuodot rovaniemeläisten 8.–9. - luokkalaisten keskuudessa	21
Kuvio 7. Kiusaamisen toipumisen polku, kun saa apua	34
Kuvio 8. Kiusaamisen toipumisen polku, kun ei saa apua	34
Kuvio 9. Erilaisia selviytymiskeinoja	35
Kuvio 10. Toipumisprosessin eri vaiheita	37
Kuvio 11. Ohjeita ammattilaisille	38
Kuvio 12. K–0–prosessin kulku	40
Kuvio 13. Koulujen kiusaamisen puuttumisen prosessin kulku	47
Kuvio 14. Ohjeita nuorille, miten toimia kiusaamistilanteissa.	50
Kuvio 15. Ensimmäinen kiusaamisen puuttumisen vaihe.	55
Kuvio 16. Toinen kiusaamisen puuttumisen vaihe.	57
Kuvio 17. K–0–työn prosessin kulku	63
Kuvio 18. Dialogin eteneminen	67
Kuvio 19. Restoratiivisen työskentelyn prosessi	69
Kuvio 20. K–0–työn prosessikaaren ensimmäinen osuus.....	70
Kuvio 21. K–0–työn prosessikaari toinen osuus	72

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Rovaniemeläisten 4.–5. -luokkalaisten lukumääriä koskien kiusaamista	15
Taulukko 2. Rovaniemeläisten 8.–9. -luokkalaisten kiusaamislukuja	17
Taulukko 3. Onko kyseessä kiusaaminen vai rikos	23
Taulukko 4. Koulujen ennaltaehkäisevät toiminnot	48
Taulukko 5. Esimerkki ohjeita vanhemmille	54

1 JOHDANTO

Kiusaamista on havaittu esiintyvän jo alle kouluikäisillä lapsilla. Jos kiusaamiseen ei puututa jo varhaiskasvatuksessa, se monesti siirtyy peruskoulumaailmaan. Pitkittyneissä kiusaamistapauksissa, kiusaaminen monesti raaistuu ja saattaa olla hyvinkin traumatisoivaa, joka heikentää osallisten ja heidän läheistensä hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta.

Nuorten välinen kiusaaminen ja väkivalta ovat valitettavasti nousseet toistuvasti julkisuuteen syksyllä 2020. Muun muassa Imatralla uutisoitiin, kuinka alakouluikäiset olivat pahoinpidelleet kolmannen oppilaan erittäin rajusti. Teossa oli käytetty apuna pesäpallomailaa. Tapahtuma oli kuvattu ja video lähti valtakunnallisesti leviämään sosiaalisessa mediassa. Tämän tapahtuman jälkeen uutisoitiin Vantaalta kaksi erillistä nuorten välistä pahoinpitelytapausta. Ensin erään koulun pihalla tapahtui yläkouluikäisten nuorten välinen pahoinpitely ja muutama päivä myöhemmin alakouluikäisten oppilaiden välinen pahoinpitely, jossa oppilas pahoinpideltiin välitunnilla tajuttomaksi. Kaikki nämä tapaukset luokitellaan törkeiksi pahoinpitelyiksi. (Yle, uutiset Imatra 2020; Yle, uutiset Vantaa 2020.)

Rovaniemellä haluttiin tehostaa kiusaamiseen puuttumista ja kaupungille palkattiin K–0–koordinaattori maaliskuussa 2020, joka tekee kiusaamiseen puuttuvaa työtä. Hallinnollisesti K–0–koordinaattori sijoittuu Rovaniemen kaupungin nuorisopalveluiden alle, mutta koordinaattorin palkkakustannuksiin osallistuvat nuorisopalveluiden lisäksi myös koulu-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalvelut. K–0 on Aseman Lapset ry:n luoma toimintamalli pitkittyneiden ja vakavien kiusaamistapausten selvitystyöhön. Aseman Lapset ry:n visio on, että olisi nolla selvittämättömiä konflikteja, josta nimi K–0 tulee. K–0–työtä tehdään menestyksellisesti tällä hetkellä jo Helsingissä, Lohjalla ja Järvenpäässä ja nyt K–0–toimintamallia kehitetään ja jalkautetaan Rovaniemelle.

K–0–työ on lähtenyt liikkeelle tyytymättömyydestä ja yhteiskunnan voimattomuudesta kiusaamisen puuttuvaan työhön. Vuonna 2017 julkisuudessa levisi #kannustusryhmä –kampanja (OAJ 2020) kiusaamista vastaan. Aseman Lapset ry:n hankepäällikkö Heikki Turkka mietti, eikö yhteiskunta tosiaan voi tehdä tämän kampanjan lisäksi enempää kiusaamisen estämiseksi ja konfliktien selvittämiseksi. Hän aloitti kiivaan keskustelun eri tahojen kanssa ja viimein nämä keskustelut tuottivat tuloksia. Me-säätiöltä saatiin rahoitus, jonka avulla K–0–työn

pilotti käynnistettiin Helsingissä. Vuoden 2018 aikana kiusaamistapauksia ohjautui 17 kappaletta K–0–työhön, joista Noora Hästbacka (2018) teki tapaustutkimuksen ”Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen”. Tuon vuoden aikana ongelmia ratkaistiin kokeilukulttuurin kautta ja mandaatti tapausten selvittämiseen sekä riittävän tiedon saantiin saatiin poliisilta. K–0–työntekijät menivät paikan päälle sinne, missä konflikteja tapahtui ja alkoivat selvittämään mistä on kysymys. K–0–työn kehittäminen oli uutta ja sen onnistumisen yksi suurimmista taustatekijöistä oli päättäjien luotto ja sitoutuminen K–0–työhön. Työn kehittymisen ja toteuttamisen edellytyksenä on, että kaupunki sitoutuu K–0–työhön, työ kiinnittyy kaupungin palvelurakenteisiin sekä kaupunki mahdollistaa K–0–työn resurssit. Eri tahojen yhtäaikainen puuttuminen on avainasemassa K–0–työssä. Järvenpäässä K–0–työ on otettu käyttöön 2018, jolloin Järvenpäässä pysähdyttiin yhdessä terävöittämään ja aukikirjoittamaan perusopetuksen kiusaamiseen puuttumista sekä toimenpiteitä. Lohjalla K–0–työ oli yksi Me–koulun kehittämisen kokeiluista, jonka Lohjan kaupunki päätti skaalata koko Lohjalle vuoden 2019 loppussa. Me–koulu oli syrjäytymisen vastainen hanke vuosina 2017–2019, jonka jälkeen Insinööriliitto lahjoitti rahaa Me–koulu –kehittämiseen. Tällä rahalla palkattiin 50% työntekijä K–0–koordinaattoriksi. (Asikainen, Gordin, Koikkalainen, Saarholm, Siren & Turkka 2020; Wallin 2020.)

Tämän opinnäytetyön aiheena oli kehittää Rovaniemen malli K–0–työstä. Itse toimin K–0–koordinaattorina tässä kyseisessä K–0–työssä, jolloin minulla on autoetnografinen lähtökohta tähän opinnäytetyöhön. K–0–koordinaattorina työni on käynnistää ja kehittää K–0–työ Rovaniemellä. K–0–työssä ei ole mitään tiukkaa ikärajaa, jolloin on tärkeää ottaa huomioon lapset ja nuoret sekä heidän perheensä kokonaisvaltaisesti. Siksi K–0–toimintamallin kehittämisessä Rovaniemen kaupungilta ovat mukana koulu-, nuoriso-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalveluiden toimijat.

Rovaniemen kouluilla on ollut hieman erilaisia käytäntöjä kiusaamisen puuttumiseen. Jollain kouluista kiusaamisen puuttumiseen on hyvin suppeat ohjeistukset ja toisilla kouluilla on erittäin hyvät ja yksityiskohtaiset ohjeet, kuinka toimia kiusaamistapauksissa. Keväällä 2020 pyysin Rovaniemen peruskoulujen rehtoreita lähettämään minulle heidän koulujensa kiusaamisen puuttumisenstrategiat. Liitteistä (Liite 1.) löytyvät nämä kaikkien koulujen omat kiusaamisen puuttumisenstrategiat yhtenä liitetiedostona. Koulujen omien kiusaamisen puuttumisen

strategioiden pohjalta loin yhteistyössä Rovaniemen koulupalveluiden ja koulujen rehtoreiden kanssa Rovaniemen yhteisen kiusaamisen puuttumisen periaatteet Rovaniemen kaikille kouluille. Näin kiusaamiseen puuttuminen olisi yhdenmu- kaista ja tasapuolista kaikilla Rovaniemen kouluilla. Koulujen yhteisissä puuttu- misen periaatteissa painotetaan ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, joita ovat muun muassa henkilökunnan sitouttaminen kiusaamisen huomaamiseen, luokkien ryh- mäytyminen, oppilaiden tunteminen sekä tiivis yhteistyö oppilaiden huoltajien kanssa. Periaatteissa on kuvattu myös prosessia esimerkiksi, miten koulujen kiu- saamisen puuttumisen toimenpiteet etenevät ja milloin K–0–työ tulee mukaan työskentelyyn. Yhteistyö aloitettiin koulujen rehtoreiden kanssa jo kesän aikana, mikä on helpottanut K–0–työn aktiivista käynnistystä syksyllä 2020. Syksyllä nuo- risohallituksen jäsenet kommentoivat periaatteita, jolloin heidän näkemyksensä tuli kuulluksi ja periaatteisiin tuli myös nuorilähtöisyys. Syksyllä 2020 kirjoitin myös tiedotteen (Liite 2.), jolla tiedotettiin K–0–työstä Rovaniemen kaupungin henkilökuntaa sisäisellä tiedotteella sekä kuntalaisia kaupungin nettisivujen kautta.

Koulujen kiusaamisen puuttumisen prosessi alkaa, kun kiusaamista havaitaan koulussa, jolloin kiusaamiseen koululla on puututtava välittömästi ja on tehtävä tarvittavat toimenpiteet. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa nuorten kanssa keskustelut, kasvatuskeskustelu, huoltajapalaveri, koulusovittelu ja mo- niammatillisen oppilashuoltoryhmän kokoontuminen. Kun koulu on tehnyt kaikki toimenpiteet kiusaamistilanteen selvittämiseksi ja tilanteeseen tarvitaan ulkopuo- lista puuttujaa, koulujen K–0–yhteyshenkilöt ottavat yhteyttä Rovaniemen kau- pungin K–0–koordinaattoriin. Koulujen lisäksi K–0–työhön voi ohjautua sosiaali- palveluiden ja poliisin kautta, jotka myös tekevät ensin omat tarvittavat toimenpi- teensä, jonka jälkeen ovat yhteydessä K–0–koordinaattoriin. K–0–työ alkaa yh- teistyössä toimijoiden kanssa, kun alaikäisten nuorten huoltajilta on saatu suos- tumus K–0–työhön. K–0–työ ei ole ensisijainen puuttuja, vaan astuu kuvioihin mukaan, kun ulkopuolinen näkemys ja kokemus voi auttaa tilanteen ratkaisussa.

K–0–työ voidaan jakaa pääpiirteittäin alkukartoitukseen, tiedon analysointiin, toi- menpiteisiin, arviointiin ja seurantaan. Alussa K–0–koordinaattori ottaa ensin yh- teyttä ammattilaisiin, jotka ovat mukana nuoren arjessa. Tämä taho on yleensä koulun henkilökunta, kuten rehtori, luokanvalvoja tai koulukuraattori, jotka kerto- vat tapahtuneen taustatietoja ja mitä tilanteen eteen koulun puolesta on jo tehty.

Tämän jälkeen K–0–koordinaattori ottaa yhteyttä yksitellen nuoren huoltajiin ja itse nuoriin ja kuuntelee heidän jokaisen tarinan tapahtuneesta. Kun kokonaistilanne hahmottuu, on aika ottaa verkostosta K–0–työhön työpari. K–0–koordinaattori arvioi, mikä taho on paras työpariksi juuri tähän kyseiseen tapaukseen. K–0–koordinaattorilla voi olla myös useampia työpareja. Yhteistyössä testataan erilaisia työmuotoja, joilla tilanne saataisiin ratkeamaan. Tällaisia työmuotoja voivat olla esimerkiksi sovittelu, ryhmäytyminen tai vanhempainilta. Tarpeen mukaan otetaan lasten ja nuorten eri kasvuympäristöjen toimijoita laajemmin apuun tilanteen selvittämiseksi. Tilannetta selvitetään niin kauan ja koitetaan erilaisia työmuotoja, jotta tilanne saadaan ratkeamaan. Loppuvaiheessa tehdään yhteenvetoa ja tehdään seurantasuunnitelma. Tavoitteena on, että K–0–työn jälkeen työskentely siirtyy kunnan peruspalveluihin ja jos tilanne vaatii, se voidaan palauttaa uudelleen K–0–työhön.

Käytin opinnäytetyössäni aineistona Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) tekemiä Kouluterveyskyselyjä vuosilta 2006–2019. Kouluterveyskyselyjen tarkoituksena on tuottaa tietoa valtakunnallisesti muun muassa eri-ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, koulunkäynnistä, terveydestä ja osallisuudesta. (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019.) THL:n Kouluterveyskysely toteutetaan kahden vuoden välein ja kyselyn kiusaamisosio on hyvin suppea. Kiusaamiskyselyn säännöllinen toteuttaminen ja ajantasaisen tiedon saaminen ovat erittäin tärkeä osa Rovaniemen K–0–toimintamallia. Minun oli tarkoitus toteuttaa opinnäytetyössäni erillinen kiusaamiskysely kaikille Rovaniemen kouluille, joka olisi toiminut yhtenä aineistonani. Keväällä 2020 Korona (Covid–19) pandemia muutti suunnitelmat, kun koulut alkoivat toimimaan etäkouluina ja niiden fokus meni täydellisesti etäkoulun toimimisen saamiseksi. Tämän takia en pystynyt toteuttamaan kiusaamiskyselyä tässä opinnäytetyössäni.

Olen työskennellyt Rovaniemen nuorisopalveluilla vuodesta 2018 alkaen, jolloin ensin tein jalkautuvaa nuorisotyötä ja sitä ennen työskentelin Rovaniemen nuorten Ohjaamossa. Nuorisopalveluiden ja nuorten Ohjaamon työn ansiosta on Rovaniemen palveluverkosto minulle jo tuttu, mikä helpottaa K–0–koordinaattorina toimiessa. Työhistoriaa minulla on lisäksi sosiaali- ja kriisipäivystyksestä, lastensuojelulaitoksista sekä olen suorittanut naisten vapaaehtoisen asepalveluksen Porin prikaatissa, kansainvälisissä valmiusjoukoissa ja käynyt kahdessa eri rauhanturvaoperaatiossa jääkärinä sekä sosiaalikirjuriina. Koulutukseltani olen

sosionomi (AMK) ja tällä hetkellä opiskelen Lapin Ammattikorkeakoulussa Sosiaalialan osaamisen johtamisen tutkinto-ohjelmassa (ylempi AMK). Tämän opin-
näytetyöni teen ylempään Ammattikorkeakouluun ja haluan opinnäytetyössäni
keskittyä kiusaamisen eri muotoihin, sen seurauksiin ja siihen puuttumiseen. Kiu-
saaminen on hyvin yleistä varsinkin koulumaailmassa ja sen vaikutukset voivat
johtaa hyvin pitkälle ihmisen elämässä. Jokainen kiusaamistapaus on liikaa ja
haluan osaltani vaikuttaa siihen, että kiusaaminen Rovaniemellä vähenee.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoitus on luoda Rovaniemelle uusi toimintamalli, jonka avulla puututaan kiusaamiseen entistä tehokkaammin, kuin ennen on pystytty puuttumaan. Toimintamallia kutsutaan K–0–malliksi. Rovaniemen K–0–mallista tehdään prosessikuvaus, jonka avulla havainnollistetaan, miten kiusaamisen puuttumisen prosessi etenee Rovaniemellä. Tarkoitus on luoda myös Rovaniemen kaikille kouluille yhteiset kiusaamisen puuttumisen periaatteet, jotta kiusaamiseen puuttuminen olisi yhdenmukaista kaikilla Rovaniemen kouluilla. Kun kiusaamiseen puututaan kouluissa jo varhaisessa vaiheessa, saadaan koulujen luokkayhteisöt tiiviimmiksi, yhteishenki paremmaksi ja yksittäisen nuoren hyvinvointiin voidaan vaikuttaa positiivisesti. Lasten ja nuorten kiusaamiskierre pyritään katkaisemaan viimeistään K–0–toimintamallin avulla. Kiusaamisella voi olla hyvin kauaskantoiset vaikutukset ihmisen elämässä ja jokainen kiusaamistapaus, johon on pystytty vaikuttamaan, voi pelastaa ihmisen terveyden tai parhaimmillaan jopa hänen henkensä.

Toimeksiantajana opinnäytetyössä toimii Rovaniemen kaupungin nuorisopalvelut ja tiivistä yhteistyötä teen kaupungin koulu-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalveluiden kanssa sekä Lapin poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan kanssa. Yhteistyö heidän kanssaan on edellytys K–0–toimintamallin kehittämiseksi Rovaniemelle. K–0–toimintamallin tavoite on tuoda muun muassa Rovaniemen kouluille yhteneväisyyttä sekä tiivistää entisestään Rovaniemen laajaa palveluverkostoa toimimaan entistä paremmin ja tehokkaammin yhdessä lasten ja nuorten hyväksi. Kehitettävän mallin tavoite on puuttua tehokkaammin kiusaamiseen, kuin ennen ja tämän myötä parantaa rovaniemeläisten lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Tavoite on myös lisätä ja jakaa ammatillista osaamista kiusaamisesta eri organisaatioiden ja työntekijöiden kesken. Esimerkiksi kouluille jaettava tieto ja koulutukset lisäävät kouluhenkilökunnan tietämystä kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. He vastaavasti voivat jakaa tietoa eteenpäin omassa koulussa, opettajille ja oppilaille sekä oppilaiden huoltajille, jotta saadaan lisättyä mahdollisimman laajasti rovaniemeläisten osaamista ja tietoisuutta kiusaamisesta sekä siihen puuttumisesta.

Tutkimuskysymyksissä pohdin, mitä kiusaaminen ja koulukiusaaminen ovat sekä miten kiusaamiseen voidaan puuttua. Opinnäytetyön keskeiset tavoitteet ovat K–0–mallin kehittäminen Rovaniemelle, luoda Rovaniemen kouluille yhtenäiset kiusaamisen puuttumisen periaatteet ja kiusaamiskyselyn luominen valmiiksi Rovaniemen kouluille.

2.2 Opinnäytetyön menetelmällisyys

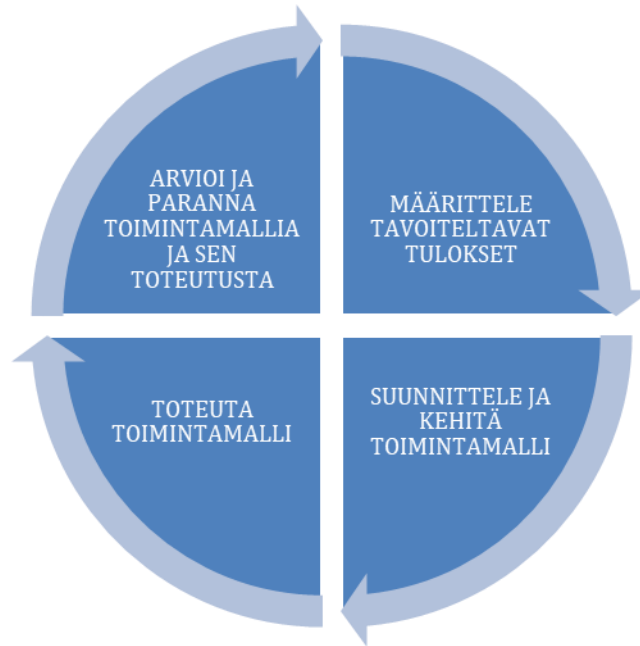
Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen, mihin lopputuotos tulee sijoittumaan. Teen kehittämistehtävää tutkimuksellisella otteella ja aineistoa analysoiden. Aineisto, jota analysoin, on tilastotietoa. Lähdin opinnäytetyössäni liikkeelle THL:n kouluterveyskyselyiden vastausten analysoinnista sekä Rovaniemen koulujen kiusaamisen puuttumisen malleista, eli opinnäytetyöni lähti liikkeelle näistä aineistoista. Ensimmäinen kouluterveyskysely Rovaniemellä on kerätty vuonna 2006 ja viimeisin Kouluterveyskysely on kerätty viime vuonna 2019. Käytän opinnäytetyössäni kaikkia tässä välissä tehtyjä Kouluterveyskyselyitä aineistonani. (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019.)

Kun aineisto on kerätty, sitä käsitellään ja analysoidaan. Analysointimuotoja ovat esimerkiksi teemoittelu ja tyypittely. Teemoittelussa purettua materiaalia jaetaan tiettyjen teemojen alle, jotka ovat nousseet esiin aineistosta. Aineen teemoittelussa voi olla pääteemat ja niiden alle laitetaan alateemat. Tyypittelyssä kiinnitetään huomiota aineistossa esiintyviin tyypillisiin asioihin ja aineiston tiivistämiseen tyypillisten esiin nousseiden asioiden mukaan. Aineistosta voi nousta esille myös epätyypillisiä, poikkeavia tyyppisiä, joita tulee myös analysoida. Kouluterveyskysely on valmiiksi jaettu eri kategorioihin, joista itse keskityn pääsääntöisesti kasvuympäristön turvallisuuteen, johon kiusaamisen teemat liittyvät. Olen ottanut myös muista kategorioista yksittäisiä kysymyksiä huomioon, jotka mielestäni linkittyvät tiiviisti kiusaamiseen kuten yksinäisyys ja joukkoon kuulumisen tunne. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a ja 2006b; THL, kouluterveyskysely 2019.)

Opinnäytetyössäni käytän prosessin kuvausta kuvaamaan K–0–työn kulkua ja koulun kiusaamisen puuttumisen vaiheita sekä prosessin arviointia. Prosessin kuvauksessa ensin tunnistetaan selkeä tarve, tiedostetaan olemassa olevat resurssit sekä mitä hyötyä luotavasta prosessista on. Kun nämä ovat tunnistettu,

voidaan miettiä, mitkä projektin tavoitteet ovat ja miten niihin päästään. Prosesseissa on monia välivaiheita ja usein joudutaan myös ottamaan muutama askel taaksepäin, ennen kuin päästään tavoitteisiin. Prosessia voi kuvata monilla eri tavalla, kuten tehtävämatriisi, niin sanottu uimaratakaavio sekä prosessin tekstimuotoinen ohjeistus. (Martinsuo & Blomqvist 2010, 8–11.)

Prosessiarvioinnissa on tärkeää tarkastella systemaattisesti prosessin toimintaa ja käytettyjä toimintamalleja, miten prosessissa on edetty, millaisia ongelmanratkaisuja on hankalissa tilanteissa tehty ja onko jotain uusia innovaatioita noussut esille prosessin edetessä. Prosessinarviointi perustuu hyvin paljon työntekijöiden tekemään itsearviointiin sekä heidän omaan kokemukseensa. Arviointi voidaan jakaa sekä formatiiviseen että summatiiviseen arviointiin. Prosessiarviointi on formatiivista arviointia, jossa keskitytään prosessin kulkuun, mitä huomioita sen aikana nousee esille sekä miten toimintaa pystytään kehittämään ja parantamaan. Summatiivisessa arvioinnissa puolestaan keskitytään suurimmaksi osaksi vain lopputuloksiin ja niiden vaikuttavuuteen. Karkeasti sanottuna formatiivinen arviointi keskittyy matkaan sekä sen aikana tehtäviin huomioihin, ja summatiivinen arviointi puolestaan päämäärään ja mitä vaikutuksia niillä on jatkossa. Nämä kaksi arviointimuotoa täydentävät toisiaan ja molempia muotoja tarvitaan, kun arvioidaan prosessia. Tärkeintä kuitenkin on prosessin aikainen oppiminen ja ongelmien ratkaisu, eikä pelkästään lopputulos, miten ongelma ratkaistiin. Projektista voi oppia moni eri taho, niin yksittäinen henkilö, projektiin osallistuva työryhmä tai parhaassa tapauksessa koko organisaatio, jossa projekti suoritettiin. Projektin aikana ja sen päätyttyä kerättyä tietoa tulee osata hyödyntää omassa työssä sekä isommassa mittakaavassa koko organisaatiota ajatellen. Kun arviointia tehdään koko ajan, työntekijät oppivat sen tekemiseen, sekä myös sen hyödyntämiseen. On tärkeää osata itse arvioida omaa työtään sekä työyhteisön työtä, sekä havainnoida ympäristöä ja omaa toimintaa. Oppimiseen tarvitaan systemaattisuutta sekä sitä, että työntekijät tietävät mitä heidän tulee arvioida tai havainnoida. Havainnot tulee myös analysoida. (Seppänen–Järvelä 2004, 19–24.)

Kuvio 1. RADAR–arviointimalli (Opetushallitus, vertaisarviointi ja itsearviointi 2020)

Organisaatioissa paljon käytetty malli on RADAR–arviointimalli (Kuvio 1.). Se on kehämäinen prosessi, jossa ensin määritellään tavoitteet, jotka ovat organisaation strategian mukaiset. Se jälkeen suunnitellaan ja kehitetään toimintamallia, joka on myös organisaation strategian mukainen ja tukee organisaatiota myös tulevaisuudessa. Kun toimintamalli on luotu, se otetaan käyttöön. Toimintamallia seurataan ja arvioidaan koko ajan, ja tarpeen mukaan tehdään muutoksia. (Opetushallitus, vertaisarviointi ja itsearviointi 2020.)

Olen edennyt opinnäytetyössäni koko ajan RADAR–arviointimallin mukaisesti. Ensin oli tarve ja tavoitteet, joihin halutaan vaikuttaa. Aseman Lapset ry:n kehittämän K–0–toimintamalli on antanut raamit Rovaniemen K–0–toimintamallin kehittämiseksi. Kesän aikana 2020 Rovaniemen K–0–toimintamallia on kehitetty ja syksyllä 2020 K–0–toimintamalli otettiin laajemmin Rovaniemellä käyttöön. Nyt käynnissä olevaa toimintamallia testataan ja arvioidaan sen toimivuutta, pyydetään palautetta ja tehdään K–0–toimintamalliin tarpeellisia muutoksia. Tässä opinnäytetyössäni minun on tärkeää arvioida sekä projektin aikaista toteutusta sekä projektin lopputuloksia.

Opinnäytetyöni lopputuotos on K–0–prosessin mallintaminen, Rovaniemen koulujen yhteinen kiusaamisen puuttumisen periaatteiden mallintaminen sekä varhaiskasvatuspalveluiden kanssa mietittävä malli, miten K–0–työllä voidaan tukea

jo varhaiskasvatusta. Lisäksi teen kiusaamiskyselylomakkeen kouluille valmiiksi, mutta sen toteutus jää tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. K–0–työn kehittäminen on ulkoapäin annettu tavoite, mutta kaikki muut sen sisällä olen itse kokenut tärkeiksi ja siksi liitän ne osaksi omaa opinnäytetyötäni. Lähtökohtana on hankeperustainen kehittäminen, mutta tarkoitus on saada K–0–työmuoto juurrutettua osaksi Rovaniemen pysyvää palveluverkostoa ja mahdollisesti laajennettua sitä myös Rovaniemen lähikuntiin. (Toikko & Rantanen 2009, 15.)

Ellis, Adams & Bochner (2011) avaavat artikkelissaan, että autoethnography – sanalla tarkoitetaan lähestymistapaa, jolla lähestytään tutkimusta tai kirjoittamista ja kuvataan sitä järjestelmällisesti analysoiden (graphy). Auto viittaa sanassa henkilökohtaiseen kokemukseen ja ethno puolestaan viittaa kulttuurikokemuksen ymmärtämiseen. Nämä kaikki yhdistyvät autoethnographysessä lähestymistavassa. Menetelmässä yhdistyy oma kokemus ja tutkimuksellisuus. Usein kokemukset kootaan jälkikäteen, jolloin tutkijalla on hyvä olla muistiinpanoja, haastatteluja, raportteja tai nauhoitteita helpottamaan omaa työtään. Menetelmässä tutkitaan kulttuurin käytäntöjä, yleisiä arvoja ja uskomuksia sekä jaettuja kokemuksia, jotka auttavat ymmärtämään kokonaisuutta. Ethnographyt tarkkailevat, tehdessäni omia havaintoja ja muistiinpanojaan sekä käyttävät omaa kokemustaan, jotta tapahtuman havainnollistaminen auttaa muitakin ihmisiä ymmärtämään tapahtumaa.

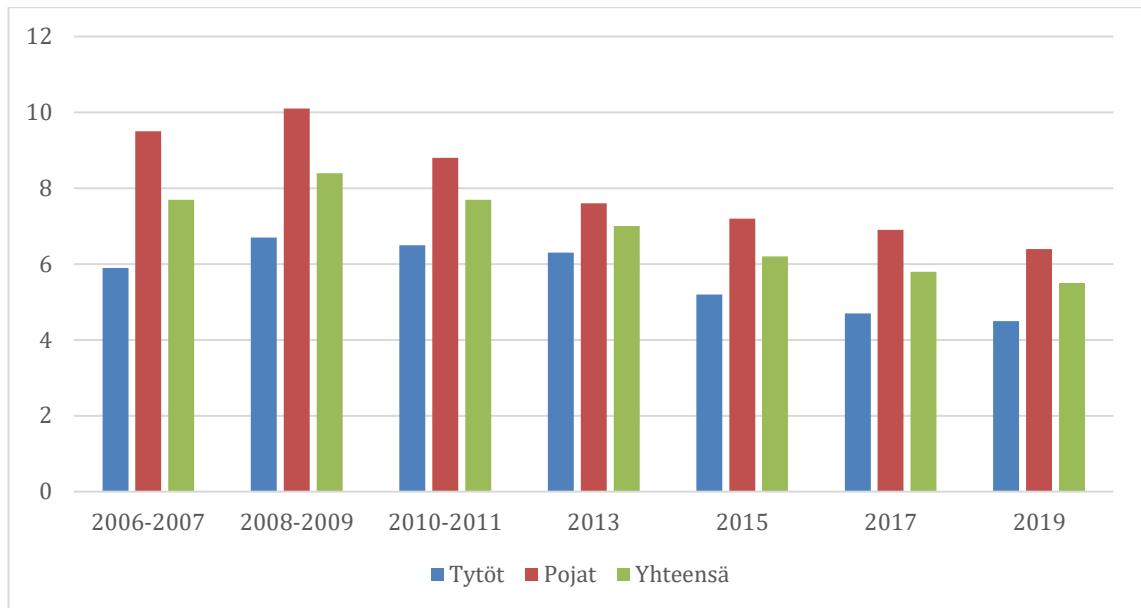
Tehdessäni tätä opinnäytetyötä on erittäin tärkeää, että omaan korkean reliabiliteetin. Luotettavuutta voi parantaa työskentelyvaiheissa kriittisellä työotteella ja itsereflektoinnilla. Opinnäytetyön tekijänä minulla pitää olla utelias mieli, mutta pitää osata tarkastella asioita tietyllä vakavuudella ja kyseenalaistaen. On tärkeää käydä läpi eri työvaiheita koko opinnäytetyön ajan. Näin jokin kohta saattaa selkeytyä eri tavalla, kuin ensimmäistä kertaa sitä miettiessä. Dokumentointi on myös tärkeää, että aiheisiin pystyy myöhemmin palaamaan. Tärkeää on myös tarkastella, vastataanko opinnäytetyössä siihen asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c).

Itsearviointi koko prosessin ajan on erittäin tärkeää. Itsearvioinnin tulee olla jatkuvaa ja suunnitelmallista, missä tarkkaillaan, onko päästy itse asettamiin tavoitteisiin. Itsearviointi voi tapahtua yksittäisen henkilön tasolla tai organisaatio ta-

solla. Itsearviointissa arvioidaan omaa toimintaa. Se on aktiivista oppimista miettien, miten toimintaa voidaan ja edelleen kehittää. Tämän avulla yksilö tai organisaatio huomaa omat vahvuutensa ja heikkoutensa sekä kehittämiskohteensa. Itsearviointiin liittyy myös palautteen pyytäminen muilta, miten tehdyssä työssä on muiden mielestä onnistunut. Palaute pitää osata ottaa rakentavana ja tarkastella omaa toimintaansa kriittisesti. Toinen tärkeä arviointimenetelmä K–0–työssä on vertaisarviointi. Vertaisarvioinnilla pystytään tehokkaaseen työskentelyyn samassa organisaatiossa olevien ihmisten välillä ja tiivistämään entisestään esimerkiksi eri palveluiden yhteistyötä, jolloin ulkopuolinen arvioija katsoo toimintaa vähän erilaisesta näkökulmasta. Vertaisarvioinnilla pystytään arvioimaan työn laatua ja kehittämään sitä edelleen. Vertaisarvioinnissa on kaksi eri roolia, on vertaispalautteen saajan sekä palautteen antajan roolit. Molemmilla rooleilla on myös omat tehtävänsä. Palautteen saajan on kyettävä tarkastelemaan saamaansa palautetta kriittisesti, arvioida palautteen laatua ja hänen tulee tehdä päätös, miten hän aikoo hyödyntää annettua palautetta. Palautteen antajan on tiedostettava arviointikriteerit ja niiden pohjalta kyettävä arvioimaan toisen suoritusta, peilata työnlaatua kyseisiin kriteereihin ja niiden pohjalta hänen on kyettävä tekemään arviointi tehdystä työstä. Vertaisarvioinnin tarkoitus on auttaa kehittämään yksilön omaa toimintaa sekä arvioinnin kohteen, että arvioinnin tekijän. Arvioinnin avulla organisaatio voi kehittää omaa toimintaansa, tunnistamaan hyvät ja huonot käytännöt, sekä ohjata omatoimiseen itsearviointiin. (Luostarinen & Nieminen 2019, 166–167, 190–191; Opetushallitus, vertaisarviointi ja itsearviointi 2020.)

2.3 Taustaa nuorten kiusaamiseen

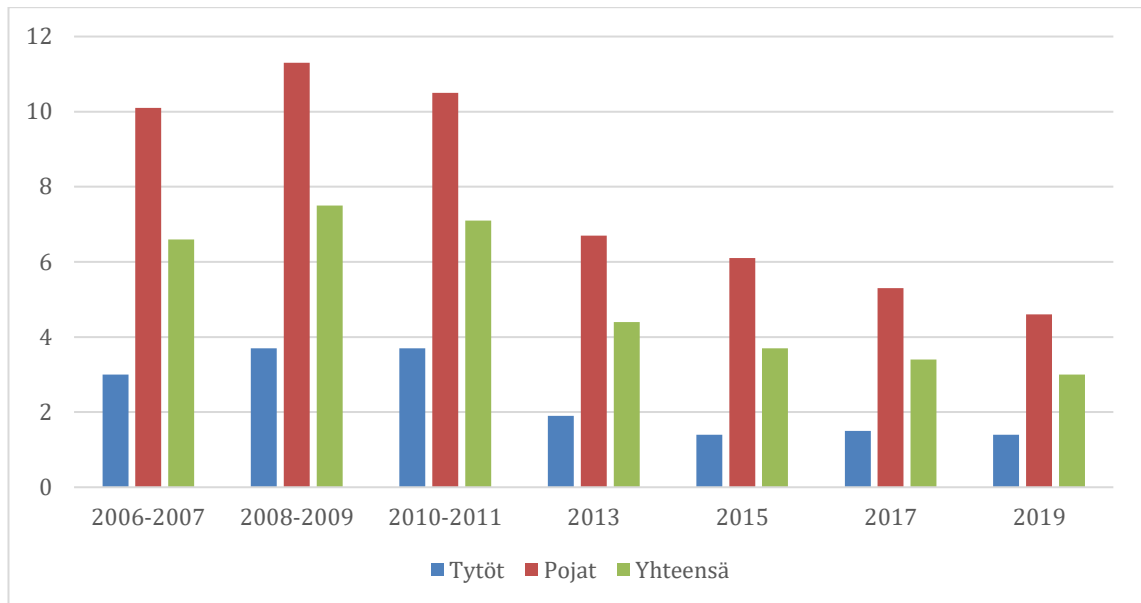
THL on tehnyt kouluterveyskyselyjä 8.–9. -luokkalaisille jo vuodesta 2006 asti. 4.–5. -luokkalaisille kouluterveyskysely on aloitettu vasta vuonna 2017. Kouluterveyskysely on valtakunnallinen ja se toteutetaan kahden vuoden välein. Kyselyjen kysymykset saattavat hieman vaihdella, mutta kiusaamisesta on kysytty joka kerralla jotain jo vuodesta 2006 asti. Kuviossa (Kuvio 2.) näkyy prosentuaalisesti, kuinka moni 8.–9. -luokkalaisia on kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa koko maassa vuosien 2006–2019 aikana. (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019.)

Kuvio 2. Kiusattu vähintään kerran viikossa (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Pahimmillaan kiusaaminen on ollut vuosina 2008–2009, jonka jälkeen se on lähtenyt laskemaan. Viimeisin Kouluterveyskysely on tehty vuonna 2019, jonka mukaan kiusaaminen on ollut alhaisinta koko seurantajakson aikana. Kyselyn mukaan koko tänä aikana, kun Kouluterveyskyselyjä on tehty, poikiin on kohdistunut enemmän viikoittaista kiusaamista, kuin tyttöihin. (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019.)

Kuviossa (Kuvio 3.) näkyy prosentuaalisesti, kuinka moni oppilas kertoo, että on itse osallistunut toisen oppilaan kiusaamiseen vähintään kerran viikossa. Samoin tässä kuviossa, kuten edellisessäkin näkyy, että kiusaamiseen osallistuminen on ollut suurimmillaan vuosina 2008–2009. Kiusaamiseen osallistuminen on lähtenyt laskuun ja on alhaisimmillaan viime vuonna 2019 tehdyssä Kouluterveyskyselyssä. Kyselyn mukaan koko tänä aikana, kun Kouluterveyskyselyjä on tehty, kiusaamiseen osallistuvat pojat paljon enemmän, kuin tytöt.

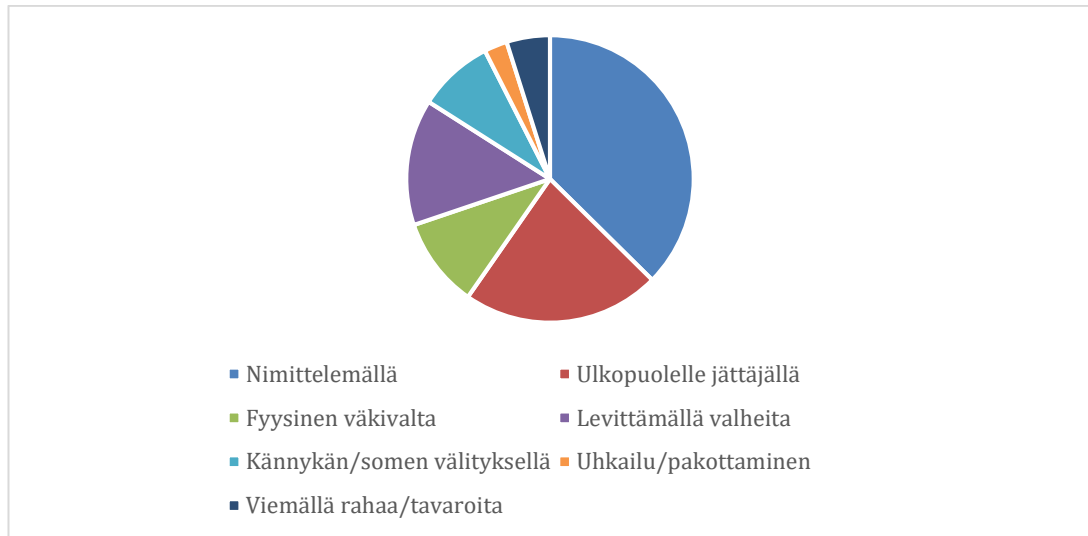

Kuvio 3. Osallistunut kiusaamiseen vähintään kerran viikossa (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Poikien kiusaaminen on useammin fyysistä ja suoraa, ja siksi näkyvämpää, kuin tyttöjen kiusaaminen, joka on monesti hienovaraisempaa, piilossa tapahtuvaa kiusaamista. Tämä voi osittain selittää tulosten huomattavat erot. Tytöt ja pojat ovat temperamenttisuudeltaan ja aggressiivisuudeltaan erilaisia. Aggressiivisuustutkimuksissa on havaittu, että pojat ja miehet käyttäytyvät monesti aggressiivisesti suoraan, niin fyysisesti, kuin verbaalisesti, kun taas tytöille ja naisille luonnollisempaa on käyttää manipulaation keinoja ja epäsuoraa aggressiota, joka monesti saattaa jäädä muilta huomaamatta. Salmivalli (1999) kertoo kirjassaan Kaukiaisien ym. (1996) kirjoittaneen, että epäsuoran aggression käyttämiseen henkilöllä täytyy olla jonkin verran sosiaalista älykkyyttä, jota tytöillä on keskimäärin enemmän kuin pojilla. (Salmivalli 1999, 35, 39.)

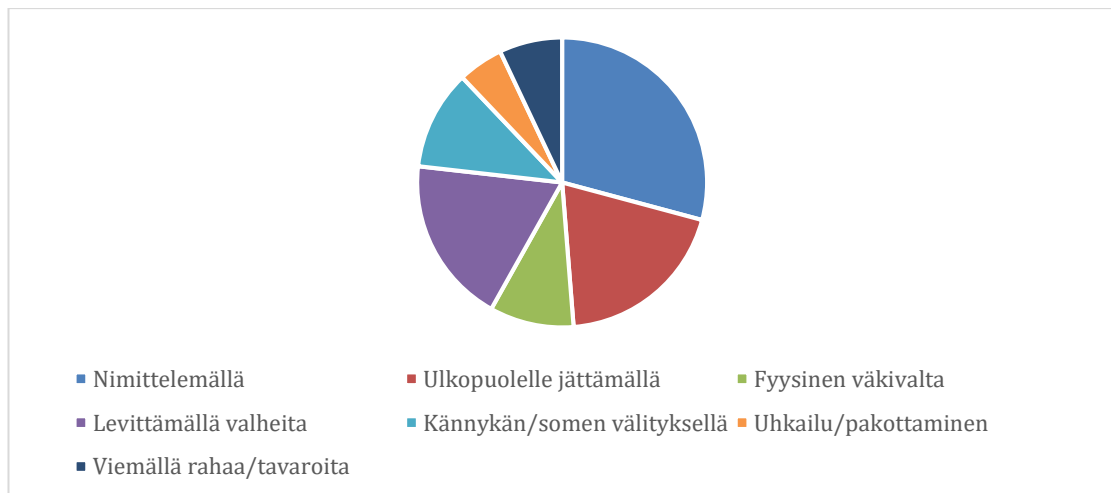
Hamarus (2006) kertoo väitöskirjassaan, pohjautuen Tolosen (2001) tekemiin tutkimuksiin, että pojat arvostavat fyysisyyttä ja urheilullisuutta. Viisautta ja silmälasit viestivät hyvästä koulumenestyksestä, joita poikien keskuudessa ei osata arvostaa ja johtavat monesti poikien kiusaamiseen. Tolosen tutkimus osoitti, että tytöt kiinnittävät enemmän huomiota ulkonäköön ja poikkeavuuksiin, mutta omasta kokemuksesta voin sanoa, että pojatkin tarttuvat todella herkästi toisten poikien ulkonäköön ja kommentoivat sitä erittäin julmalla tavalla. (Hamarus 2006, 61.)

Seuraavissa kahdessa kuviossa on vertailtu, millä tavalla kiusaamista on tapahtunut koko maassa 8.–9. -luokkalaisten tyttöjä ja poikia kohtaan vuosina 2010–2011 (Kuvio 4.) ja vuonna 2017 (Kuvio 5.).

Kuvio 4. Koko maan kiusaamisen tekemuodot vuosina 2010–2011 (Kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Valtavia eroavaisuuksia kuvioiden välillä ei ole havaittavissa. Yleisin tekotapa kiusaamiselle on molempina tarkasteluajanjaksoina ollut verbaalinen kiusaaminen, kuten nimittely, haukkuminen tai naurunalaiseksi saattaminen. Toiseksi yleisin kiusaamisen muoto on ulkopuolelle jättäminen. Jostain ryhmästä poissulkeminen on erittäin tehokas kiusaamismuoto ja sillä saa aiheutettua syrjäytetyille erittäin epämiellyttävän tunteen. Valheiden levittäminen, uhkailu ja pakottaminen ovat nousseet jonkin verran vuosien 2010–2011 tuloksista, verraten vuoden 2017 kyselyn tulokseen.

Kuvio 5. Koko maan kiusaamisen tekemuodot vuonna 2017 (Kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Vuosina 2010–2011 lähes kahdessa kolmasosaa 8.–9. -luokkalaisten tyttöjen ja poikien vastauksissa kiusaamistapauksen tekotapa on ollut nimittelyä tai ryhmän ulkopuolelle jättämistä. Vuonna 2017 samat tekotavat ovat vähentyneet noin puoleen kaikista tekotavoista, mikä tarkoittaa muiden kiusaamisen muotojen lisääntyneen vuosista 2010–2011. Näitä ovat muun muassa kännykän tai sosiaalisen median välityksellä tapahtuva kiusaaminen, valheiden levittäminen sekä uhkailu ja pakottaminen (Kuvio 4 ja 5.).

2.4 Rovaniemen kouluterveyskysely 2019

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 1.) on havainnollistettu prosenttiluvuin tuloksia viimeisimmästä Kouluterveyskyselystä (2019), johon 4.–5. -luokkalaisten rovaniemeläiset vastasivat. Tämän kyselyn mukaan 64 prosenttia 4.–5. -luokkalaista rovaniemeläisistä nuorista vastasi, ettei heitä ole kiusattu lainkaan koko lukuvuoden aikana. Koko kyselyyn vastanneiden määrä oli 1251 (N). Seitsemän prosenttia kokee tulleen kiusatuksi kerran viikossa tai useammin. Tämä tarkoittaa, että 88 oppilasta kiusataan Rovaniemen kouluissa joka viikko. Oppilasta 29 prosenttia on siis kokenut jonkinasteista kiusaamista koko lukuvuoden aikana, mikä tarkoittaa vuosittain 363 oppilasta, jotka kokevat jonkin asteista kiusaamista.

Taulukko 1. Rovaniemeläisten 4.–5. -luokkalaisten lukumääriä koskien kiusaamista (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Yli puolet niistä, jotka vastasivat kokonaismäärästä tähän kysymykseen (n=463) ovat kertoneet kiusaamisesta jollekin koulun aikuiselle. Kertomisen myötä kiusaaminen on saatu loppumaan 65 prosentissa kiusaamistapauksista, mikä tarkoittaa 178 oppilaan tapausta. Koulukiusaaminen on jatkunut 11 prosentin kohdalla tai jopa pahentunut, kun he ovat kertoneet kiusaamisesta jollekin koulun aikuiselle. Tämä tarkoittaa 31 oppilaan tapausta. Näihin kahteen kysymykseen vastanneita oppilaita oli yhteensä 276. Alhainen vastanneiden määrä voi johtua siitä, että jos kyseinen kysymys ei ole koskettanut nuoria, he ovat jättäneet vastaamasta siihen kokonaan. Myös kiusaamisesta kertomisen kynnyks voi olla hyvin suuri osalle nuorista ja he jättävät asiasta kertomisen siinä pelossa, että tilanne vain pahenisi, niin kuin on käynyt osassa tapauksista. Kyselyn mukaan 33 oppilasta tunnustaa osallistuneensa vähintään kerran viikossa toisen oppilaan kiusaamiseen. Luku on 2,7 prosenttia kysymykseen vastanneista (n=1246). Lisäksi Kouluterveyskyselyn mukaan yhdellä prosentilla rovaniemeläisistä 4.–5. -luokkalaisista ei ole yhtään ystävää, mikä tarkoittaa 13 oppilasta. Oppilaista 4,4 prosenttia kokee itsensä usein yksinäiseksi, mikä on 55 oppilasta (n=1250) ja 3,4 prosenttia oppilasta eivät koe olevansa tärkeä osa omaan koulu- tai luokkayhteisöön. Tämä on otoksesta yhteensä 40 oppilasta (n=1188). Taulukon (Taulukko 1.) lisäksi kuusi oppilasta kertoo, että välitunnit ovat pelottavia, mikä on 0,5 prosenttia vastanneista (n=1233).

Viimeisimmässä THL:n tekemän Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan 8.–9. -luokkalaisista rovaniemeläisistä nuorista 75,4 prosenttia ilmoitti kyselyssä, ettei heitä ole kiusattu lainkaan koko lukuvuoden aikana. Kyselyyn vastanneista 5 prosenttia, mikä tarkoittaa 46 oppilasta, vastasi että on kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa tai useammin. Kouluterveyskyselyyn vastasi 8.–9. -luokkalaisista rovaniemeläisistä kaiken kaikkiaan 918 nuorta (N=918). Nuorista siis 19,4 prosenttia on kokenut jonkinasteista kiusaamista koko lukuvuoden aikana, mikä on 178 oppilasta. Näitä lukuja on havainnollistettu seuraavassa taulukossa (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Rovaniemeläisten 8.–9. -luokkalaisten kiusaamislukuja (Kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019)

Kyselyyn vastanneista 3 prosenttia oppilaista ilmoitti, että on itse osallistunut toisen oppilaan kiusaamiseen vähintäänkin kerran viikossa. Tämä tarkoittaa, että 28 oppilasta kiusaa viikoittain jotain toista oppilasta. Vastanneista 81,7 prosenttia ilmoitti, etteivät he ole osallistuneet lainkaan muiden oppilaiden kiusaamiseen. Eli 15,3 prosenttia oppilaista osallistuu kuitenkin jonkin asteiseen toisen oppilaan kiusaamiseen, mikä on 140 oppilasta. Rovaniemeläisistä 8.–9. -luokkalaisista 100 oppilasta ei koe, että he olisivat tärkeä osa koulu- tai luokkayhteisöä. Tämä on 11 prosenttia kysymykseen vastanneista (n=913) ja 67 oppilasta kertoi, ettei heillä ole yhtään ystävää, mikä on 7,4 prosenttia kysymykseen vastanneista (n=911). Vuonna 2019 tehty Kouluterveyskysely oli paljon suppeampi 8.–9. -luokkalaisten osalta, kuin 4.–5. -luokkalaisille tehty kysely. Kyselyssä 8.–9. -luokkalaisilta oppilailta ei kysytty lainkaan kiusaamisen muotoja tai onko kertonut kiusaamisesta koulun aikuiselle.

3 KIUUSAAMINEN

3.1 Kiusaamisen eri muodot

Kiusaamisen kaltaista käyttäytymistä on havaittavissa jo alle kouluikäisillä lapsilla. Alle kouluikäiset lapset opettelevat vielä moraalin, itsehillinnän, aggression ja empatian hallitsemiseen liittyviä taitoja, jolloin ei vielä voida puhua suoraan koulukiusaamisesta, jonka yksi ominaispiirre on tahallisuus. Varhaiskasvatuksessa erittäin tärkeää on ennaltaehkäisy, jotta pienten lasten negatiivinen käyttäytyminen ei muodostuisi koulukiusaamiseksi. Jos lapsi oppii jo ennen kouluikää negatiivisen käyttäytymisen mallin, hänelle voi syntyä sellainen käsitys, että se on normaalia käytöstä, olipa sitten kyse uhrista tai tekijästä. Tällainen käytös voi heijastua lapsen oman minäkuvan ja identiteetin muodostumiseen, jolloin lapsi voi pitää negatiivista käyttäytymistä osana häntä itseään. Tämän takia ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat erittäin tärkeitä, koska tietynlaisesta käyttäytymisestä irti pääseminen vaikeutuu, mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa. (Repo 2013, 13–15.)

Kiusaaminen on jokaiselle ihmiselle subjektiivinen kokemus ja siksi sen määrittäminen ja mittaaminen on hankalaa. Kaikki eivät koe ja tulkitse asioita samalla tavalla, jolloin samanlainen käytös voi loukata toista ihmistä todella pahasti, kun taas joku toinen ei pidä asiaa kiusaavana tai loukkaavana. Kiusaamiseen vaikuttaa, myös yhteisö missä se tapahtuu, miten sen jäsenet kokevat kiusaamisen ja miten he suhtautuvat kiusattuun. Kiusatuksi tullut ei aina itsekkään tunnista omaa kiusaamistaan, milloin myös ulkopuolisen on todella hankala havaita kiusaamista. Kiusaaminen ja riitely ovat kaksi eri asiaa ja nämä erottavat toisistaan tietyt ominaispiirteet. Kiusaamisen ominaispiirteisiin kuuluvat muun muassa sen toistuvuus, vallankäyttö, tietoisuus sen tekemisestä ja usein kiusaaminen on ryhmäilmiö. Kiusaajan ja kiusatuksi tulleen välillä on epätasapaino voimasuhteessa. Tämä epätasapaino tarkoittaa, että kiusaaja on jollain tavalla kiusattua vahvempi, kuten fyysiseltä kooltaan hän on suurempi, iältään vanhempi tai hänellä on ryhmä tukenaan. Kun kiusaajalla on yliote kiusatusta, hän saa alistettua kiusattua entistä heikompaan ja puolustuskyvyttömämpään asemaan, mikä tekee kiusaamisen helpommaksi. Kiusaamisessa on tyypillistä, että siitä löytyy alistaja osapuoli ja alistettu osapuoli. Ryhmäilmiön ominaispiirteisiin kuuluu muun muassa ryhmän hiljainen hyväksyminen ikäville teoille. Aktiiviseen kiusaamiseen ei välttämättä

osallistu kuin muutama henkilö, mutta passiivisesti sivusta seuraajat mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen. Ryhmässä kiusaamisella tavoitellaan itselleen valtantunnetta ja tiettyä statusta ryhmän jäsenten kesken. (Salmivalli 2003, 9–10; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 39–41.)

Erimielisyydet ja niistä johtuva riitely ovat väistämättömiä ihmisille, kun elämme vuorovaikutteisessa suhteessa toistemme kanssa. Kaikista asioista ei voidakaan olla samaa mieltä toisen kanssa ja tämän takia saadaan helposti riitoja aikaiseksi. Lasten ja nuorten kehityksen kannalta riidoilla on oma kehityksellinen tehtävänsä. Niiden aikana lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunnetiloja ja tunnistamaan näitä itsessään sekä hän oppii, miten riidoista selviää ja miten riidat sovitaan. Myös kertaluonteisia konflikteja ja tappeluita ei saa sekoittaa kiusaamiseen, koska siitä puuttuu muun muassa systemaattisuus. (Salmivalli 2003, 9–10.)

Olweus (1992) kirjoittaa, että kiusaaminen sisältää kaksi ilmiötä, jotka ovat yksittäisen henkilön ahdistelua, piikittelyä tai negatiivisia tekoja toista ihmistä kohtaan, sekä ryhmäilmiö, jolloin yhden henkilön kiusaamisesta vastaavat useammat ihmiset. Negatiivisilla teoilla Olweus tarkoittaa toiseen ihmiseen kohdistuvia ikäviä tekoja, joita toinen ihminen tuottaa tahallisesti, tarkoituksena aiheuttaa toiselle ihmiselle epämiellyttävä olo tai vammoja. Negatiiviset teot voivat olla muun muassa verbaalista haukkumisia, fyysisiä tekoja tai ne voidaan tehdä ilman sanoja tai fyysistä kosketusta. Tällaisia negatiivisia tekoja ovat ilmeet, eleet ja ryhmästä poissulkeminen, mitä kutsutaan myös hiljaiseksi kiusaamiseksi. Kiusaamiselle ominaista on voimasuhteiden epätasapaino, jolloin jos kaksi saman vahvuista oppilasta riitelee tai tappelee, tätä ei tulisi pitää kiusaamisena. (Olweus 1992, 14–15.)

Hiljaisella kiusaamisella on useampia nimiä. Sitä voidaan kutsua myös piilokiusaamiseksi ja henkiseksi kiusaamiseksi. Hiljainen kiusaaminen on erittäin vakavaa, koska se jättää uhrille tunne-elämän vaurioita, mikä saattaa olla hyvinkin pitkäaikaista. Ulkoisesti mustelmat ja ruhjeet paranevat, mutta se mitä kiusaaminen tekee uhrille sisäisesti, ei parane yhtä helposti tai nopeasti. Hiljainen kiusaaminen on useammin tyttöjen tapa toimia toisia kohtaa ja sen taustalta löytyy monesti kateus. Tytöt omaksuvat tämän kiusaamismuodon jo hyvin varhain. Koulu- luokassa voi olla yksi oppilas, joka johtaa kiusaamista ja saa muut tekemään itse teot, siksi tätä henkilöä on usein vaikea nimetä itse kiusaajaksi. Aikuisten edessä

kyseinen tyttö osaa esittää kilttiä ja kohteliasta oppilasta, mutta kun aikuisten silmä välttää hän antaa käskyjä ja määräyksiä, joita apurit tottelevat siinä pelossa, että itse joutuisivat kiusatuiksi tai heidät suljettaisiin pois ryhmästä. Ryhmästä poissulkeminen on erittäin tehokas kiusaamisen muoto, koska se saa kiusatun entistä haavoittuneemmaksi, jonka jälkeen häntä on helppo manipuloida, alistaa ja kontrolloida. Uhrin yksin jääminen ja yksin jättäminen on valitettavan monesti lopputulema tällaisissa kiusaamistapauksissa. Työille tyypillisiä on myös erilaisten ryhmien perustaminen, missä kiusataan ja haukutaan jotain henkilöä, ja samalla vahvistetaan ryhmädynamiikkaa kyseisessä ryhmässä. Internetin välityksellä toimivat ryhmät ovat vaikeita havaita ja siksi niihin on vaikea aikuisten myös puuttua. Hiljaiseen kiusaamiseen kuuluvat myös uhrin tavaroiden varastaminen, rikkominen ja piilottaminen. Holmberg-Kalenius (2008) kuvaa kirjassaan millaista kiusaamista hänen haastateltavat henkilöt olivat joutuneet kestämään. Kiusaaminen oli pulpetin sekoittamista, ilkeiden nimittely- ja haukkumaviestien lähettämistä, ruokajonoissa jätetään aina viimeiseksi, tönimistä, toisten supinaa, naurua ja huutelua, sekä päälle sylkemistä. (Holmberg-Kalenius 2008, 23–28.)

Netissä tapahtuva kiusaaminen on myös kiusaamista ja ihan yhtä väärin kuin kasvokkain tapahtuva kiusaaminen sekä yhtä haitallista ja traumatisoivaa nuorten kasvulle ja kehitykselle. Kasvokkainen kiusaaminen usein rajautuu johonkin tiettyyn ympäristöön, kuten kouluun, mutta netissä tapahtuvaa kiusaamista uhri ei pääse pakoon edes omassa kodissaan. Netissä tapahtuvaa kiusaamista aikuisten on vaikea havaita ja siten puuttua siihen. Aikuisten läsnäolon puuttuminen saa kiusaajat monesti luulemaan, että netissä voi sanoa ja tehdä mitä haluaa anonyymisti ja ilman seurauksia. Nettikiusaaminen on samalla tavalla ryhmäilmiö, kuin kasvokkain tapahtuva kiusaaminenkin. Kiusaaminen netissä tapahtuu monesti joko yksityisillä tai julkisilla nettialustoilla. Julkisilla nettialustoilla pilkalliset kuvat ja kirjoitukset leviävät monesti laajalle, mikä lisää entisestään häpeän tunnetta ja loukkaa syvästi kiusatuksi tullutta. Muita nettikiusaamisen muotoja ovat sähköpostien, tekstiviestien ja erilaisten sosiaalisten yhteydenpitosivustojen tai -sovellusten kautta viestien lähettäminen. Kiusaamista voi tapahtua myös blogeissa, kuvagallerioissa ja videopeleissä. (Hamarus 2012, 40; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019.)

2020-luvulle tultaessa sosiaaliseen mediaan on tullut lukuisia sovelluksia lisää, minkä avulla nuoret voivat pitää yhteyttä toisiinsa. Tämä tuo valitettavasti lisää

mahdollisuuksia myös kiusaamiseen näiden eri kanavien kautta. Tällaisia sovelluksia ovat muun muassa Tiktok, Snapchat ja WhatsApp. Tiktok on sovellus, jonka perusidea on jakaa positiivisia ja innostavia videoita. Snapchat on viesti- ja kameran sovellus, jonka avulla pystytään kommunikoimaan toisten ihmisten kanssa. WhatsApp:n avulla pystyy lähettämään yksilö- ja ryhmäviestejä sekä puhumaan puheluita. (Tiktok 2020; Snapcaht 2020; WhatsApp 2020.)

Seuraavaan kuvioon (Kuvio 6.) on kerätty vuoden 2017 tehdyn Kouluterveyskyselyn perusteella, millaisia kiusaamisen muotoja rovaniemeläiset 8.–9. -luokkalaisten nuoret ovat joutuneet kohtaamaan.

Kuvio 6. Koulukiusaamisen ilmenemismuodot rovaniemeläisten 8.–9. -luokkalaisten keskuudessa (THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019; Kuva. Canva)

Vuoden 2017 tehdyn Kouluterveyskyselyn perusteella koulukiusaaminen on ilmennyt Rovaniemellä 8.–9. -luokkalaisten keskuudessa eniten haukkumalla ja nimittelemällä, ulkopuolelle eristämällä ja levittämällä valheita toisesta oppilaasta. Muita kiusaamisen muotoja rovaniemeläisten 8.–9. -luokkalaisten keskuudessa olivat fyysinen väkivalta, kuten lyöminen, potkiminen ja töniminen sekä rahan tai tavaroiden viemisellä tai tavaroiden rikkomisella. Kännykän tai internetin välityksellä tapahtuvaa koulukiusaamista rovaniemeläisten 8.–9. -luokkalaisten kesken ilmeni 25,9 prosenttia, mikä tarkoittaa 67 oppilasta kysymykseen vastanneiden kesken (n=259). Hamarus (2012) on kerännyt kirjassaan yhteen, miten kaikin eri tavoin nuoria on kiusattu. Kiusaaminen on ollut fyysistä lyömistä, tönimistä, kasvoille läpsimistä ja liikkumisen estämistä. Verbaalisesti kiusaaminen on

ollut dissaamista, ilkkumista, huoraksi haukkumista, selän takana pahaan puhumista, ulkonäön haukkumista, ilkeyksien huutamista ja kiusatun vähättelyä. Kiusaamisen muotoina ovat olleet myös nimettömät häiriköintipilapuhelut, tavaroiden ja vaatteiden rikkominen, sekä kiristys ja uhkailu. (Hamarus 2012, 39; THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019.)

3.2 Kiusaamisen ja rikoksen häilyvä raja

Usein koulukiusaamista pidetään vain kiusaamisena, mutta kun asiaa tarkastellaan tarkemmin, lähes kaikille niin sanotuille kiusaamisen muodoille löytyy jokin rikosnimike. Seuraavaan taulukkoon (Taulukko 3.) on kerätty yleisimmät kiusaamisen muodot ja mitä rikosnimikettä ne vastaavat. Taulukosta näkyy, että kaikille muille kiusaamisen muodoille löytyi jokin rikosnimike, paitsi poissulkemiselle, joka on puhtaasti kiusaamista.

Taulukko 3. Onko kyseessä kiusaaminen vai rikos (Poliisi, kiusaaminen 2020; Rikoslaki 19.12.1889/39)

KIUSAAMISEN MUOTO	RIKOSNIMIKE
Verbaalinen: Mm. Haukkuminen, naurunalaiseksi saattaminen, valheellisten tai todellisten tietojen le- vittäminen	Kunnianloukkaus Yksityiselämää loukkaava tiedon levit- täminen
Fyysinen: Mm. Lyöminen, potkiminen, töniminen	Lievä pahoinpitely, pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely
Uhkailu	Laiton uhkaus
Kiristäminen	Kiristäminen
Yllyttäminen johonkin tekoon	Verrattavissa itse tekoon
Häirintäviestit	Viestintärauhan rikkominen
Oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee, tallentaa, katselee, tai kuvaa toista henkilöä	Salakuuntelu tai salakatselu
Tavarain ottaminen luvatta	Varkaus, näpistys, luvaton käyttö, moottorikulkuneuvon käyttövarkaus ryöstö
Tavarain rikkominen	Lievä vahingonteko, vahingonteko tai törkeä vahingonteko
Poissulkeminen	Ei ole rikosnimikettä

Rikoslakiin (19.12.1889/39) on kirjattu muun muassa rikosnimikkeitä, joita edellisessä taulukossa oli lueteltu. Rikoslain 21 luvun 5–7 §:ssä on kirjattu kolme eritasoista pahoinpitelyä, jotka ovat lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely. Pahoinpitely on toiseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa, joka vahingoittaa toisen terveyttä ja aiheuttaa toiselle kipua. Myös pahoinpitelyn yritys on rangaistava teko. Törkeäksi teon tekee, jos aiheuttama vamma on erityisen vakava, tekotapa on erityisen raaka tai teossa on mukana ampuma- tai teräase. Tällöin rikos on kokonaisuudessaan törkeä, ja myös yritys on rangaistava teko. Lieväksi pahoinpitely katsotaan, jos teko on kokonaisuudessaan vähäinen. Saman luvun 6 §:ssä on määritelty törkeä henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, joka katsotaan myös rangaistavaksi teoksi. Rikoslain 24 luvussa on määritelty yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta. Kyseisen luvun 1 §:ssä on määritelty kotirauhan rikkomisesta ja 1 a §:ssä viestintärauhan rikkomisesta. Kotirauha rikkoontuu muun muassa, kun toinen henkilö tunkeutuu toisen kotirauhan suojaamaan paikkaan tai rikkoo toisen henkilön kotirauhaa muun muassa metelöimällä. Viestintärauhan rikkomissa toinen henkilö lähettää toiselle toistuvasti viestiä tai soittaa toiselle henkilölle. Yhteydenotot tehdään häirintätarkoituksessa ja aiheuttaa huomattavaa haittaa toiselle henkilölle. Samassa rikoslain luvussa 5–6 §:ssä on määritelty salakuuntelun ja salakatselun rangaistavuudesta. Salakuuntelu toteutuu silloin, kun joku oikeudettomasti kuuntelee tai tallentaa, jollain teknisellä välineellä muun muassa toisen keskustelua tai puhetta, joka ei ole tarkoitettu hänelle. Sama pätee salakatseluun, jolloin joku katselee tai kuvaa oikeudettomasti henkilöä salaa, loukaten tämän henkilön yksityisyyttään. Molemmat teot ovat rangaistavia ja myös yritys on rangaistava teko. 24 luvun 8 §:ssä on määritelty yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Tämä tarkoittaa, että toinen ihminen levittää oikeudetta toisesta ihmisestä muun muassa hänen yksityiselämänsä koskevia tietoja, vihjailuja tai kuvia, joka aiheuttaa vahinkoa kyseiselle henkilölle. Saman luvun 9 §:ssä on määritelty myös kunnianloukkaus. Kunnianloukkaus on muun muassa valheellisen tai todellisen tiedon levittämistä tai vihjailua toisesta henkilöstä, joka aiheuttaa vahinkoa tai kärsimystä loukatulle henkilölle. Rikoslain 28 luvussa on määritelty varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä. Varkaus tapahtuu, kun anastaa toisen henkilön irtainta omaisuutta. Törkeäksi varkaus muuttuu, kun anastamisen kohde on erityisen arvokas, rikoksen uhrille koituu tuntuva vahinkoa, rikoksentekijä käyttää hyväkseen uhrin avuttomuutta, tai jos rikoksentekijä murtautuu asuntoon. Näpistys on

silloin kyseessä, kun muun muassa anastetun omaisuuden arvo on kaiken kaikkiaan vähäinen. Luvaton käyttö tarkoittaa sitä, kun toinen ottaa toisen omaisuutta luvattomasti käyttöön. Omaisuus voi olla irtainta tai esimerkiksi jokin kiinteä laite tai kone. Törkeäksi teon tekee, jos teolla yritetään aiheuttaa rikoksen uhrille mitattavaa vahinkoa tai saavuttaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Myös tekojen yritykset ovat rangaistavia. Rikoslain 31 luvussa on määritelty muun muassa ryöstö, jossa henkilö käyttää väkivaltaa tai sen uhkaa anastaakseen toisen irtainta omaisuutta. Törkeäksi teon tekee muun muassa, jos samalla aiheuttaa toiselle henkilölle vaikeita vammoja, jonkin vakavan sairauden, hengenvaarallisen tilan, teossa käytetään erityistä raakuutta tai teossa käytetään ampuma- tai teräasetta. Rikoslain 35 luvussa on määritelty muun muassa vahingonteko. Vahingonteko tapahtuu silloin, kun toinen henkilö hävittää tai vahingoittaa toisen henkilön omaisuutta. Törkeäksi teko muuttuu, kun teolla pyritään saavuttamaan mahdollisimman isoa taloudellista hyötyä, aiheuttaa uhrille suurta vahinkoa tai teko on kaiken kaikkiaan törkeä. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Kunnianloukkaus, lievä pahoinpitely ja laitton uhkaus ovat asianomistaja rikoksia, jolloin asianomistajan (rikoksen uhrin) on vaadittava itse rangaistusta tekijälle. Väkivaltaisuus, kuten pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely ovat yleisen syytteen alaisia rikoksia, jolloin rikokset etenevät aina syyttäjälle, myös ilman asianomistajan suostumusta. (Poliisi, rikokset 2020.)

Kun täysi-ikäinen pahoinpitelee toisen ihmisen, kyse on rikoksesta, mutta kun peruskoululainen käyttää väkivaltaa toista nuorta kohtaan, tilanne usein tulkitaan nuorten väliseksi riidaksi tai kiusaamiseksi, eikä nuori välttämättä joudu oikeudelliseen vastuuseen. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun nuori täyttää 15 vuotta, mutta vahingonkorvausvelvollisuus ei ole sidoksissa ikään. Alle 18-vuotiaiden vahinkoa tehneiden kohdalla vahingonkorvauksessa sovelletaan kuitenkin kohtuuden periaatetta. Korvauksen tulee olla kohtuullinen ottaen huomioon muun muassa tekijän iän, hänen kehitystasonsa ja teon vakavuuden. Kiusaamisesta aiheutuvien psyykkisten vammojen laajuuden arviointi on hankalaa, jolloin myös siitä määräytyvä vahingonkorvauksen määrääminen on hyvin monimutkaista. Kun rikoksen tekijä on alle 15 vuotta, hänen asiaansa ei voida käsitellä oikeudessa tai hänelle ei määrätä tuomiota. Alle 15-vuotiaiden rikosasioista tehdään lastensuojeluilmoitus, jolloin sosiaalipalveluissa arvioidaan nuoren lastensuoje-

ullinen palveluiden ja tuen tarve. Usein rikosilmoitus jätetään tekemättä, jos kyseessä on alle 15-vuotias nuori. Ajatellaan, että rikosprosessi ei kuitenkaan etene, jolloin rikosilmoituksen teko on turhaa. Vaikka kyseessä olisi alle 15-vuotias nuori, ei rikosilmoituksen tekoa sen takia kannata jättää tekemättä. Poliisin ennalta estävä toiminta (EET) pystyy muun muassa tarttumaan näihin tapauksiin ja miettimään olisiko heillä jotain toimenpiteitä, joista nuoren kohdalla voisi olla hyötyä. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa rikoskeskustelut nuoren kanssa tai nuoren ohjaaminen Ankkuri-malliin. Ankkuri-mallin tarkoitus on päästä puuttumaan nuorten rikoksiin jo varhaisessa vaiheessa ja moniammatillisesti. Rikosilmoituksen teko viestittää myös nuorille, että tapaukset otetaan tosissaan ja niihin puututaan. (Rikoslaki 19.12.1889/39 3:4§; Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412 2:1.2§; Mäntylä 2012, 2, 6–7; Sisäministeriö 2013, 9; Oikeus 2019.) Lapin poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan kanssa K–0–koordinaattori tekee tiivistä yhteistyötä ja puuttuu yhdessä nuorten välisiin konflikteihin. Yhteistyö on tärkeää ja toimii Rovaniemellä erittäin hyvin.

Tänä syksynä 2020 on nuorten välinen väkivalta ja kiusaaminen nostettu valtakunnalliseksi huolenaiheeksi. Uutisoinnissa ovat olleet muun muassa Imatran ja Vantaan tapaukset, joissa alaikäiset koululaiset pahoinpitelevät toisen alaikäisen oppilaan. Huolestuttavaa on erityisesti, että paikalla olleet muut nuoret eivät estäneet pahoinpitelyjä, vaan keskittyvät seuraamaan ja kuvaamaan tilannetta. Myös Lahdesta on uutisoitu tilanne, jossa on ollut sovittu tappelu, joka on kuvattu ja se on lähtenyt leviämään sosiaalisessa mediassa. Videot luovat pelkoa ja ovat erittäin haitallisia varsinkin nuorille ja nuorten tulisi muistaa, että haitallisen videon levittämisestäkin on nuorelle seuraamukset. Esimerkiksi Imatran pahoinpitelystä kuvattu video on poliisin mukaan, erittäin julma ja raaka. Nuorten pitää muistaa, että vaikka alle 15-vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, heillä on vahingonkorvausvastuu. Edellä mainituissa pahoinpitelyissä iskut ja potkut olivat kohdistuneet muun muassa pään alueelle, josta voi seurata hyvin suurta vahinkoa. Päähän kohdistuneet iskut voivat aiheuttaa esimerkiksi näkövammoja tai muuta vammautumista, jopa pelkkä hampaan katkeaminen voi tulla nuorelle hyvin kalliiksi korvattavaksi. Nuorten pitää ymmärtää tekojensa vakavat seuraukset. (Yle, uutiset, Imatra 2020; Yle, uutiset, Vantaa 2020.)

Perusopetuslain (21.8.1998/628) 7 luvun 36 §:ssä on määritelty koulujen käyttöön seuraamuksia eri teoille. Muun muassa väkivaltaisesti toista oppilasta kohtaan toimineen oppilaan voi poistaa koulusta ja mahdollisesti myös erottaa määräaikaisesti. Kiusaamistapauksissa eri luokkien oppilaiden järjestystä voidaan kouluilla uudelleen järjestellä, jolloin työrauha pystytään paremmin takaamaan kaikille oppilaille. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628.)

Koulut ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen koulussa tapahtuvista konflikteista. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) 25 §:ssä on mainittu, että muun muassa opetustoimen on ilmoitettava, jos lapsen oma käyttäytyminen on sen mukaista, että se vaatii lastensuojelullisten tarpeiden kartoittamista. Saman pykälän momentissa 1 ja 2 on maininta, että jos esimerkiksi koulun henkilökunnalle tulee tietoisuuteen sellainen tapahtuma, joka on kohdistunut lapsen henkeen tai terveyteen, joka on luokiteltavissa rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi teoksi, on tästä ilmoitettava poliisille. Rikoslain 20 luvussa on määritelty seksuaalirikokset ja 21 luvussa tällaisia tekoja ovat muun muassa lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely.

3.3 Kiusaamisen vaikutukset

Maslow Abraham (1987) on luonut ihmisten tarvehierarkian. Hierarkia perustuu ihmisen yksilöllisiin tarpeisiin. Maslow havainnollistaa tarvehierarkiaa pyramidilla, jonka alimmalla tasolla on fysiologiset tarpeet. Ne ovat ihmisen suurin tarve. Tällä tasolla ovat myös muut elintärkeät tarpeet kuten ruoka, uni, fyysinen kunto, terveys, jaksaminen ja hengittäminen. Pyramidin seuraava askel on turvallisuuden tarpeet. Turvallisuus käsittää sekä fyysisen turvallisuuden, että henkisen turvallisuuden. Koulussa tämä tarkoittaa fyysisesti, että kaikki laitteet ja kouluympäristö ovat turvallisia, mutta myös fyysistä koskemattomuutta. Henkisesti turvallisuuden tunne koulussa on sitä, että koulun ilmapiiri on hyvä, eikä siellä tarvitse kenenkään pelätä esimerkiksi kiusaamista. Nämä kaksi ensimmäistä tarvetta ovat ihmisen perustarpeita. Kiusaaminen heikentää tuntuvasti ihmisen turvallisuuden tunnetta. (Maslow 1987, 56–59; McLeod 2020, 5–7.)

Olweus´n (1992) esimerkeissä lapset ja nuoret olivat kertoneet, miten kiusaaminen vaikutti heihin. Esimerkiksi kiusaamisen takia 10–vuotias tyttö vihasi nykyään koulua, vaikka ennen oli pitänyt siitä. 12–vuotiaan tytöt itsetunto on tuhottu täy-

dellisesti ryhmästä eristämisen ja alituisen kiusaamisen takia. 16-vuotiaalle pojalle kiusaaminen oli käynyt niin sietämättömäksi, että erään koulupäivän jälkeen, hän hirtti itsensä huoneensa oveen. (Olweus 1992, 17.)

Hamarus (2012) kirjoittaa kirjassaan, miten kiusaaminen voi aiheuttaa monenlaisia tunteita kiusatussa. Kiusatuksi tullut voi kokea, että hän on tullut epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi, hänen luottamuksensa on petetty ja hänet on häpäisty. Hän voi kokea ahdistusta, masennusta ja yksinäisyyttä tai vihaa, inhoa ja jopa syyllisyyttä. Kiusaaminen vaikuttaa itsetuntoon alentavasti, kiusatulle tulee tunne, ettei hän kelpaa mihinkään. Kiusatuksi joutunut on epävarma itsestään ja omasta tekemisestään ja tämän takia kiusattu häpeää itseään. Nämä kaikki tunteet vaikuttavat negatiivisesti kiusatun elämään. Kirjan esimerkissä eräs ennen hyvä oppilas, ei enää halunnut olla aktiivinen tunneilla ja viitata, koska hän pelkäsi kiusaajien kommentteja, eleitä ja katseita. Oppilas halusi olla huomaamaton, etteivät kiusaajat saisi mitään uutta syytä kiusata. Pelon tunne on läsnä kiusatuksi tulleella lähes päivittäin. Toisessa esimerkissä oppilas kertoi, että kiusaamisen loputtua hän oli alkanut oireilemaan ja purkaa omaa pahaa oloaan anoreksialla ja bulimiolla. Ne olivat hänen selviytymiskeinonsa ja tunne siitä, että voi hallita omaa elämäänsä edes kontrolloimalla syömistään. Usein kiusatut kehittävät itselleen jonkin selviytymiskeinon, joka ei monesti ole heille hyväksi. Välillä kiusaaminen äityy niin pahaksi, että uhri joutuu vaihtamaan koulua tai kiusaaminen kohdistuu koko perheeseen ja he joutuvat muuttamaan toiselle paikkakunnalle. (Holmberg-Kalenius 2008, 28; Hamarus 2012, 54–55, 103.) Kiusaajille ei tulisi antaa tällaista valtaa, että he voivat pelolla ajaa uhrinsa vaihtamaan koulua tai jopa asuinpaikkakuntaa. Kun kiusaamistapauksia tulee kouluissa julki, koulujen tulee miettiä tarkkaan, onko turvallista pitää kiusaajaa koulussa vai onko syytä harkita väliaikaista erottamista tai koulun vaihtamista.

Monesti puhutaan vain mitä kiusaaminen tekee kiusatuiksi tulleille, muttei siitä miten kiusaaminen vaikuttaa itse kiusaamista tehneelle henkilölle. Hamarusen (2012) kirjassa on Helsingin Sanomien (2009) kirjoitus, jossa henkilö kertoo olleen erittäin paha kiusaaja omassa nuoruudessaan. Hän oli pessyt nuorempien päätä wc:n pöntössä, nostanut pienemmät naulakkoon roikkumaan ja syöttänyt erilaisia tavaroita toiselle vasten hänen tahtoaan. Lähes 30-vuoden ajan hän on kokenut syyllisyyttä nuorena tekemistään teoistaan ja varsinkin kun hän kuuli

erään uhrinsa tehneen itsemurhan, omatunto soimasi häntä ja nuoruuden tapahtumat tunkeutuvat hänen uniinsa edelleen. Kiusaajat kokevat monesti jälkeensä häpeää ja syyllisyyttä, joka vaikuttaa heidän itsetuntoonsa ja -arvostukseen. (Hamarus 2012, 102.) Kiusaajat tarvitsevat myös apua ja tukea. Yleensä kiusaajien taustalta löytyy jokin syy siihen miksi he kiusaavat, ja he tarvitsevat apua irtautuakseen tällaisesta käyttäytymisestä ja käsitelläkseen asian, mistä kiusaaminen on seurausta. Kiusaajilla saattaa usein olla itsellään kiusaamiskokemus taustalla, jota he eivät ole käsitelleet, vaan purkavat sen tuomaa pahaa oloa muihin kiusaamisen muodossa.

Aikuisiällä tapahtuu myös paljon kiusaamista työpaikoilla ja eri yhteisöissä. Kun kiusaaminen on jatkunut jo pitkään, aikuisiällä oireet usein vain voimistuvat. Sairaukset voivat olla fyysisiä oireita, päänsärkyä, pahoinvointia, rintakipuja, keskittyminen on vaikeaa ja ajatus katkeaa. Kiusaamisen jatkuessa kiusatulle saattaa muodostua pelkotiloja, joita hän kantaa mukanaan koko ajan, niin töissä, kuin vapaa-ajallakin. Pelkotilat voivat vaikuttaa hänen uniinsa, hän ei saa rentouduttua, ruokahalu saattaa lähteä ja monesti pahaa oloa aletaan itse lääkitsemään jollain tavalla. Mukaan saattavat tulla päihteet ja pitkät sairauslomat. Kiusaaminen vaikuttaa ihmisen mielenterveyteen, joka saattaa järkkyyä todella pahoin ja siitä toipuminen on monien vuosien prosessi. (Reinboth 2006,149–151.)

3.4 Kiusaamiseen puuttuminen

Suomen perustuslakiin (11.6.1999/731) on kirjattu 2 luvun 7 §:ssä henkilön oikeudesta elämään, henkilökohtaiseen vapauteen sekä koskemattomuuteen. Varsinkin kiusaamisen ollessa fyysistä, tämä loukkaa ihmisen koskemattomuutta ja tällöin, myös rikkoo lakia. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on myös yksi sopimuksista, joka velvoittaa takaamaan lapsille turvallisen elinympäristön sekä terveyden, koulutuksen ja tasa-arvon toteutumisen. Kiusaaminen on yksi asia, mikä heikentää lapsen turvallisuutta ja kiusaamiseen pitää puuttua jo laillisin perustein. Kyseisessä sopimuksessa valtiot ovat sitoutuneet ryhtymään toimenpiteisiin, jos huomataan esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa syrjintää. Kiusaamisessa esimerkiksi poissulkeminen on yksi syrjimisen muodoista, kun nuorta ei hyväksytä osaksi jotain ryhmää tai yhteisöä. Sopimuksessa on mainittu, että esimerkiksi laitoksissa on oltava riittävä valvonta, että voidaan taata lapsen turvallisuus.

Henkilökunnan riittävyyteen koulujen ja varhaiskasvatuksen yksiköissä on kiinnitettävä huomiota, jotta sopimuksen mukainen turvallisuus voidaan taata lapsille, heidän koulupäivänsä aikana. (Unicef 1989; Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.)

Perusopetuslain (30.12.2013/1267) 7 luvun 29 §:ssä on määritelty, että jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen kouluympäristöön ja koulumatkaan. Koulu on velvollinen ilmoittamaan oppilaan huoltajalle, jos koulussa tai koulumatkalla häneen kohdistuu kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa. Koulun pitäisi taata, että jokaisella oppilaalla olisi hyvä ja turvallista olla koulussa sekä mahdollisuus kulkea koulumatkat turvallisesti.

Se mitä hahmotamme kiusaamisen juurisyysiksi, vaikuttaa siihen, miten me puutumme asiaan. Kodin ja vanhempien vastuu kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on ensiarvoisen tärkeää. Kotoa lapsi oppii sosiaaliset vuorovaikutustaidot, käytöstavat, arvomaailman ja niiden oppien kanssa lapsi tulee kouluympäristöön. Kotikasvatus ei kuitenkaan ole ainut syy siihen, miten lapsi eri ympäristössä käyttäytyy. Lapsen käyttäytymiseen vaikuttavat monet eri asiat, kuten vertaisten käyttäytyminen tai ryhmäpaine. Yksilöllisiä selityksiä on löydetty siihen, miksi jotain lasta kiusataan enemmän, kuin toista lasta. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi ulkoisen olemuksen erilaisuus kuten lihavuus, laihuus, motorinen kömpelyys, temperamenttisuus sekä myös tietynlainen perhetausta voivat olla syinä, että lapsi tulee kiusatuksi. (Salmivalli 2003, 28–30.)

Vuorovaikutustaitojen oppiminen ei ole kaikille nuorille itsestänselvyyttä ja siksi niitä taitoja tulisi harjoitella, että konfliktitilanteissa molemmat osapuolet osaisivat sanoittaa kokemaansa ja kertoa mitä he tunsivat. Myös kertominen kiusaamisesta voi olla nuorille vaikeaa. He eivät välttämättä uskalla kertoa suoraan aikuisille kiusaamisesta, tällöin kyselylomakkeet ovat hyvä tapa saada kysytyä aroista asioista. Kiusaamiskyselyn lisäksi opettajat voivat käyttää haastattelua yhtenä välineenä, kun he selvittävät kiusaamistapauksia. Joka koulussa tulisi olla oma työryhmä, joka jatkoselvittää konfliktitilanteita. Koulun työryhmien tarkoitus on, että koulun kaikki kiusaamistapaukset ovat tiedossa kyseisellä ryhmällä ja he jatkavat tapauksen selvittämistä. (Salmivalli 1999, 167; Salmivalli 2003, 44–47.) Koulussa läsnä olevat aikuiset luovat lapsille turvaa ja heidän tehtävänsä on huo-

mata kiusaamistapaukset. Tätä Rovaniemen koulujen yhteisissä puuttumisen periaatteissa korostetaan, että jokainen koulun henkilökunnan jäsen puuttuu rohkeasti kiusaamiseen, kun huomaa sitä tapahtuvan ja saattaa asian tarpeen tullen eteenpäin työryhmän selvitettäväksi. Kuten Salmivalli (2003) on kirjoittanut vuorovaikutustaitojen opettelemisesta, Rovaniemen koulujen puuttumisen periaatteiden yhdeksi ennaltaehkäiseväksi toiminnaksi on kirjattu vuorovaikutustaitojen harjoittaminen. Koulujen olisi hyvä ottaa oppilaiden kanssa keskustelujen yhdeksi teemaksi kiusaamiseen puuttuminen, ongelmaratkaisu- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu, sekä yhdessä tekeminen. Myös Rovaniemen jokaiselle koululle on tarkoitus saada nimetyt K–0–henkilöt tai -työryhmä, jotka jatkavat kiusaamistapauksien käsittelyä koululla eteenpäin. Näin kokonaisuus kaikissa kiusaamistapauksissa säilyisi muutamilla henkilöillä ja työ on yhdenmukaista kaikkien Rovaniemen koulujen kesken. Kouluilla on olemassa jo omia hyviä kiusaamisen puuttumismalleja, mutta nyt niitä on tarkoitus yhdistää, että varmistetaan kaikille Rovaniemen koululle yhdenmukaisempi ja tasavertaisempi puuttuminen kiusaamistapauksissa.

Kuten kohdassa (3.1) käsittelin kiusaamisen usein olevan ryhmäilmiö, myös puuttumisen tulisi kohdistua koko ryhmään tai joukkoon, missä kiusaaminen tapahtuu. Nuorille on muun muassa selitettävä, että ryhmässä missä tapahtuu kiusaamista, hiljaa oleminen ja puuttumatta jättäminen mahdollistaa kiusaamisen jatkumisen. Nuorten kanssa roolien vaihtaminen saattaa olla heille havainnollistavaa, kun he joutuvat asettumaan jonkun toisen asemaan. Myös avoin keskustelu nuorten kanssa voi saada heidät itsensä ajattelemaan omaa käytöstään toista kohtaan. Nuoret eivät yleensä itse koe kiusaavansa, vaan heidän käyttäytymisensä on pila ja kuten nuoret itse sanovat, ”se oli vain läppä”. Kaikki eivät osaa ottaa hauskoiksi piloiksi tarkoitettuja asioita huumorilla, vaan kokevat sen henkilökohtaiseksi ja kiusaavaksi. Tästä asiasta nuorten kanssa on hyvä keskustella, jotta he ymmärtäisivät tekojensa ja sanojensa vaikutukset. (Salmivalli 1999, 170–171.) Koulujen kiusaamisen puuttumisen periaatteissa ennaltaehkäisevissä toimenpiteisiin on kirjattu, että lukukauden alussa luokanvalvojan johdolla on hyvä käydä oppilaiden kanssa keskustelua siitä, mitä kiusaaminen on ja miten nuorten mielestä siihen tulisi puuttua. Näin keskusteluun saadaan myös nuorten näkemys, jota koulut voivat hyödyntää kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja kiusaamiseen

puuttuvassa työssä. Luokan kesken tehtävät luokan omat säännöt saattavat ennaltaehkäistä osaltaan myös kiusaamista ja luovat luokkaan yhtenäisyyttä, kun nuoret ovat itse saaneet olla mukana laatimassa niitä.

Salmivalli (1999) kertoo kirjassaan jaetun huolen menetelmästä, joka perustuu Anatol Pikasiltan (The Method of Shared Concern 1987) sekä Barbara Maines ja George Robinsonin (No Blame Approach 1991) menetelmiin. Menetelmä idea on löytää ratkaisuja ongelmaan, sen sijaan että etsitään syyllistä ja syytetään. Jokaisen osapuolen kanssa keskustellaan siitä, mitä hän voisi itse tehdä tilanteen ratkaisemiseksi ja mitä hän on valmis tekemään, jotta tilanne saataisiin ratkaistua. Seuranta on tärkeää tässä menetelmässä - ovatko nuoret pystyneet pitämään sen mihin he lupautuivat ja onko konflikti saatu ratkaistua (Salmivalli 1999, 181.) Kouluilla ja K–0–työssä käytetään paljon restoratiivista lähestymistapaa, jonka idea on sama, kuin edellä mainitussa jaetun huolen menetelmässä.

4 KIUSAAMISEN JÄLKIHOITO

4.1 Kiusaamisesta selviäminen

Hamaruksen, Holmberg-Kaleniusen & Salmen (2015) kirjassa on Holmberg-Kaleniuksen ja Salmen tekemä kaavio, johon he ovat koonneet miten kiusaamiskokemuksesta ihminen voi selvitä. Kaaviossa kiusaamiskokemuksen jälkeen ihminen kokee häpeää ja mahdollisesti kieltää tapahtuneen tai hän kokee syyllisyyttä tapahtuneesta. Häpeän tunne voi olla myös osa syyllisyyden tunnetta. Näistä tunteista ihminen kokee pahaa oloa, mistä hän voi oireilla eri tavoin. Tässä vaiheessa avuntarve on suurin ja hänen pitäisi hakea apua. Tästä lähtee kaksi erilaista polkua. Toisessa apua tarvitseva tulee kuulluksi ja hänen kokemuksensa otetaan vastaan (Kuvio 7.). Kun taas toisessa polussa kiusaamiskokemus ohiteetaan eikä sitä nosteta pinnalle, jolloin apua tarvitseva jää vailla tukea (Kuvio 8.). Se henkilö, joka saa apua, hänelle syntyy luottamus auttajaansa kohtaan. Tällä henkilöllä on mahdollisesti vertaisiaan tukenaan ja itsellään halu muutokseen. Se henkilö, joka ei saanut apua pettyy, hänelle nousee vihan tunteita pintaan ja luottamus toisiin ihmisiin särkyä. Henkilö, joka ei ole saanut apua, vetäytyy ja hänen kiusaamiskokemuksensa jää kokonaan käsittelemättä, mikä lisää hänen oirehdistantaansa. Monesti näitä oireita ei hoideta asianmukaisella tavalla, vaan ihminen alkaa itse hoitaa itseään muun muassa päihteillä tai itseään vahingoittavalla tavalla. Nämä ovat pahimmassa tapauksessa ilman apua saaneen seuraukset. Kun taas se henkilö, joka saa apua, siirtyy käsittelyvaiheeseen, jossa pystyy ymmärtämään tapahtunutta ja mahdollisesti myös antamaan anteeksi kiusaajilleen. Tämän jälkeen alkaa hänen toipumisensa ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Kiusaamiskokemusten jälkihoidon tulisi toimia niin, että jokainen apua tarvitseva myös saisi apua. Kun häntä kuullaan, hänen toipumisensa voisi alkaa. (Hamarus, Holmberg-Kaleniusen & Salmen 2015, 88–89.)

Kuvio 7. Kiusaamisen toipumisen polku, kun saa apua (Hamarus ym. 2015, 89)

Kiusaamisen jälkihoito kuuluisi mennä kuvion 7 (Kuvio 7.) mukaisesti, jolloin apua tarvitseva tulee kuulluksi, hänen asiansa otetaan vakavasti ja kokemus vastaanotetaan. Jotta toipuminen voi alkaa, uhrille täytyy tulla sellainen olo, että hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on, tapahtuneesta huolimatta. Jos hänen tarinaansa ei kuulla, kiusatuksi tullut ei välttämättä itsekään tajua avun tarvetta. Kun joku toinen ihminen uskoo ja hyväksyy hänet, tämä mahdollistaa myös uhrin itsensä hyväksymisen ja kokemuksen myöntämisen, jolloin toipuminen kokemuksesta voi alkaa.

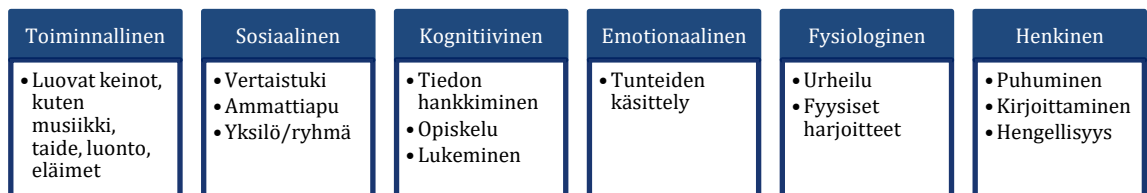
Kuvio 8. Kiusaamisen toipumisen polku, kun ei saa apua (Hamarus ym. 2015, 89)

Kiusatuksi tullut tarvitsee tällä hetkellä paljon tukea ja vahvistusta itselleen, jolloin auttajan on osattava rohkaista häntä ja antaa vahvistavaa palautetta siitä, että toimi oikein hakiessaan apua. Viranomaisten yhteistyö on tässä kohtaa ensiarvoisen tärkeää, että kiusattu saisi oikeanlaisen ja oikea-aikaisen tuen sekä palvelut avukseen. Kun kiusatuksi tullut uskaltaa pyytää apua, jokaisen ammattilaisen pitäisi siinä kohtaa tajuta pysähtyä ja kuunnella, mitä hänellä on sanottavaa. (Hamarus ym. 2015, 89–93.) K–0–työn kulmakiviä on moniammatillinen yhteistyö Rovaniemen eri palveluiden järjestäjien kanssa. Kiusaamistapauksissa pitää osata löytää aina oikea taho laajasta palveluverkostosta, auttamaan juuri siinä kyseisessä tapauksessa.

4.2 Toipumisprosessi

Jokaisella ihmisellä on omat tapansa selviytyä kriisistä. Toiset purkavat tunteitaan puhumalla, kun taas toisille tunteet on helpompi sanoittaa kirjoitettavaan muotoon. Toiset puhuvat vain läheisten ihmisten kanssa ja toiset avautuvat taas

mieluummin täysin vieraalle ammattilaiselle. Toiset ihmiset haluavat puhua kahden kesken ja toiset taas kokevat tarvitsevansa vertaisia ympärilleen, joilla on samankaltainen kokemus taustalla. Kenelle kirjoittaminen on luontevampi tapa käsitellä tapahtunutta, päiväkirjat ja omat elämäkerrat ovat hyvä työkalu käsitellä asioita ja tunteita. Taide, musiikki, eläimet ja luonto ovat myös paljon käytettyjä apuvälineitä, silloin kun pitää käsitellä kipeitä asioita ja tarvitaan luovempia menetelmiä. Toiset haluavat oppia ymmärtämään enemmän tapahtunutta ja opiskelevat lisää aiheesta, mikä tuo heille lisää tietoa ja sen myötä mahdollisesti myös lisää ymmärrystä. Hengellisyys saattaa olla myös yksi selviytymiskeino, mistä kiusattu saa voimaa ja monesti kiusattu alkaa myös puolustaa muita, jotka ovat joutuneet kokemaan samankaltaisia kokemuksia, kuin he itse. Fyysiset harrastukset ovat myös yksi selviytymiskeino, minkä avulla pyritään pääsemään vaikeista asioista yli. Ei ole vain yhtä oikeaa tapaa käsitellä kriisejä, vaan jokainen valitsee itse oman tapansa käsitellä asioita. Erilaiset selviytymiskeinot on koottu seuraavaan kuvioon (Kuvio 9.) havainnollistamaan mitä erilaisia keinoja ihmisillä voi olla selviytymiseen. (Hamarus ym. 2015, 94–100.)

Kuvio 9. Erilaisia selviytymiskeinoja (Hamarus ym. 2015, 91–100)

Tuen järjestäminen on tärkeää, kun kiusatuksi tullut on vihdoinkin uskaltanut pyytää apua. Jos apua tarvitseva ohjataan vain eteenpäin, hän voi turhautua ja jättää avun etsimisen kokonaan kesken. Silloin kun ihminen on kokenut jotain traumaattista, parhaiten häntä ymmärtää sellainen ihminen, jolla on samankaltainen kokemus takana. Trauman kokeminen ja siitä selviämistä ei pysty samalla tavalla kirjoista opiskelemaan, kuin itse on sen kokenut. Siksi vertaistuki on äärimmäisen tärkeä tukiverkko niille, jotka ovat kokeneet jotain traumaattista. Yksilötyöskentelyyn verrattuna ryhmämuotoisissa tapaamisissa on useita hyötyjä. Ryhmätapaamisissa harjoitellaan käytännönharjoitusten avulla hankalien tunteiden, kuten pelon sietämistä sekä sosiaalisia suhteita, jopa ystävyyttä. Henkilö ei ole yksin asiansa kanssa ja kuuluminen ryhmään vähentää myös hänen yksinäisyyttään.

Ryhmässä kuulluksi tuleminen, arvostus ja luottamus ovat ensiarvoisen tärkeitä jokaiselle yksilöllisesti. Ryhmässä kaikki saavat kuulla toisten tarinoita ja saavat erilaista näkökulmaa ja näkemyksiä omaan kokemaansa. Vertaistuki voi mahdollistaa kiusatun elämänmuutoksen ja palauttaa pienin askelin hänen luottamuksensa toisiin ihmisiin ja ryhmiin. Jos kiusattu jää kokonaan vaille tukea, hänen syrjäytymisriskinsä kohoaa merkittävästi. Myös kiusaajat monesti tarvitsevat apua ja tukea käyttäytymiseensä ja tunteiden käsittelyyn, kun he tajuaavat, kuinka pahasti he ovat toista ihmistä loukanneet. (Hamarus ym. 2015, 101–107.)

Kun vertaistukiryhmä jossain vaiheessa päättyy, on tärkeää turvata tuen jatkuminen myös sen jälkeen. Jokaisen yksilön ympärille pitää kasata tukiverkkoa jo vertaistukiryhmän aikana. Kun kiusattu tietää jo vertaistuen alkaessa, että tuki jatkuu ryhmän loputtuakin, tieto auttaa häntä sitoutumaan paremmin ryhmään ja luottamus voi syntyä ryhmäläisten kesken. Alussa kiusatut ovat varovaisia ja haluavat suojella itseään. Luottamuksen syntyminen on erityisen tärkeää, että oikeasti ryhmässä voidaan käsitellä arkoja asioita. Käsittelyvaihe voi aluksi tuntua pelottavalta, kun siinä pyritään tunnistamaan ja sanoittamaan omaa turvattomuuden tunnetta. Kun luottamus on ryhmässä sillä tasolla, että kiusatut uskaltavat jakaa tunteitaan ja kokemuksiaan, käsittelyvaihe voi alkaa. Kun kokemuksen jakaa toisten kanssa ja kuulee toisten kokemuksia, kiusatuille mahdollistuu oman kokemuksensa laajuuden tunnistaminen. Kokemus on voimaannuttava ja rohkaisee kiusattua eteenpäin. Myös kokemus siitä, että itse voi tukea ja auttaa muita samassa tilanteessa olevia, antaa kiusatuille voimaa. Toipumisprosessin (Kuvio 10.) etenemisvauhti on hyvin yksilöllinen, mutta periaatteessa kaikki käyvät samat vaiheet prosessissa läpi. Kiusatun vanhat asenteet ja uskomukset itseään kohtaa alkavat väistyä ja kiusattu huomaa, ettei kiusaaminen ollut hänen syynsä. Tässä vaiheessa kiusattu pystyy kohtaamaan itsensä uudelleen, joka mahdollistaa kiusatun katseen suuntaamisen tulevaisuuteen ja aloittamaan uuden identiteettinsä rakentamisen. (Hamarus ym. 2015, 109–113.)

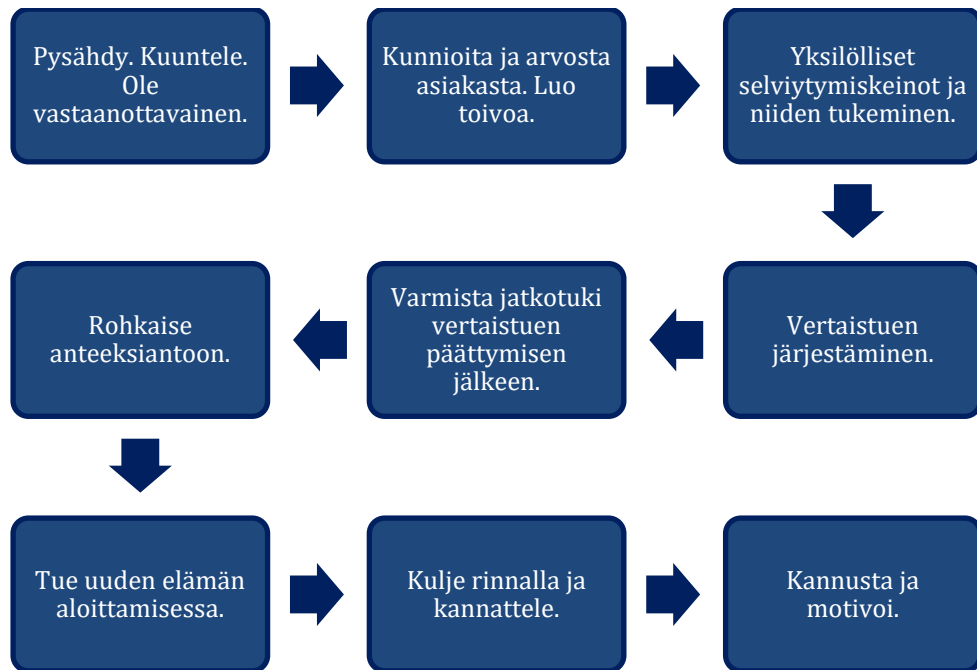
Kuvio 10. Toipumisprosessin eri vaihteita (Hamarus ym. 2015, 111–112)

Toipumisessa seuraava vaihe on anteeksianto ja asian hyväksyminen. Negatiiviset tunteet ja jopa vihan tunteet ovat kiusatuilla luonnollisia tunteita kiusaajaansa kohtaan. Vihan tunteeseen ei kuitenkaan kannata jäädä vellomaan, koska se muuttuu ajan myötä katkeruudeksi, joka vie positiivista energiaa ihmiseltä. Viha ja kosto monesti vahingoittavat vain lisää kiusattua, eikä loppujen lopuksi helpota hänen oloaan. Anteeksiantamisella ja sen pyytämällä on erittäin suuri vaikutus paranemisprosessissa, minkä jälkeen voi suunnata katseensa tulevaisuuteen puhtaalta pöydältä. Anteeksiantaminen ei tarkoita, että hyväksyy ilkeät ja pahat asiat, mutta sen kokemuksen kanssa on oppinut elämään. Anteeksiantaminen ei ole helppoa, koska silloin kiusattu joutuu antamaan periksi omalle ylpeydelleen, mutta se on sen arvoista ja auttaa kiusattua toipumaan. (Hamarus ym. 2015, 121–122.)

Kun kiusattu on edennyt toipumisen ja uudelleen suuntautumisen vaiheeseen, hän pystyy tukea myös muita kiusattuja, jotka ovat vielä toipumisprosessin alkupäässä. Usein toipuneet kiusatut haluavat tehdä vapaaehtoistyötä muiden kiusattujen avuksi, mikä voimaannuttaa heitä itseään. Laaja tukiverkko auttaa kiusattuja pääsemään elämässään eteenpäin. Ne, jotka eivät ole saaneet tukea ja apua, voivat sairastua mielenterveydellisesti, ajautua rikolliseen elämään tai alkavat käyttämään päihteitä lievittääkseen pahaa oloaan. Siksi kaikkien traumojen

käsitleminen on erittäin tärkeää, että yksilö pystyy rakentamaan hyvän elämän, ikävästä kokemuksestaan huolimatta. (Hamarus ym. 2015, 129–130.)

Seuraavaan kuvioon (Kuvio 11.) on koottu huomioita, joihin ammattilaisten kannattaa kiinnittää huomiota kiusattujen toipumisprosessin edetessä.

Kuvio 11. Ohjeita ammattilaisille (Hamarus ym. 2015)

Kiusatun on koettava olonsa turvalliseksi ja että häntä ja hänen mielipiteitään kunnioitetaan. Näin luottamus voi syntyä kiusatun ja hänen auttajansa välille. Kiusattu pitää ottaa mukaan ja osallistaa omien asioidensa hoitamiseen, että hänelle tulee tunne kuulluksi tulemisesta ja hän saa itse päättää omista asioistaan. Tämä lisää myös luottamusta ammattilaisiin, kun ei vain sanella mitä tulee tehdä. Tärkeintä on luoda kiusatulle toivoa tulevasta ja erilaisista mahdollisuuksista. (Hamarus ym. 2015, 93.) Yksilöllisyys tulee aina muistaa, kun mietitään yksilön tukitoimia sekä kuunnella hänen toiveitaan, kuinka hän toivoo asioiden etenevän. Rinnalla kulkeminen ja tukeminen ovat tärkeässä roolissa yksilön toipumisprosessissa.

5 ROVANIEMEN TILANNE

5.1 Kuvaus Rovaniemestä

Rovaniemi on maakuntakeskus, Lapin arktinen pääkaupunki ja merkittävä koulutuskaupunki. Asukkaita Rovaniemellä on noin 63 000, joista alle 18-vuotiaita on vajaat 13 000. Rovaniemen koulutuspalveluiden tietojen mukaan kaikissa Rovaniemen peruskouluissa opiskelee tällä hetkellä yhteensä noin 6660 oppilasta, sekä lukioissa opiskelijoita on vastaavasti yhteensä noin 1500 opiskelijaa. Tämän lisäksi Rovaniemellä opiskelee tuhansia opiskelijoita ammatillisissa opinnoissa Lapin koulutuskeskus REDU:n eri toimipisteissä, Lapin Ammattikorkeakoulussa ja Lapin Yliopistolla. Rovaniemen pohjoispuolella mahdollisuudet toisen asteen ammatillisiin opintoihin ovat hyvin rajalliset, keskittyen vain muutamaan alaan. Pinta-alaa Rovaniemellä on yli 8000 neliökilometriä, mikä on pinta-alallisesti Euroopan suurin kaupunki. Väestön sijoittuminen kohdentuu laajalle alueelle ja Rovaniemeä kutsutaankin kylien kaupungiksi. Vaikeat kulkuyhteydet ja pitkät etäisyydet ovat haasteena, kun mietitään tasa-arvoista palveluiden järjestämiselle kaikille kuntalaisille ja palveluiden saatavuudelle. (Kuntaliitto 2019; Kaupunki ja päätöksenteko 2020.)

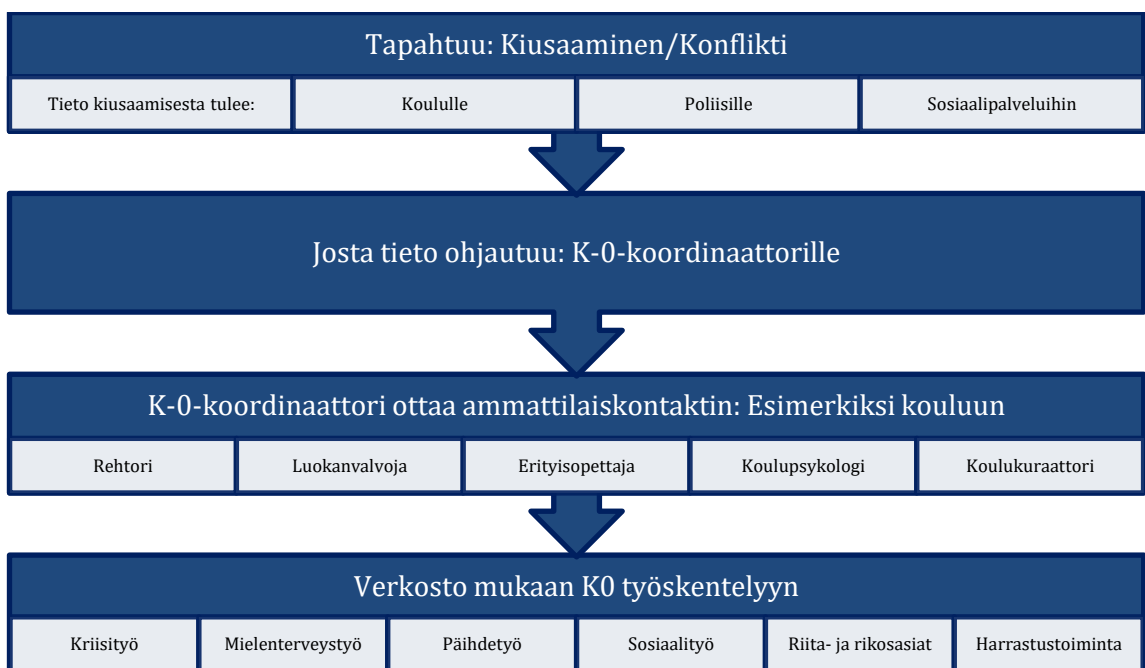
Vuonna 2018 ammatillinen koulutus uudistui amisreformin myötä. Reformi kohdistui ammatilliseen koulutukseen, minkä tarkoituksena oli uudistaa ammatillinen koulutus asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi, jossa lisättiin työpaikoilla tapahtuvaa oppimista, sekä yksilöllisiä opintopolkuja. Ennen reformia kaikki etenivät pääsääntöisesti saman tahtisesti ja opiskelivat suurin piirtein samansisältöisen tutkinnon. Reformin myötä kunkin oppilaan on mahdollisuus muun muassa räätälöidä henkilökohtainen opintopolku eli henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), edetä joustavasti omaa tahtia, sekä painopiste on puuttuvan osaamisen hankkimisessa. Tunnustetaan jo oleva osaaminen ja opiskellaan sitä mistä ei osaamista ole vielä oppilaalle karttunut. Tämä tarkoitti, että opiskelijoilta edellytetään entistä vahvempaa omatoimisuutta, opiskelu muuttui luokattomaksi ja itsenäinen tekeminen opintojen etenemiseksi lisääntyi. (Lahdenkauppi 2018, 2–8; Opetus- ja kulttuuriministeriö, amisreformi 2018.)

Reformin myötä nuorella ei ole ammatillisissa oppilaitoksissa enää niin vahvaa kontaktia aikuisiin ihmisiin, joista he saisivat tarvitsemaansa tukea. Myös kiusaa-

misen huomaaminen hankaloituu, kun oppilaiden näkeminen ja tunteminen koulun henkilökunnalla on vähentynyt. Monet Rovaniemelle opiskelemaan muuttavat nuoret tulevat Lapin pieniltä paikkakunnilta, joissa tuki on usein ollut lähellä. Pohjoisessa nuoret joutuvat usein itsenäistymään jo peruskoulun jälkeen 15–vuotiaana ja muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Siksi meidän ammattilaisten tulisi pystyä tukemaan kaikkia nuoria tasapuolisesti ja varsinkin heitä, joilta aikuisen ihmisen läsnäolo puuttuu heidän jokapäiväisestä elämästään. Rovaniemen palveluverkosto on hyvin tärkeä osa nuorten tukemisessa.

5.2 Rovaniemen palveluverkosto

Rovaniemellä on laaja palveluverkosto, jota K–0–koordinaattori voi hyödyntää tapauskohtaisesti. Tähän kappaleeseen olen koonnut Rovaniemen palveluverkon edustajia, jotka tukevat K–0–työtä. Seuraavassa (Kuvio 12.) näkee missä vaiheessa K–0–prosessia verkoston edustajat otetaan useasti mukaan työskentelyyn. Jokainen tapaus etenee tietyksi tapauskohtaisesti, eikä aina mene tämän kaavion mukaisesti. Kun K–0–koordinaattorilla on jonkinlainen käsitys tapahtuneesta, hän valitsee sopivimman työparin ja tukitoimet verkostosta, jotka auttavat K–0–työtä, nuorta ja hänen perhettään. Työpari ja tukitoimet voivat olla muun muassa kriisityötä, mielenterveystyötä, jonkinlaista harrastustoimintaa, päihde-työtä tai sosiaalityötä.

Kuvio 12. K–0–prosessin kulku

Rovaniemen K–0-toimintamalliin voi ohjautua poliisin, sosiaalipalveluiden tai koulujen kautta. Poliisin ennalta estävän työstrategiassa on määritelty, että poliisin työhön kuuluvat muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaaminen, rikosten ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä niiden vieminen syyteharkintaan. Poliisin ennalta estävä toiminta (EET) on lakiin kirjattu ja sen tarkoitus on puuttua jo varhaisessa vaiheessa turvallisuutta heikentäviin ilmiöihin ja ei-toivottuihin tapahtumiin. Kiusaaminen on yksi turvallisuutta heikentävä ilmiö ja Lapin poliisilaitoksen EET on Rovaniemellä vahvasti mukana K–0-työskentelyssä. On tärkeää, että lapset ja nuoret oppivat jo nuoresta pitäen luottamaan poliisiin ja kohtaamiset poliisin kanssa eivät aiheuttaisi nuorille vastarintaa poliisia kohtaan. Poliisin ennalta estävän toiminnan tarkoitus on toimia yhteistyössä eri tahojen sekä nuorten ja heidän huoltajiensa kanssa, olla läsnä ja lähestyttävä taho sekä tukea vanhempia tiedoilla, jolloin ongelmien kärjistymiseltä voidaan välttyä. (Sisäministeriö 2018, 5, 18–20.)

Ensisijaisesti lasta ja hänen perhettään pyritään auttamaan peruspalveluissa, kuten varhaiskasvatuksen yksiköt tai koulu. Jos näiden toimet eivät ole riittävät, voidaan sosiaalipalveluiden kautta tehdä perhesosiaalityötä perheeseen. Lastensuojelun tarpeenarviointi astuu kuvioihin, jos perhesosiaalityö ei ole riittävä toimenpide. Palvelutarpeen arvioinnissa kartoitetaan lapsen ja perheen tuen tarve ja jos katsotaan, että he hyötyisivät lastensuojelun avopalveluiden tukitoimista, aloitetaan asiakkuus. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat muun muassa perhekuntoutus, tehostettu perhetyö ja muut tukitoimet. Jos nämäkään tukitoimet eivät ole riittävät lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi, on lastensuojelun viimeinen toimenpide lapsen huostaanotto ja hänen sijoittamisensa kodin ulkopuoliseen yksikköön. (Lastensuojelu 2020.) K–0-koordinaattori voi työskennellä esimerkiksi sosiaalipalveluiden kanssa yhteistyössä, kuten palvelutarpeen arviointiyksikön työparina, silloin kun heille on tullut tietoon lapsen kiusaaminen.

Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti Rovaniemellä ennaltaehkäisevänä toimintana, jolloin ongelmatilanteisiin pyritään puuttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tämä tukee koko koulu yhteisöä ja sen hyvinvointia. Oppilashuollon tarkoitus on varmistaa, että jokainen oppilas saa tasavertaisen oppimisen mahdollisuuden sekä tasapainoisen kasvun ja kehityksen ympäristön. Koulukuraattori

toimii kouluilla oppilaiden sosiaalisen kasvun tukena sekä auttaa oppilaita koulunkäynnin ongelmissa, arjen sujumisessa ja tunnetaidoissa. Koulupsykologi on oppilaiden tukena psyykkisessä kehityksessä ja turvaa oppilaiden mahdolliset psykososiaaliset tukitarpeet. Joka koulussa on heidän lisäksi vielä yhteisöllinen oppilashuoltoryhmänsä. Tämä ryhmä voi koostua koulun rehtorista, erityisopettajista, opinto-ohjaajista, kouluterveydenhoitajista, -kuraattoreista ja -psykologeista, nuoren huoltajista sekä muista tahoista, jotka katsotaan tarpeelliseksi tähän ryhmään kyseisen nuoren kohdalla. (Oppilashuoltopalvelut 2020.) K–0–koordinaattori työskentelee tiiviisti Rovaniemen koulujen kanssa yhteistyössä, jolloin koulun oma koulukuraattori tai -psykologi on luonnollinen työparin valinta, kun kyseessä on kyseisen koulun oppilas. Tämä työparityöskentely takaa sen, että kiusaamisen seuranta jää sen koulun sisälle, missä kiusaamista tapahtuu.

Rovaniemellä on laaja kolmannen sektorin toimijakenttä, joka voi tukea K–0–työtä. Kiusaamistapaukset voivat joskus olla niin pahoja ja traumaattisia, että ennen kuin tapauksen käsittelyyn voi aloittaa, väkivallan uhriksi joutunut voi tarvita kriisiapua. Kriisin keskellä arkiset askareet voivat tuntua ylitsepääsemättömiltä, ruoka ei maistu ja tapahtuneet pyörivät mielessä, vaikuttaen uneen heikentävästi. Kriisitilanteissa aiemmin opitut ratkaisukeinot eivät enää toimi ja tarvitaan ulkopuolista apua. Rovaniemellä kriisiapua tarjoaa sosiaalipäivystys sekä Lapin Ensi- ja turvakoti ry:n Kriisikeskus. Sosiaalipäivystys päivystää ympäri vuorokauden ja sieltä saa apua kiireellisiin sosiaalipalveluiden tarpeen arviointiin ja mahdollisiin toimenpiteisiin, sekä apua akuuteissa kriisitilanteissa. Kriisikeskuksessa on tarjolla keskusteluapua, silloin kun perheen omat selviytymiskeinot eivät enää riitä. Jos kiusaamisessa on ollut mukana fyysistä väkivaltaa, tällöin Kriisikeskuksessa on tarjolla lähisuhde- ja väkivaltatyön avopalvelut. Kriisikeskuksesta voi varata yksilöllisiä keskusteluaikoja, osallistua vertaistukiryhmiin tai hän voi osallistua kriisi–Chat keskusteluihin. Keräsin erilliseksi liitteeksi Rovaniemen K–0–työssä käytettävien verkostotoimijoiden yhteystiedot (Liite 3). Kriisityön ammattilaiset ovat tärkeä tuki K–0–työlle silloin, kun kiusaaminen on mennyt niin pahaksi, että nuori tai hänen perheensä tarvitsevat kriisiapua.

Rovalan Settlementti ry on osa isompaa maailmanlaajuista settlementtiliikettä. Rovaniemellä sen palveluja ovat muun muassa Rikosuhripäivystys (RIKU), Lapin nuorisoasema Romppu (siirtyy 1.1.2021 Rovaniemen kaupungille) ja Rovaniemen, Raunua ja Posion sovittelutoimisto. RIKU:n työntekijät ohjaavat, neuvovat

ja tukevat rikoksen uhreja ja heidän läheisiään. Romppu on vapaaehtoinen päihdepalveluiden avopalveluyksikkö ja sovittelutoimistossa hoidetaan nuorten rikos- ja riita-asioiden sovittelua. Sovittelu on vapaaehtoista ja sen tarkoitus on mahdollistaa osapuolten kohtaaminen ja mahdollinen sopiminen. (Liite 3.) Kiusaaminen voi olla hyvin monitahoista. Tämän vuoksi K–0–työssä on hyvä ottaa työpariksi verkostosta työntekijä, jolla on kokemusta muun muassa rikoksen uhriksi joutumisesta tai vahingonkorvausmenettelyistä. K–0–koordinaattori on saanut katusovittelukoulutuksen ja yhteistyötä sovittelutoimiston kanssa tiivistetään, että jatkossa molemmat voisivat saada tukea toisten tekemästä työstä ja mahdollisen työparin nuorten riita- ja rikosasioiden sovitteluihin.

Rovaniemen kaupungin nuorisopalvelut tekevät laajaa ja laadukasta nuorisotyötä Rovaniemellä. Nuorisopalveluiden palveluihin kuuluu muun muassa etsivä nuorisotyö, joustava perusopetus (jope-toiminta), digitaalinen nuorisotyö, seksuaalineuvonta ja alueellinen nuorisotyö. Nuorisotyöntekijät ovat nuorisotyön alan ammattilaisia ja heidän asemansa nuorten elämässä on ensiarvoisen tärkeää. Nuorisotyöntekijät ovat silminä ja korvina niin nuorten kouluarjessa, kuin vapaa-ajallakin. Nuorisopalvelut tukevat nuorten harrastustoimintaa sekä nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia. Nuorisopalvelut ovat nuorelle vapaaehtoinen palvelu, eivätkä korvaa jo nuoren elämässä olevia palveluita, vaan tuovat lisää tukea nuoren elämään. Etsivä nuorisotyöntekijä on muun muassa nuoren rinnalla kulkija ja tuki nuoren eri elämän haasteissa, kuten kouluvaikeuksissa tai arjessa selviämisessä. (Nuorisopalvelut 2020). Nuorisotyöntekijät ovat turvallisia aikuisia, joille monesti nuorten on helppo avautua. Tästä syystä nuorisopalveluiden kaikki työntekijät ja työmuodot ovat tärkeä yhteistyötaho K–0–työlle. Varsinkin kun miettään jatkoseurantaa tai jatkotukitoimia nuorille. Parilla nuorisopalveluiden työntekijällä on seksuaalineuvojan koulutus, joka on erittäin arvokas ja tärkeä lisäkoulutus sekä hyvä apu K–0–työlle. Seksuaalisuus mietityttää monia nuoria ja tästä on hyvä heidän kanssaan päästä tarvittaessa myös keskustelemaan.

Rovaniemellä toimii Tyttöjen Talo, jonka taustaorganisaatio on Rovalan Nuoret ry. Tyttöjen talolla on tarjolla avointa toimintaa, erilaisia suljettuja ryhmiä ja seksuaaliväkivaltatyötä tytöille, naisille ja näitä asioita pohtiville nuorille. (Liite 3.) Seksuaalisuus on nuorille herkkä asia ja niihin liittyvistä asioista saatetaan helposti kiusata nuorta. Tyttöjen Talo tekee nuorisopalveluiden kanssa yhteistyötä

ja on luonnollinen yhteistyötaho K–O–työssä, kun tarvitaan tämän alan asiantuntijuutta.

Katariina Alangon (2014) tutkimus käsittelee sateenkaarinuorten kokemuksia ja käsityksiä arkielämästä sekä heidän hyvinvoinnistaan että ulkopuolisuuden tunteesta Suomessa. ”Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?” –tutkimuksessa todetaan nuoruuden olevan herkkää aikaa, koska silloin oman minuuden kehittyminen on herkimmillään. Hlbtqi–nuorille (homot, lesbot, bit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit) voi olla raskasta, jos hän huomaa oman seksuaalisuutensa tai sukupuolisuutensa olevan ristiriidassa enemmistön mielipiteiden kanssa. Näiden mielteiden lisäksi hlbtqi–nuorten kehitystä kuormittavat myös yhteiskunnallinen suhtautuminen ja asenteet. Hlbtqi–nuoret voivat kokea negatiivisia asenteita ja syrjintää jopa omassa perheessään, jos heitä ei hyväksytä sellaisena kuin he ovat. Tällaiset asenteet voivat vaikuttaa nuoren itsetuntoon ja heijastaa myös hänen muuhun elämäänsä, kuten miten nuori käyttäytyy ystävien seurassa tai koulussa. Tutkimusten mukaan hlbtqi–nuoriin kohdistuu enemmän väkivaltaa, kuin hetero hlbtqi–nuoriin. Alanko kirjoittaa tutkimuksessaan, että kouluympäristössä hlbtqi–nuorten joutuvan negatiivisen kohtelun kohteeksi muita enemmän, niin muiden oppilaiden, kuin opettajienkin toimesta. Tällaisia tekoja ovat muun muassa verbaalinen kiusaaminen, leimaaminen sekä ryhmän ulkopuolelle jättäminen. (Alanko 2014, 5–10, 21, 26.)

6 KIUUSAAMISEEN PUUTTUMINEN ROVANIEMELLÄ

6.1 Kiusaamiseen puuttumisen tukeminen varhaiskasvatustalvissa

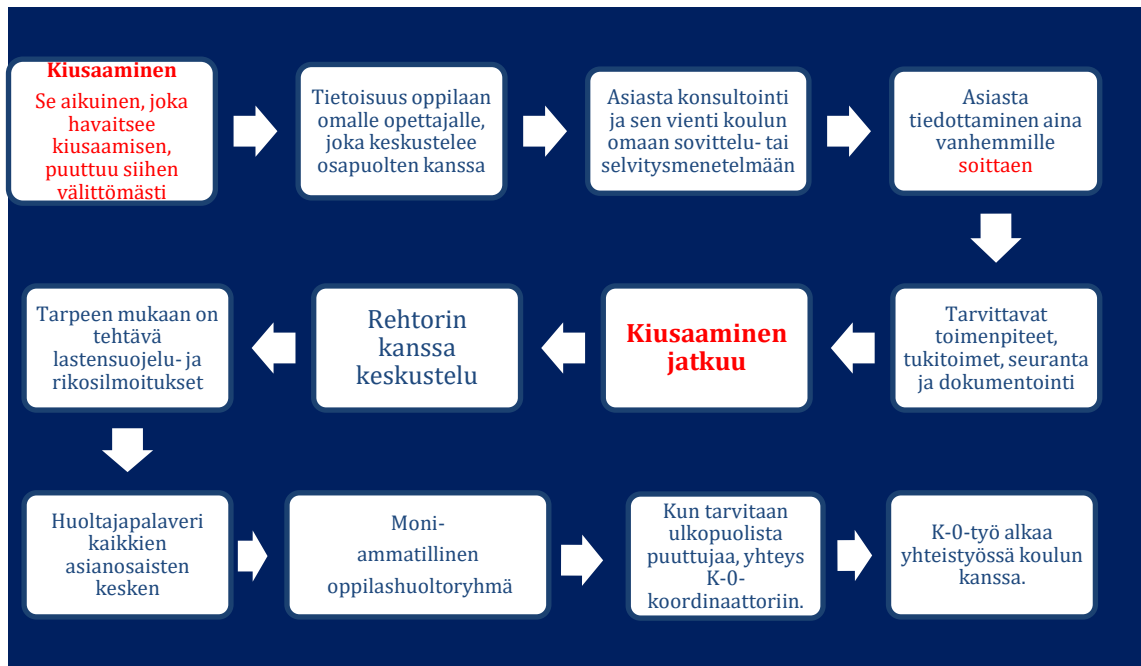
Mielestäni Rovaniemen varhaiskasvatustalvissa kiusaamisen ehkäisyneinot ovat kehitetty jo pitkälle ja todella hyvällä mallilla. Kiusaamisen ennaltaehkäisyne suunnitelmat perustuvat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kiusaamisen ehkäisyne varhaiskasvatuksessa teokseen (2019). Varhaiskasvatustyksiköiden suunnitelmissa on mietitty, miten kiusaamista ennaltaehkäistään. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen ja opetteleminen varhaiskasvatust yksiköiden arjessa, antamalla lapsille tapa- ja moraalikasvatusta, luomalla yksikköön turvallinen ilmapiiri, edistämällä lapsen osallisuutta ja tasa-arvoa. Näillä keinoilla pystytään vahvasti tukemaan lasten turvallista ympäristöä ja tarvittaessa puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa kiusaamistalvanteisiin. (Kirves & Stoor–Grenner 2009–2010, 22.)

Kun varhaiskasvatustyksikön ennaltaehkäisevä puuttuminen ei enää riitä tai tilanteeseen tarvitaan ulkopuolista apua ja tukea esimerkiksi pitkittyneissä tapauksissa, K–0–työ voi tukea yksiköitä. Tällöin varhaiskasvatustuksen yksikkö voi olla yhteydessä kaupungin nuorisotalvveluiden K–0–koordinaattoriin ja hänen kansansa mietitään yhdessä jatkotoimenpiteitä, jotka voivat tuoda lisäapua tilanteen ratkeamiseen. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi vanhempainilta, joihin voivat osallistua K–0–koordinaattorin lisäksi esimerkiksi poliisin ennalta estävä toiminta. Tällainen vanhempainilta voidaan järjestää esimerkiksi esikoulu-laisten vanhemmille. Tilaisuuden tarkoitus on jakaa tietoa, kun lapsi on siirtymässä perusopetuksen piiriin. Muita tilanteita voivat olla perheen ja varhaiskasvatustuksen yksikön tulehtuneiden välien sovittelu, yhteistyötalvhojen kartoittaminen ja mukaan ottaminen työskentelyyn perheen tueksi ja avuksi. Jos kiusaamistalvanteiden puuttumisessa varhaiskasvatustuksen yksikön henkilökunta tarvitsee tuke- mista, K–0–työ voi auttaa tässä. Tarvittaessa K–0–koordinaattori voi tulla varhaiskasvatustuksenyksikön henkilökunnan tueksi perheen tapaamiseen.

6.2 Koulujen yhteiset kiusaamisen puuttumisen periaatteet

K–0–työ ei korvaa koulujen omia puuttumisen toimenpiteitä. Koulujen tekemää hyvää kiusaamisen puuttumisentyötä viedään eteenpäin ja syvennetään K–0–

työn merkeissä. Koulujen yhteisillä kiusaamisen puuttumisen periaatteiden tavoitteena on, että puuttuminen on tasapuolista ja voidaan varmistaa mahdollisimman samankaltainen toiminta kaikissa Rovaniemen kouluissa. Pyysin keväällä kaikkia Rovaniemen peruskoulujen rehtoreita lähettämään heidän koulunsa Kiusaamiseen puuttumisen strategiat minulle. Kyseiset dokumentit ovat liitetiedostossa (Liite 1.) Nämä koulujen omat kiusaamisen puuttumisstrategiat toimivat pohjana yhteisissä koulujen kiusaamisen puuttumisen periaatteissa. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 13.) on esitetty, miten Rovaniemen koulujen kiusaamiseen puuttuminen etenee kokonaisuudessaan kouluilla ja missä vaiheessa K–0 työ tulee mukaan. Tämän jälkeen on kuvattu vaihe vaiheelta koulujen yhteisten periaatteiden kulku. Koulujen kiusaamisen puuttumisen periaatteet on koottu raameiksi koulujen avuksi ja tueksi, että kiusaamiseen puuttuminen olisi kaikilla kouluilla tasapuolista. Koulukohtaisia eroavaisuuksia voi toki olla, kuin ottaa huomioon alueelliset eroavaisuudet ja tarpeet sekä kouluilla käytössä olevat resurssit ja osaaminen. Pääasia on, että kaikkiin kiusaamistapauksiin puututaan. Osalla Rovaniemen kouluista oli jo todella hyvät puuttumismallit ja niitä saa jatkaa, mutta ne koulut, joilla ei ole näin yksityiskohtaista mallia, voivat ottaa nämä periaatteet käyttöönsä. Periaatteiden oltua valmiit, esittelin ne nuorisovaltuuston nuorisohallitukselle, joka on kunnallinen vaikuttajaelin ja koostuu 13–21-vuotiaista nuorista (Nuorisovaltuusto 2020). He kommentoivat periaatteita nuorten näkökulmasta omia ideoita ja näkemyksiään antaen. Näin periaatteisiin saatiin myös nuorten näkökulma näkyväksi.

Kuvio 13. Koulujen kiusaamisen puuttumisen prosessin kulku

A. Yleisiä huomioon otettavia asioita koululla: Järjestyssäännöissä tulee olla maininta, että kiusaaminen on kiellettyä ja siihen tullaan puuttumaan aina. Sääntöjä laatiessa on hyvä ottaa huomioon myös nuorten näkemys.

Kun kyseessä on kiusaamistapaus, jälki-istunnon ei voi olla ainoa seuraamus. Asia on tärkeää käsitellä aina osapuolten kanssa keskustellen läpi.

Kun koulussa havaitaan kiusaamista, siitä pitää ilmoittaa osallisten vanhemmille aina soittaen.

Oppilaan oma kokemus tapahtuneesta on erittäin tärkeää, kun mietitään, onko kyse kiusaamisesta. Jos oppilas itse kokee jonkun tapahtuneen kiusaavana ja ahdistavana, on tapaus käsiteltävä vakavana kiusaamistapauksena ja tämä on selvitettävä perusteellisesti. Lapsen omaa kertomusta, kokemusta ja tunnetta ei saa vähätellä.

B. Ennaltaehkäisy: Ennaltaehkäisy on yksi tärkeistä toimenpiteistä, kun kyseessä on kiusaaminen. Kouluilla on jo käytössä paljon hyviä ennaltaehkäiseviä toimintoja ja näitä toimintoja on koottu yhteen taulukkoon (Taulukko 4.). Taulukosta näkee, millaisin eri tavoin koululla voidaan ehkäistä kiusaamista, ennen kuin asiat kärjistyvät konfliktiin.

Taulukko 4. Koulujen ennaltaehkäisevät toiminnot

Esimerkkejä: Ennaltaehkäisevistä toiminnoista

- Rehtori kertoo oppilaille ja henkilökunnalle, että koululla ei tulla hyväksymään kiusaamista
- Luokan kanssa käydään läpi koulun säännöt ja luodaan oman luokan säännöt
- Luokan kanssa keskustellaan mitä on kiusaaminen
- Vanhempien ja nuorten ohjeistus
- Koulun henkilökunnan sitouttaminen
- Luokan ryhmäytyminen ja hyvän ilmapiirin luominen
- Tukioppilaskoulutus
- Nuorten oma kiusaamisen vastaisen kehittämistyöryhmän perustaminen
- Kiusaamiskysely
- Kiusaamisen huomaaminen yhdeksi teemaksi kouluille

Ennaltaehkäisy koulutasolla: Lukuvuoden alussa rehtori tulee koko koulun tervetuliaispuheessaan ottaa kantaa kiusaamiseen. Esimerkiksi, että koululla ei sallita kiusaamista ja siihen tullaan puuttumaan sekä muistutetaan, muun muassa erilaisuuden hyväksymisestä, heikompien tukemisesta ja kiusaamisen puuttumisesta.

Nimetään koululle henkilöt, jotka vastaavat kiusaamistapausten jatkoselvittämisestä omassa koulussa. Joka koululla tulee olla oma työryhmä, jossa nämä nimetyt ja koulutetut henkilöt käsittelevät koulun kiusaamistapauksia käyttäen apunaan esimerkiksi KiVa = Kiva Koulu, Verso = Vertaissovittelu ym. menetelmiä. Jos koululla ei vielä ole olemassa tällaista työryhmää tai nimettyjä henkilöitä sel-

lainen tulee luoda koululle. Näin koulun kiusaamistapaukset olisivat kokonaisuudessaan yhdellä taholla hoidossa ja kyseisellä ryhmällä olisi paras tieto kiusaamistilanteista ja toimenpiteitä, mitä tilanteen ratkaisemiseksi on jo tehty ja mitä tullaan tekemään. Nämä henkilöt toimisivat myös K–0–työn yhteyshenkilöinä ja ovat tarvittaessa yhteydessä K–0–koordinaattoriin, kun koulu tarvitsee ulkopuolista puuttujaa kiusaamistapauksien selvittämiseen. K–0–yhteyshenkilöt ilmoitetaan K–0–koordinaattorille sekä koko koulun henkilökunnalle, jotta heillä on tieto ketkä omalla koululla vastaavat kiusaamisen jatkokyöskentelystä.

Koko koulun henkilökunnan sitouttaminen matalalla kynnyksellä huomaamaan ja reagoimaan rohkeasti kiusaamistilanteisiin on erittäin tärkeää. Ensikohtaamisessa luodaan oppilaille tunne, että heistä välitetään, kun asiaan puututaan. Myös sijaisten perehdyttäminen kiusaamisen vastaiseen työhön ja rohkeasti kiusaamisen huomaamiseen on tärkeää. Koulussa jokaisen aikuisen vastuulla on taata oppilaille turvallinen kouluympäristö. Koulun tulisi tarvittaessa kouluttaa lisää koulun henkilökuntaa kiusaamisen huomaamiseen ja puuttumiseen. Turvallisen oppimisympäristön luominen jokaiselle oppilaalle ja aikuiselle, jota kiusaaminen heikentää, on ensiarvoisen tärkeää.

Tukioppilaiskoulutuksessa valmennetaan tukioppilaita kiusaamistapausten havaitsemiseen, puuttumiseen ja niistä tiedottamiseen.

Jokaisella koululla tulee olla oma Hyvinvointityöryhmä, joihin kutsuttaisiin myös oppilasedustaja, kertomaan nuorten näkemyksiä koulun kiusaamistilanteesta ja kokemuksia kiusaamisesta.

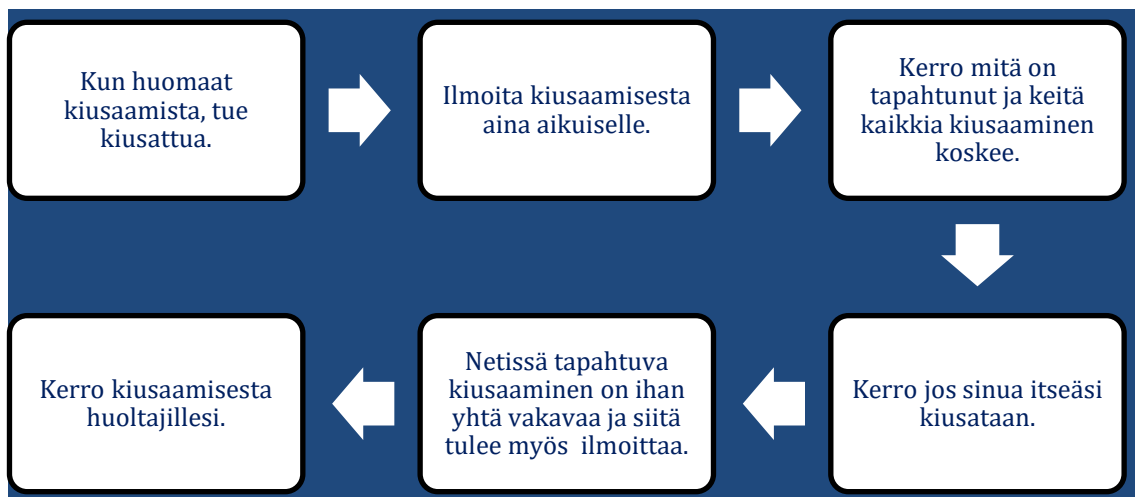
Nuorten oma kiusaamisen vastaisen kehittämistyöryhmä perustaminen. Nuorisohallitus toimii kyseisenä ryhmänä yhdessä K–0–koordinaattorin kanssa. Ryhmän tarkoituksena on saada nuorilähtöisesti ajankohtaista tietoa koulujen kiusaamistilanteesta ja nuorten havainnoista sekä kuulla nuorten mielipiteitä siitä, miten asioihin tulisi puuttua.

Koulujen oppilaskuntien yhtenä tavoitteena tulee olla kiusaamiseen puuttuminen ja sen ennaltaehkäisy.

Kiusaamiskyselyn tarkoitus on tuottaa tietoa kouluille heidän oman koulunsa kiusaamistilanteesta, että siihen pystytään paremmin kohdentamaan toimenpiteitä.

Valmis kiusaamiskysely löytyy liitteistä (Liite 4.). Kiusaamiskysely tehtäisiin kaikilla Rovaniemen koululla vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa K–0–koordinaattorin toimesta. Kysely toteutetaan anonymisti kaupungin sähköistä sovelusta apuna käyttäen ja linkki lähetetään oppilaille esimerkiksi viestinä koulun omien järjestelmien kautta.

Nuorille on myös hyvä tuoda näkyviin prosessi, miten kiusaamiseen puuttuminen etenee koululla ja K–0–työssä sekä miten toimia, kun nuoret itse havaitsevat kiusaamista. Opetushallitus (2020) on tehnyt selkeän ”Toimi näin kiusaamistilanteessa” prosessikuvauksen nuorille kuinka heidän tulisi toimia, kun he havaitsevat tai kohtaavat itse kiusaamista. Seuraavaan kuvioon (Kuvio 14.) olen havainnollistanut tätä prosessia, jossa painotetaan kiusaamisen näkyväksi tuomista ja että siitä pitää kertoa aikuisille. Näin kiusaamiseen pystytään puuttumaan.

Kuvio 14. Ohjeita nuorille, miten toimia kiusaamistilanteissa. (Mukailtu Opetushallituksen, Toimi näin kiusaamistilanteessa 2020)

Tiivis yhteistyö Rovaniemen laajan palveluverkoston kanssa, mihin kuuluvat muun muassa Rovaniemen nuorisopalvelut ja Lapin poliisilaitoksen toimesta koulupoliisit ja ennalta estävä toiminta (EET) ovat tärkeä ennaltaehkäisevä toimintatapa.

Ennaltaehkäisy luokkatasolla: Lukuvuoden alussa ensimmäisten päivien aikana oppilaiden kanssa tulee käydä vuosittain koulun säännöt läpi. Tämä voi tapahtua luokanopettajan, luokanvalvojan tai ryhmän opettajan johdolla. Kaikkien luokkien olisi hyvä laatia säännöt yhdessä omalle luokalle tai päivittää niitä. Säännöt auttavat sekä ennaltaehkäisemään kiusaamista että puuttumaan niihin jämäkästi ongelmien jo alettua. Seuranta luokan omille säännöille on myös hyvä miettiä luokan kesken jo valmiiksi.

Luokanopettajan, luokanvalvojan tai ryhmän opettajan johdolla on hyvä keskustella ensimmäisten päivien aikana esimerkiksi siitä mitä kiusaaminen on, mitä ovat erimielisyydet ja riidat, mikä näiden ero on ja miten siihen tulisi puuttua.

Esimerkit ovat opinnäytetyön luvusta 3.1.

Kiusaaminen: Kiusaamisen ominaispiirteisiin kuuluvat muun muassa sen toistuvuus, vallankäyttö, tietoisuus sen tekemisestä ja usein kiusaaminen on ryhmäilmiö. Kiusaajan ja kiusatuksi tulleen välillä on epätasapaino voimasuhteessa. Tämä epätasapaino tarkoittaa, että kiusaaja on jollain tavalla kiusattua vahvempi, kuten fyysiseltä kooltaan hän on suurempi, iältään vanhempi tai hänellä on ryhmä tukenaan. Ryhmäilmiön ominaispiirteisiin kuuluu muun muassa ryhmän hiljainen hyväksyminen ikäville teoille. Aktiiviseen kiusaamiseen ei välttämättä osallistu kuin muutama henkilö, mutta passiivisesti sivusta seuraajat mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen. Ryhmässä kiusaamisella tavoitellaan itselleen vallan tunnetta ja tiettyä statusta ryhmän jäsenten kesken. (Salmivalli 2003, 9–10; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 39–41.)

Riidat ja erimielisyydet: Kaikista asioista ei voidakaan olla samaa mieltä toisen kanssa ja tämän takia saadaan helposti riitoja aikaiseksi. Lasten ja nuorten kehityksen kannalta riidoilla on oma kehityksellinen tehtävänsä. Niiden aikana lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunnetiloja ja tunnistamaan näitä itsessään sekä hän oppii, miten riidoista selviää ja miten riidat sovitaan. Kertaluonteisia konflikteja ja tappeluita ei saa sekoittaa kiusaamiseen, koska siitä puuttuu muun muassa systemaattisuus. Kiusaamiselle ominaista on myös voimasuhteiden epätasapaino, jolloin jos kaksi saman vahvuista oppilasta riitelee tai tappelee, tätäkään ei tulisi pitää kiusaamisena. (Olweus 1992, 14–15; Salmivalli 2003, 9–10.)

Negatiiviset teot voivat olla muun muassa verbaalista haukkumisia, fyysisiä tekoja, tai ne voidaan tehdä ilman sanoja tai fyysistä kosketusta. Silloin puhutaan niin sanotusta hiljaisesta kiusaamisesta tai psyykkisestä kiusaamisesta. Tällaisia negatiivisia tekoja ovat ilmeet, eleet, alistaminen, puhumatta jättäminen ja ryhmästä poissulkeminen. (Olweus 1992, 14–15.)

Kiusaamista on hyvä käsitellä oppilaiden kanssa. Teemoja voivat olla muun muassa kiusaaminen, sen huomaaminen, luokan yhteishenki, ongelmanratkaisu- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu, yhdessä tekeminen, kiusaamiskysely sekä luokan sääntöjen luominen ja seuranta tehtäisiin tällä tunnilla. Apuna kouluilla on Hyvinvoinnin vuosikello, jonka avulla voi käydä näitä keskusteluja. Hyvinvoinnin vuosikello on jaettu peruskoulun jokaiselle vuosiluokalle ja lukuvuoden jokaiselle kuukaudelle on oma käsiteltävä aihe, kuten turvallinen yhteisö, kaveritaidot, tunnetaidot ja itsetuntemus. Hyvinvoinnin vuosikellon on käytössä Rovaniemen kouluissa. (Hyvinvoinnin vuosikello 2018.) Kiusaaminen liittyy usein muun muassa nuorten välisiin kommunikaatio-ongelmiin ja tunnetaitojen osaamattomuuteen. Tämän takia kyseisiä taitoja on hyvä harjoitella, niin koulussa, kuin kotonakin. Nuorisohallitus nosti myös esille, että nuorten kanssa on hyvä keskustella myös rikosnimikkeistä, joiden usein nimetään olevan kiusaamista (Taulukko 3) sekä kiusaamisen vaikutuksista (Luku 3.3), että nuoret tiedostaisivat, kuinka suuri vaikutus kiusaamisella on ja kuinka usein jollekin kiusaamisen muodolle löytyy myös rikosnimike.

Oppilaiden tuntemisella on tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus kiusaamiseen. Kun opettaja tietää, miten oppilaat yksilöinä tai ryhmässä normaalisti käyttäytyvät, hän pystyy havainnoimaan yksittäisen oppilaan käytösmuutokset tai ryhmädynamiikan muutokset. Opettajan tulee herkällä otteella puuttua muuttuneisiin tilanteisiin, esimerkiksi jos hän huomaa, että joku jätetään koko ajan yksin, tai ei valita mukaan ryhmiin.

Aikuisjohtoiset ryhmäjaot ja istumajärjestys ovat sellaisia, joilla voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista.

Luokan ryhmäytyks on tärkeää aina kun luokassa tapahtuu muutoksia. Näitä ovat esimerkiksi tilanteet, joissa luokalle tulee uusi oppilas, tai luokanvalvoja vaihtuu.

Ryhmäytymisessä on otettava huomioon kohderyhmän ikä. Alakoulussa ryhmäytyminen voi tapahtua leikein, mutta yläkoulussa ryhmäytymismuotoina on hyvä käyttää yhdessä tekemistä ja keskusteluja.

Oppilainen keskinäinen sekä oppilaiden ja aikuisten välisen hyvän ilmapiirin luominen on tärkeää ja siihen tulee kiinnittää huomiota.

Yhteistyö koulun ja kodin välillä: Yhteydenpito vanhempiin on tärkeää ja sillä on ennaltaehkäisevä vaikutus. Koulun olisi hyvä jakaa tietoa vanhemmille siitä, miten he voivat auttaa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä sekä miten tulee reagoida ja toimia, jos he havaitsevat kiusaamista. Selkeät ohjeet ja yhteystiedot vanhemmille, keneen he voivat ottaa yhteyttä, jos he havaitsevat kiusaamista. Tätä tietoa voidaan jakaa vanhemmille esimerkiksi syksyn vanhempainilloissa ja lähettää viestinä kotiin. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 5.) on esimerkki ohjeita vanhemmille.

Taulukko 5. Esimerkki ohjeita vanhemmille

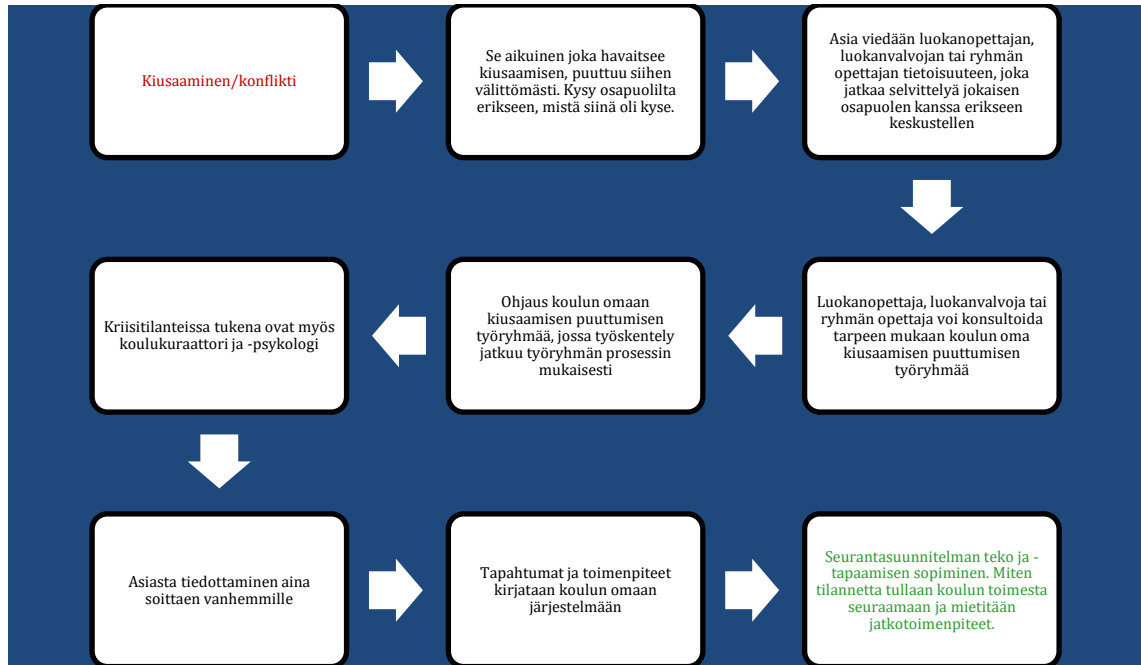
Esimerkkihojeita kotiin vanhemmille	Ole kiinnostunut lapsen koulupäivästä ja kysele häneltä, miten koulunpäivä on mennyt.
	Opettele lapsen kanssa vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja.
	Kannusta lasta sanoittamaan ja käsittelemään myös hankalia tunteita.
	Sopikaa kodin säännöt. Säännöt luovat turvaa lapselle.
	Kun lapsi kertoo kiusaamisesta, älä vähättele lapsen kokemusta. Keskustele lapsen kanssa tapahtuneesta.
	Ota yhteyttä soittaen välittömästi lapsen omaan opettajaan. Kirjoitetussa viestissä on suuri riski tulla väärinymmärretyksi.
	Säilytä avoin, vuorovaikutuksellinen ja rakentava keskustelun ilmapiiri koulun kanssa. Tunteet ovat luonnollisia, eikä niitä tule peittää, mutta tärkeintä on saada asiat hoidettua, niin että se tukee lasta kaikista parhaiten.
	Tukekaa lasta koulunkäynnissä ja tehkää yhteistyötä koulun kanssa.

Vanhempainoimikuntatoiminta on hyvä keino tiivistää koulun ja kotien yhteistyötä.

Avoin ja vuorovaikutuksellinen ilmapiiri sekä hyvät välit koulun ja perheiden kesken auttavat työskentelyssä varsinkin, jos käsitellään arkoja asioita.

C. Kiusaamisen puuttumisen vaiheet

Kun koululla havaitaan kiusaamista, siirrytään vaiheeseen yksi ja aloitetaan asian selvittäminen (Kuvio 15.).

Kuvio 15. Ensimmäinen kiusaamisen puuttumisen vaihe.

Kiusaamisen puuttumisen ensimmäinen vaihe koululla:

Se aikuinen, joka näkee, kuulee tai havaitsee kiusaamisen, puuttuu ja reagoi kiusaamiseen välittömästi, ettei yksikään tilanne jäisi huomaamatta. Oppilaan kanssa on hyvä siirtyä tarpeen mukaan rauhalliseen paikkaan ja keskustella kaikkien osapuolten kanssa, mistä tilanteessa on ollut kyse.

Myös jos toinen oppilas kertoo kiusaamisesta aikuiselle, tähän tulisi puuttua välittömästi ja ottaa oppilaan kertoma vakavasti.

Ensikohtaamisen jälkeen, jos asia huolestuttaa ja vaatii lisäselvittelyä, asia tulee saattaa luokanopettajan, luokanvalvojan tai ryhmän opettajan tietoisuuteen, joka jatkaa asian selvittelyä. Osassa kouluissa kaikki kiusaamistapaukset siirretään jo tässä vaiheessa koulun omaan kiusaamisen selvittelytyöryhmään.

Luokanopettaja, luokanvalvoja tai ryhmän opettaja keskustelevat kaikkien osapuolten kanssa erikseen ja käyvät tarkkaan läpi, mitä on tapahtunut, kuka kiusaa

ja ketä kiusataan. Jos luokanvalvoja tarvitsee tässä vaiheessa lisää osaamista ja tukea, hän voi pyytää työparin itselleen.

Luokanopettaja, luokanvalvoja tai ryhmän opettaja voivat konsultoida tarpeen mukaan matalalla kynnyksellä asiasta oman koulun nimettyjä henkilöitä tai työryhmää, jotka hoitavat koulussa kiusaamistapausten jatkoselvittämistä. Kiusaamistapausten voi siirtää työryhmän hoidettavaksi, jos he yhdessä näin päättävät. Asian voi siirtää työryhmälle käsittelyyn jo heti alkuvaiheessa, jos tämä katsotaan parhaaksi.

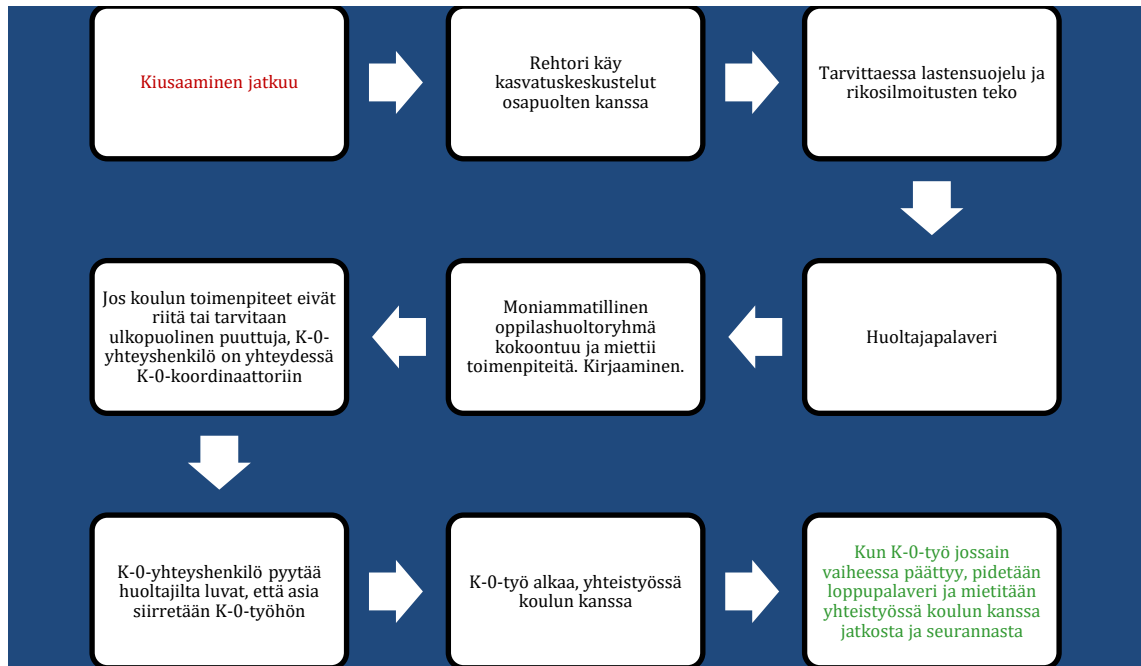
Kiusaamistilanteen aikana tai sen jälkeen luokkatilanteissa ryhmäjoilla ja istumajärjestyksellä voidaan lisätä turvallisuuden tunnetta kiusatulle henkilölle.

Kriisitilanteissa lasten, nuorten, perheiden ja ammattilaisten tukena kouluilla ovat myös koulukuraattorit ja -psykologit.

Kiusaamistapauksista tiedotetaan vanhempia aina soittaen, koska väärinymmärtämisen riski on suurempi kirjoitetussa viestissä. Vanhempien tiedottaminen siitä, miten asiat ovat edenneet heidän lapsensa kohdalla ja mitä koululla on tehty asian eteen, on heille tärkeää. Vanhemmat kannattaa ottaa mukaan tapauksen selvittämiseen, jos koulu katsoo tämän edesauttavan asian ratkaisussa.

On tärkeää kirjata prosessin kulku koulun omaan järjestelmään. Mitä on tapahtunut, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten tehdyt toimenpiteet ovat toimineet. Seurannasta kirjataan myös ylös, miten ja kenen toimesta seuranta tulee tapahtumaan. Lopuksi on hyvä sopia seurantatapaaminen, milloin tilannetta tarkastellaan uudelleen.

D. Jos kiusaaminen jatkuu ensimmäisen vaiheen jälkeen, siirrytään vaiheeseen kaksi. Tähän vaiheeseen voidaan siirtyä, myös jos katsotaan kiusaamisella olevan alusta alkaen vakavia vaikutuksia kiusatun mielenterveyteen. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 16.) on havainnollistettu, kuinka toimenpiteet etenevät, kuin kiusaaminen jatkuu.

Kuvio 16. Toinen kiusaamisen puuttumisen vaihe

Jos kiusaamisen katsotaan jatkuneen, rehtori pitää osapuolille kasvatuskeskustelut. Rehtori voi käydä kasvatuksellisia keskusteluja oppilaan kanssa jo aiemmassa vaiheessa, jos esimerkiksi luokanvalvoja kokee tämän tarpeelliseksi.

Luokanopettaja, luokanvalvoja tai ryhmän opettaja keskustelee asiasta vararehtorin tai rehtorin kanssa, mitä jatkotoimenpiteitä asian tiimoilta tulee tehdä. Tarpeen mukaan on aina tehtävä lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus. Lastensuojeluilmoituksen teossa koulu voi konsultoida koulun omaa koulukuraattoria tai Rovaniemen sosiaalipäivystystä. Rikosasioissa koulu voi konsultoida koulun omaa koulupoliisia tai poliisin ennalta estävää toimintaa (EET). Ilmoitusta kirjatessa mukana pitää olla se henkilö(t), jolla on paras tieto tapauksesta. Ilmoituksen tekoa ei tule ajatella rangaistuksena, vaan näin lapsen ja hänen perheensä tilanne tarkastetaan ja he saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut ympärilleen. Las-

tensuojelulain (13.4.2007/417) 5 luvun 25 §:ssä on määritelty tahot, joilla on ilmoitusvelvollisuus, kun heille tulee tietoisuuteen lapsen huolenpidon tai hoidon tarve, olosuhteet vaarantavat lapsen kehitystä tai lapsen oma käyttäytyminen on sen mukaista, että lastensuojelun tarve on selvitettävä. Opetustoimi on muun muassa yksi näistä tahoista, joilla on ilmoitusvelvollisuus.

Huoltajapalaveri tulee järjestää kaikkien asianosaisten kesken.

Luokanopettaja, luokanvalvoja tai ryhmän opettaja kokoaa moniammatillisen oppilashuoltoryhmän, johon hän kutsuu oppilaan lisäksi huoltajat sekä tarvittaessa muita ammattilaisia koululta tai verkostosta, kuten nuorisotyöntekijän tai poliisin. Nuorelta itseltään on myös hyvä kysyä, keitä hän toivoo palaveriin osallistuvan. Palaveri tulee dokumentoida.

Kun koulun puuttuminen ei enää riitä tai tilanteeseen tarvitaan ulkopuolista apua, koulun K–0–yhteyshenkilö voi olla yhteydessä kaupungin nuorisopalveluiden K–0–koordinaattoriin.

Konsultaatiopuhelun K–0 koordinaattorille voi tehdä missä vaiheessa vahansa.

Koulun tulee tiedottaa kaikkia tapaukseen osallistuneiden nuorten huoltajia K–0–työskentelyn alkamisesta ja pyytää heiltä lupa tähän. Koulu kirjaa huoltajien suostumukset oppilaan omiin tietoihin.

Kun huoltajat ovat antaneet luvan, K–0–työskentely voi alkaa. K–0–koordinaattori tekee tiivistä yhteistyötä koko ajan koulun kanssa, esimerkiksi työparityöskentelyn muodossa. Tarkoituksena on, että tilanteen lauettua, koulu jatkaa oppilaan ja hänen perheensä kanssa työskentelyä ja K–0 vetäytyy tilanteesta taustatueksi.

K–0–työn päätyttyä, pidetään koulun kanssa loppupalaveri, jossa mietitään tilanteen seuranta ja arvioidaan, miten tilanne on mennyt. Tarpeen mukaan tilanne otetaan uudelleen K–0–työskentelyyn.

E. Vakavat kiusaamistapaukset/väkivaltainen käyttäytyminen

Vakavissa kiusaamistapauksissa siirrytään suoraan toiseen vaiheeseen (Taulukko 7.) ja reagointi on nopeampaa. Lisäksi mietitään toimintoja ja jatkotoimenpiteitä astetta vakavammin.

Kun vakava kiusaamistapaus tai väkivaltainen käyttäytyminen tulee aikuisten tietoon, se viedään heti rehtorin tietoisuuteen. Asia on käytävä läpi kaikkien osapuolten kanssa ja on kuultava kaikkien näkemykset heti tapahtuman jälkeen, ennen kuin ryhdytään muihin toimenpiteisiin. Tilanteen hahmottamiseksi on hyvä tarkistaa koulun valvontakameratallenteet, jos tämä on mahdollista.

Tehdään lastensuojeluilmoitukset sekä tarvittaessa myös rikosilmoitukset. Lastensuojeluilmoituksen teossa koulu voi konsultoida koulun omaa kuraattoria tai Rovaniemen sosiaalipäivystystä ja rikosilmoituksen teossa koulu voi konsultoida oman koulun koulupoliisia tai poliisin ennalta estävää toimintaa (EET). Sosiaalipäivystys palvelee ympäri vuorokauden.

Kuten luvussa 3.2 jo avasin, koulut ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen koulussa tapahtuvista konflikteista. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) 5 luvun 25 §:ssä on mainittu, että muun muassa opetus-toimen on ilmoitettava, jos lapsen oma käyttäytyminen on sen mukaista, että se vaatii lastensuojelullisten tarpeiden kartoittamista. Samassa pykälässä momenteissa 1 ja 2 on maininta, että jos esimerkiksi koulun henkilökunnalle tulee tietoisuuteen sellainen tapahtuma, joka on kohdistunut lapsen henkeen tai terveyteen, joka on luokiteltavissa rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi teoksi, on tästä ilmoitettava poliisille. Rikoslain 20 luvussa on määritelty seksuaalirikokset ja 21 luvussa tällaisia tekoja ovat muun muassa lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely.

Rikosilmoituksen teko ei ole este sille, että koulut käsittelevät asiaa tapahtuman jälkeen. Jatkotoimenpiteitä mietittäessä koulu voi aina tarpeen tullen konsultoida oman koulun koulupoliisia tai ennalta estävää toimintaa.

Rikos- ja riita-asioissa koulu voi tehdä myös itse aloitteen sovittelusta Rovaniemen, Posion ja Ranuan Sovittelutoimistoon, jos he katsovat tällaisen toimenpiteen tarpeelliseksi.

Asiasta pidetään huoltajapalaveri ja moniammatillinen oppilashuoltoryhmä kootaan kaikkien asianosaisten ja tarpeellisten tahojen kesken.

Kun koulu on tehnyt kaikki omat puuttumisen toimenpiteen ja tarvitaan ulkopuolista puuttujaa, koulun K–0–yhteyshenkilö on yhteydessä kaupungin nuorisopalveluiden K–0–koordinaattoriin.

Koulun tulisi tiedottaa kaikkia tapaukseen osallistuneiden nuorten huoltajia K–0–työskentelyn alkamisesta ja pyytää heiltä lupa tähän, jonka jälkeen K–0–työskentely käynnistyy. Koulu kirjaa huoltajien suostumuksen oppilaan omiin tietoihin.

Kun huoltajat ovat antaneet luvan, K–0–työskentely voi alkaa. K–0–koordinaattori tekee tiivistä yhteistyötä koko ajan koulun kanssa esimerkiksi työparityöskentelyn muodossa. Tarkoituksena on, että tilanteen lauettua, koulu jatkaa oppilaan ja hänen perheensä kanssa työskentelyä ja K–0 vetäytyy tilanteesta taustatueksi.

K–0–työn päätyttyä, pidetään koulun kanssa loppupalaveri, jossa mietitään tilanteen seuranta ja arvioidaan, miten tilanne on mennyt. Yhdessä mietitään myös jatkotoimenpiteitä ja tarpeellisia tukitoimia. Koulu miettii omia toimenpiteistään, esimerkiksi onko tapaus niin vakava, että pitäisi harkita kiusaajan määräaikaista erottamista tai koulun vaihtamista. Kirjaaminen koko prosessin ajan on tärkeää. Tilanteen vaatiessa tapaus otetaan uudelleen K–0–työskentelyyn.

7 K–0–TYÖ ROVANIEMELLÄ

7.1 Rovaniemen K–0–työ lyhyesti

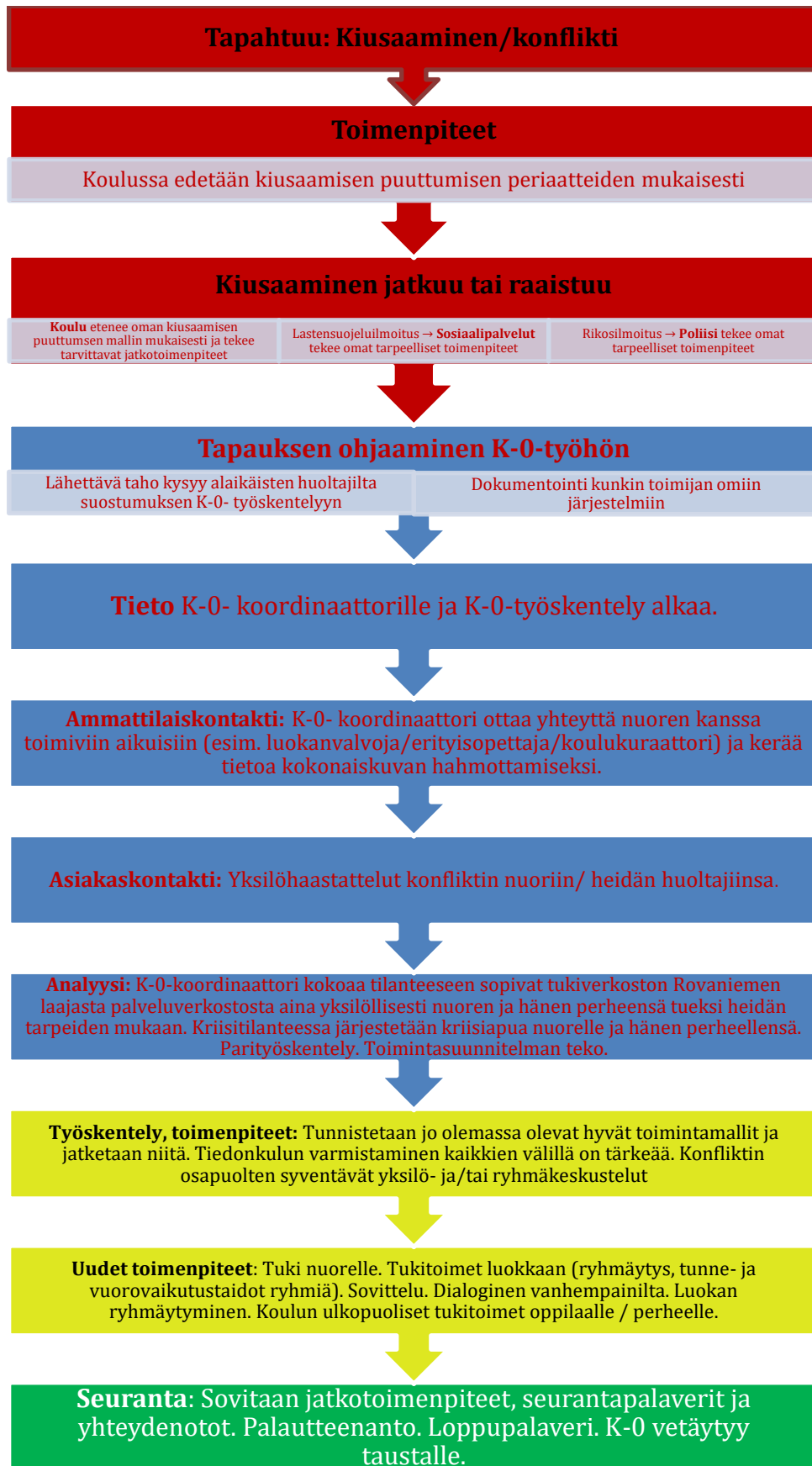
K–0–toimintamalli on alkanut Aseman Lapset ry:n hankkeena, jossa kehitettiin tehokkaampaa työskentelymallia kiusaamiseen puuttumiseen. Hanke toteutettiin Helsingissä vuosina 2017–2019. Kyseisessä mallissa tuodaan koulujen tueksi ja avuksi enemmän sovitteluosaamista sekä nuoriso- ja perhetyön erikoisosaamista. K–0 on kiusaamiseen puuttuvaa työtä, jossa selvitetään pitkään jatkuneita ja vakavia kiusaamistapauksia, joihin jostain syystä esimerkiksi koulun keinoilla ei ole saatu ratkaisuja aikaan. Hankkeen jälkeen K–0–toimintamalli sai jatkoa Helsingissä. K–0–työtä tehdään syksyllä 2020 Helsingin lisäksi Lohjalla ja Järvenpäässä sekä K–0–toimintamallia kehitetään Rovaniemellä. (K–0 kiusaamiseen puuttuva työ 2020.)

K–0–koordinaattori palkattiin Rovaniemen kaupungille maaliskuussa 2020, mutta Korona -tilanteen (Covid–19 viruspandemia) vuoksi K–0–koordinaattorin työnkuvaan tuli alkuvaiheessa paljon muutakin kuin pelkkiä kiusaamistapauksia. Tämä ei ole kuitenkaan hidastanut K–0–toimintamallin kehittämistä. K–0 työ on hieno esimerkki Rovaniemen kaupungin hyvästä poikkihallinnollisesta yhteistyöstä. Hallinnollisesti K–0–koordinaattori sijoittuu Rovaniemen kaupungin nuorisopalveluiden alle, mutta hänen palkkakustannuksiinsa osallistuvat kaupungilta myös sosiaali-, koulu-, sekä varhaiskasvatuksen palvelut. Rovaniemen mallia luodaan yhteistyössä koulu-, nuoriso-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalveluiden sekä Lapin poliisilaitoksen, Aseman Lapset ry:n ja muun K–0–verkoston kanssa. Syksyllä 2020 kun K–0–työ on kunnolla aloitettu, verkosto ja sen toimijat ovat jo K–0–koordinaattorille tuttuja ja verkosto on jo vahva tuki K–0–työlle. Rovaniemen K–0–työssä Lapin poliisilaitoksen ennalta estävä toiminta (EET) on erittäin vahva yhteistyökumppani, etenkin silloin kun kiusaamistapauksissa täyttyvät rikoksen tunnusmerkit tai asiasta on tehty rikosilmoitus.

Moniammatillinen yhteistyö on erittäin tärkeä työskentelymuoto K–0–työssä. Tavoitteena on tiivistää entisestään Rovaniemen palveluverkostoa, jolloin poikkihallinnollinen yhteistyö olisi entistä sujuvampaa ja eri organisaatiot pystyvät työskentelemään yhdessä, yhteisten nuorten ja heidän perheidensä tueksi. Mielestäni Rovaniemen kouluissa ja varhaiskasvatyüksiköissä tehdään jo erittäin hy-

vää työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi, eikä K–0 työ ei korvaa esimerkiksi kiusaamisen puuttumisen toimenpiteitä, vaan tuo muun muassa lisää tukea ja voimavaroja sekä K–0 tuo uusia keinoja ja uutta näkökulmaa hankalien tapausten selvittämiseen. Ulkopuolinen puuttuminen voi olla avain tilanteen ratkaisemiseksi, varsinkin jos koulun ja perheen välinen yhteistyö on jostain syystä hankaloitunut. Perheiden kanssa työskentely on tärkeää, koska yhteistyöllä pystymme paremmin puuttumaan kiusaamiseen ja turvaamaan lapselle turvallisemman kasvuympäristön.

Seuraavaksi käyn läpi, millainen on Rovaniemen K–0–työskentelyn kulku. Seuraavassa olen havainnollistanut yksinkertaistetulla kuviolla (Kuvio 17.), kuinka K–0 työ aloitetaan, miten se etenee ja miten K–0 työskentely päättyy.

Kuvio 17. K-0-työn prosessin kulku

K–0–työhön ohjaava taho voi olla koulu, poliisi tai sosiaalipalvelut. Kun kiusaaminen havaitaan kouluilla, koulu etenee kiusaamisen puuttumisen periaatteiden mukaisesti ja tekee kaikki omat voitavat toimenpiteet asian ratkaisemiseksi, kirjaten kaiken tarpeellisen omaan järjestelmäänsä. Sosiaalipalveluissa mahdollinen kiusaaminen nousee usein esille, kun lapsesta tai hänen perheestään on tehty lastensuojeluilmoitus. Poliisille kiusaaminen tulee vastaavasti esille usein rikosilmoituksen yhteydessä. Sosiaalipalvelut ja poliisi tekevät omat tarvittavat toimenpiteensä asian ratkaisemiseksi. Kun lähettävä taho kokee, että mukaan työskentelyyn tarvitaan ulkopuolinen puuttuja, he ottavat yhteyttä kaupungin K–0 koordinaattoriin. Lähettävän tahon on muistettava pyytää lupa osallisten huoltajilta tapauksen siirtämiseksi K–0–työhön. Kun luvat on huoltajilta saatu ja ne on kirjattu lähettävän tahon järjestelmiin K–0–koordinaattori aloittaa työskentelyn. Ensin hän kerää tietoa mahdollisimman laajasti, niin ammattilaisilta, kuin nuorilta itseltään sekä heidän perheiltänsä. K–0–koordinaattori ottaa työparin verkostosta ja jatkaa hänen kanssaan erilaisia toimenpiteitä ja kokeiluja, kuten sovittelu tai ryhmäytyminen. Kirjaaminen on tärkeää koko prosessin ajan, että loppuvaiheessa voidaan tarkastella mitä on tehty, mitkä toimenpiteet ovat toimineet ja mihin tulisi vielä kiinnittää huomiota. Seurannasta sopiminen on myös tärkeää, että kaikki mukana olleet tahot tietävät miten tästä eteenpäin työskentely etenee ja kenellä on seurannasta vastuu. Vaikka K–0–työ päättyisi, se voidaan tarpeen tullen aina avata uudelleen ja jatkaa työskentelyä. K–0–työn tarkemmat vaiheet käydään läpi kohdassa 7.3.

7.2 K–0–työssä käytetyt työtavat

Seuraavaksi käsittelen työtapoja, joita muun muassa K–0–työssä voi käyttää apunaan. Kyseisiä työtapoja ovat esimerkiksi dialoginen ja restoratiivinen lähestymistapa (Kuvio 18 ja 19). Menetelmät katsotaan aina tapauskohtaisesti, koska jokainen tapaus on yksilöllinen ja näin ollen myös ratkaisut ovat tapauskohtaisia. Jokin menetelmä voi toimia yhdessä tapauksessa ja sama menetelmä ei välttämättä sovi enää toiseen tapaukseen. Siksi on hyvä, että on paljon eri menetelmiä, joita voi K–0–työssä käyttää apunaan. Tähän olen koonnut vain muutamia menetelmiä, joita K–0–työssä voi käyttää.

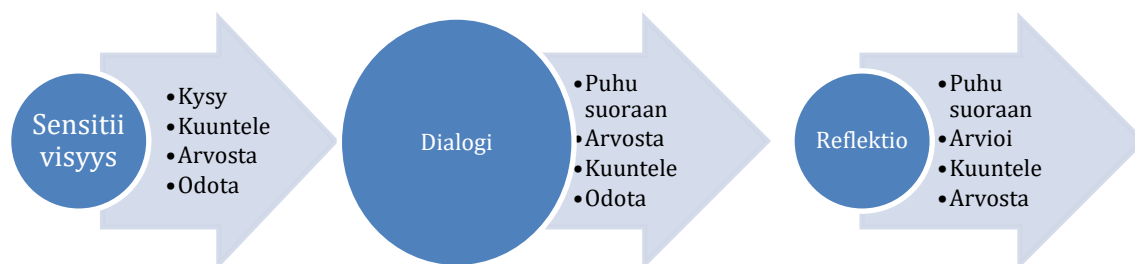
Ohjeita ja tietoa vanhemmille sekä vanhempien ottaminen mukaan työskentelyyn: Jotta kiusaaminen saataisiin loppumaan, pelkkä varhaiskasvatuksen yksikön tai koulun henkilökunnan sitouttaminen kiusaamisen puuttumiseen ei yksin riitä. Myös vanhemmat on saatava mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön. Tärkeää on, että kiusaamiseen reagoitaisiin samalla tavalla sekä koulussa että kotona, jolloin nuorille tulisi selväksi, ettei kiusaaminen ole yleisesti hyväksyttyä. Tiivis yhteydenpito koulun ja kodin välillä luo luottamusta ja edistää yhteistoimintaa. Vanhempainilloilla ja erilaisilla koulun ja vanhempien välisillä ryhmillä on tärkeä tehtävä kiusaamisen vastaisessa työssä. Monesti lapsi ja vanhemmat saattavat myös luulla, ettei mitään ole tehty asian hyväksi, jos he eivät ole tietoisia koulun eri toimenpiteistä. (Hästbacka 2018, 59; Olweus 1992, 74.) K–0–työssä olen huomannut vanhempain mukanaolon erittäin tärkeäksi. Vanhemmat mahdollistavat nuorten sovittelut antamalla tukea lapselleen ja auttavat tarpeen tullen sanoittamaan tapahtumia, jos esimerkiksi puhuminen ryhmässä on nuorelle vaikeaa. Vanhemmat myös nostavat sellaisia asioita esiin, jotka nuoret helposti saattaisivat jättää keskustelun ulkopuolelle. Vanhempain on myös hyvä kuulla toisten lasten ja nuorten kertomukset, jolloin heidänkin ymmärryksensä kokonaisuudesta lisääntyy. Vanhemmat ovat olleen myös erittäin tyytyväisiä siitä, että heidät pidetään ajan tasalla, miten heidän lapsensa asiat etenevät ja otetaan osaksi selvittämisprosessia.

Ryhmämuotoista toimintaa: Tällaista toimintaa voi olla muun muassa luokan ryhmäytyminen, etenkin peruskoulun aloittaneille ja yläkouluun siirtyneille. Kun kiusaaminen on ryhmäilmiö, tulee vaikuttaa koko ryhmään, eikä pelkästään kiusattuun ja kiusaajaan. Pelkästään ryhmähengen nostattaminen ei vielä yksistään riitä lopettamaan kiusaamista, vaan luokan tai ryhmä roolijako pitää saada hajotettua ja roolit luotua uudelleen. Itse kiusaaja on vaikea saada muuttamaan toimintatapojaan, jolloin kannattaa yrittää vaikuttaa kiusaajan kannustajiin ja hänen apureihinsa. Nuorten kesken laaditut konkreettiset säännöt juuri sille ryhmälle, auttaa nuoria hahmottamaan mikä on sallittua ja mikä ei. Sääntöjen noudattamisen seuranta on myös tärkeää ja jos sääntöjä ei noudateta, asiaan pitää puuttua ja korjata tilanne. (Olweus 1992, 74, 79; Salmivalli 2003, 53.) Lasten ja nuorten yhteen hitsaantuminen heti peruskoulun alkaessa sekä uudelleen yläkouluun alkaessa on erityisen tärkeää. Ensimmäiset kuukaudet ovat tärkeitä jatkoa ajatellen, jolloin luokkaan on pyrittävä luomaan positiivinen ja kannusta ilmapiiri, johon

kiusaaminen ei kuulu. Ryhmäytymisessä on hyvä muistaa ryhmäytettävien ikä-taso. Alakouluikäisille nuorille ryhmäytyminen menee vielä leikin varjolla, mutta usein yläkouluikäiset kaipaavat enemmän yhteistä tekemistä ja keskustelua, kuin leikkejä.

Keskustelumuotoja: Dialogi sana suomennetaan kuuntelevaksi keskusteluksi. Monissa menetelmissä sitä on kuvattu avoimeksi ja suoraksi keskusteluksi, jonka tarkoituksena on löytää yhteinen ymmärrys jollekin asialle. Dialogisessa keskustelussa molempien pitää osata kuunnella toista osapuolta, että itsekkin tulee kuuluksi. Asioista ei tarvitse olla samaa mieltä, mutta toisen mielipidettä pitää kunnioittaa ja hyväksyä se. Dialogisuus auttaa myös ammattilaista työssään perheen jäsenten kesken sekä toisten perheiden kanssa. Dialogisessa työssä kuunteleminen, kunnioittaminen ja myötätunnon esille tuominen ovat tärkeitä. (THL, työn tueksi 2016.)

Aseman Lapset ry on tehnyt kuvion koulutusmateriaaleihinsa, jonka pohjalta tein seuraavan kuvion (Kuvio 18.). Kuviossa näkyy dialogin eteneminen, jossa aika on mahdollistava tekijä dialogiin. Dialogisen työskentelyn alkuvaiheessa sensitiivisyys on hyvin tärkeää, koska jos esimerkiksi heti alkuvaiheen työskentelyssä on liian suorasanainen, se voi pelästyttää asiakkaan ja työskentely loppuu ennen kuin pääsee kunnolla edes alkamaan. Sensitiivisessä tutustumisvaiheessa edetään nuoren ehdoilla ja tutustuminen tapahtuu tekemisen kautta. Kysytään, keskustellaan, muistetaan antaa aikaa ja odottaa. Tässä vaiheessa kartoitetaan mitä toimijoita työskentelyyn tarvitaan mukaan. Kun nuoren kanssa on tultu tutuiksi ja luottamus on syntynyt, siirrytään dialogivaiheeseen. Tällöin voidaan alkaa puhumaan suurempaan, ottaa eri toimijoita mukaan työskentelyyn ja koittaa nuoren kanssa erilaisia työskentelymenetelmiä. Edelleen kuunnellaan nuorta ja hänen tarpeitaan ja yhdessä mietitään jatkotoimenpiteitä. Reflektiovaiheessa pystytään puhumaan suoraan asioista, niiden oikeilla nimillä. Siinä mietitään ratkaisuja tilanteeseen yhteistyössä nuoren ja hänen perheensä kanssa ja saatetaan nuori hänen tarvitsemiinsa palveluihin.

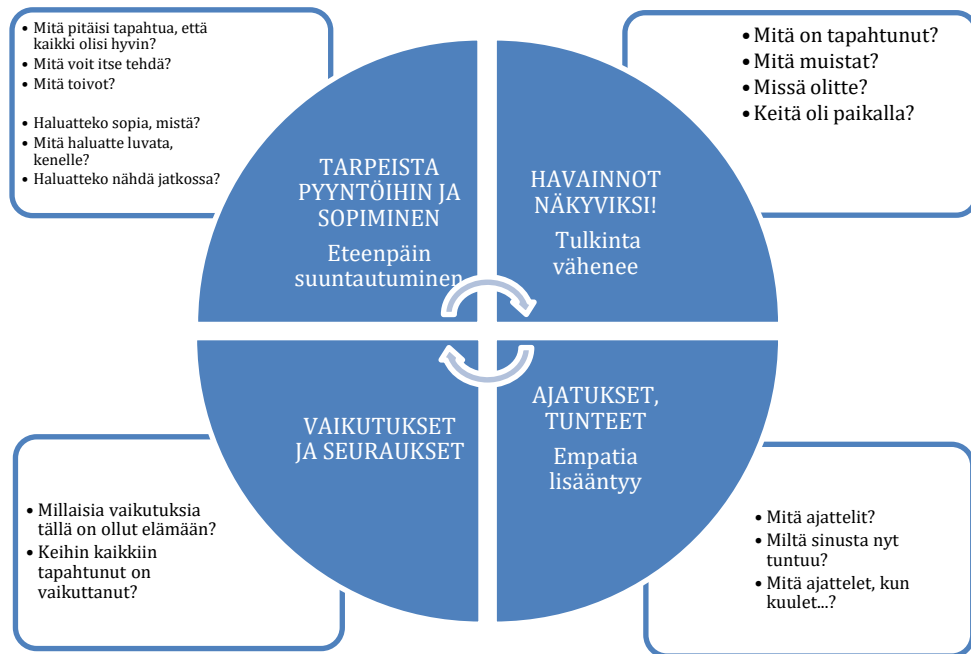

Kuvio 18. Dialogin eteneminen (Mukailtu Aseman Lapset ry:n kuviota)

Dialogi on monipuolinen menetelmä ja sitä pystyy käyttämään monessa eri muodossa, niin yksilötyöskentelyssä, parityöskentelyssä, kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Puolirakenteellisessa dialogissa on valmiiksi etukäteen tehty löyhähkö runko, jonka mukaan keskustelu etenee. Tätä voi käyttää esimerkiksi pienryhmädialogissa, johon osallistuu alle kymmenen henkilöä. Tässä keskustelussa kaikki pääsevät sanomaan sanottavansa, mutta kerrallaan vain yksi puhuu. Akvaariokeskustelu on myös yksi keskustelumuoto. Siinä on kaksi eri ryhmää, jotka sijoittuvat sisä- ja ulkokehälle. Nämä ryhmät eivät kommunikoi toistensa kanssa, vaan ensimmäisessä mallissa vain sisäkehä keskustelee annetusta aiheesta ja ulkokehä kuuntelee. Toisessa mallissa sisäkehässä voi olla myös avoin tuoli, johon ulkokehästä voi osallistua keskusteluun, jolloin yhden sisäkehässä olevan henkilön on siirryttävä ulkokehään. Akvaariokeskustelu on hyvä tapa esimerkiksi nuorten sovitteluille. Sisäkehällä nuoret sovittelevat ja ulkokehällä on ovat heidän vanhempansa ja ammattilaiset kuuntelemassa. Yksi keskustelumuoto on myös kumuloituva parikeskustelu, jossa parit jakavat oman keskustelunsa muille, jota toiset parit jatkavat ja kertovat omat ajatuksensa. Tätä tekniikkaa voidaan käyttää isompienkin ryhmien kanssa, jossa on yli kymmenen henkeä. (Sitra 2020.) Keskustelumuotoja on useita, joita K–0–työssä voi käyttää apunaan ja hyödyksi. Tapauskohteisesti pitää aina miettiä millaisesta joukosta on kysymys ja mitä tapaamisella haetaan. Tämän jälkeen voi miettiä millainen työmuoto tapaamiseen parhaiten sopisi. K–0–työssä olen huomannut hyväksi tavaksi ottaa keskusteluihin mukaan nuoret, heidän huoltajansa ja esimerkiksi koulusta luokanvalvojan ja kuraattorin. Näin kaikille muodostuu samantyylinen kokonaiskuva tapahtuneesta ja jokaisen ymmärrys lisääntyy. Usein konflikteissa on paljon väärinymmärrystä ja puhumattomuutta, jotka saadaan selvitettyä yhdellä kerralla.

Sovittelu: Vertaissovittelu (Verso) sekä katusovittelu perustuvat molemmat restoratiiviseen lähestymistapaan. Verso-ohjelmassa sovittelijoina toimivat yhdessä koulutetut toiset vähän vanhemmat oppilaat sekä opettajat. Sovitteluissa pyritään siihen, että osapuolet itse löytäisivät yhdessä ratkaisun ongelmaansa ja sovittelijat ovat tukemassa sovun syntymistä. Restoratiivisuus on kuuntelua ja kohtaamista, ihmisten välisen vuorovaikutuksen parantamista ja yhteisten ratkaisujen etsimistä. Restoratiivisessa lähestymistavassa otetaan huomioon ihmisten ajatukset, tunteet ja tarpeet. Prosessin tulisi olla myönteinen, joka mahdollistaa osapuolten yhteistyön paranemisen ja kaikkia osapuolia miellyttävään lopputulokseen pääsemiseen. Sovittelun tarkoitus on mahdollistaa uhrille ja tekijälle mahdollisuus sopia, mitä heidän välillään on tapahtunut. Sovittelijat ovat puolueettomia henkilöitä, jotka mahdollistavat asian turvallisen käsittelyn. Sovittelun päätteeksi tehdään yleensä kirjallinen sopimus, mutta se ei ole aina tarpeenmukainen tai edellytys hyvälle sovittelulle. Sopimus voi sisältää esimerkiksi rahallisen korvauksen, käyttäytymissopimuksen tai sitoutumisen johonkin jatkotyöskentelyyn. Vanhempien läsnäolo sovittelussa mahdollistaa nuorten sopuun pääsyn. Jos nuoria on paljon, voidaan tehdä niin sanottu laajennettu sovittelu, jossa vanhemmat ovat aluksi vain kuuntelijoita ja heille annetaan puheenvuoro jossain sovittelun vaiheessa. Katusovittelussa pyritään lisäksi nopeaan reagointiin, asian kokonaisvaltaiseen käsittelyyn sekä nuorelle ja hänen perheelleen annettavaan jatkotukeen. (Katusovittelu 2020; Verso, vertaissovittelu 2020; Verso, restoratiivisuus 2020.) K-0 koordinaattori on itse käynyt katusovittelukoulutuksen. K-0-työssä katusovittelu on menetelmänä yksi paljon käytetyistä konfliktinratkaisu menetelmistä.

Aseman Lapset ry on kuvannut opetusmateriaaleissaan restoratiivisen prosessin kulun selkeästi. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 19.) mukailen heidän tekemää kuviota ja avaan restoratiivisen prosessin kulkua.

Kuvio 19. Restoratiivisen työskentelyn prosessi (Mukailtu Aseman Lapset ry:n kuviosta)

Ensin kaikkien osapuolten havainnot tehdään näkyviksi. Jokainen kertoo oman näkemyksensä siitä, mitä on tapahtunut, mitä tapahtuneesta muistetaan, mikä on tapahtumapaikka ja keitä kaikkia oli paikalla tapahtumahetkellä. Sen jälkeen keskustellaan ajatuksista ja tunteista. Millaisia ajatuksia ja tunteita tapahtuma silloin aiheutti ja mitä ajattelee tai tuntee tällä hetkellä. Kun kaikki osapuolet ovat kertoneet omat tuntemuksensa ja ajatuksensa, on hyvä vielä kysyä mitä ajatuksia tulee, kun kuulee toisten ajatuksia samasta tapahtumasta. Tämän jälkeen mietitään, miten tapahtuma on vaikuttanut itseensä tai esimerkiksi perheenjäseniin ja millaisia seuraamuksia tapahtuneella on ollut. Viimeisenä siirrytään tarpeista pyyntöihin ja mahdolliseen sopimiseen. Kysytään kaikilta osapuolilta mitä pitäisi tapahtua, että kaikki olisi taas hyvin sekä mitä itse voisit asian eteen tehdä ja mitä itse toivoo. Viimeisenä osapuolilta kysytään haluavatko he sopia asian ja jos haluavat, mitä he tarkalleen ovat valmiita sopimaan ja mitä lupaamaan. Lopussa mietitään vielä myös jatkotoimenpiteitä, esimerkiksi nähdäänkö seurantatapaaamisen merkeissä tai soitetaanko vielä seurantapuhelu.

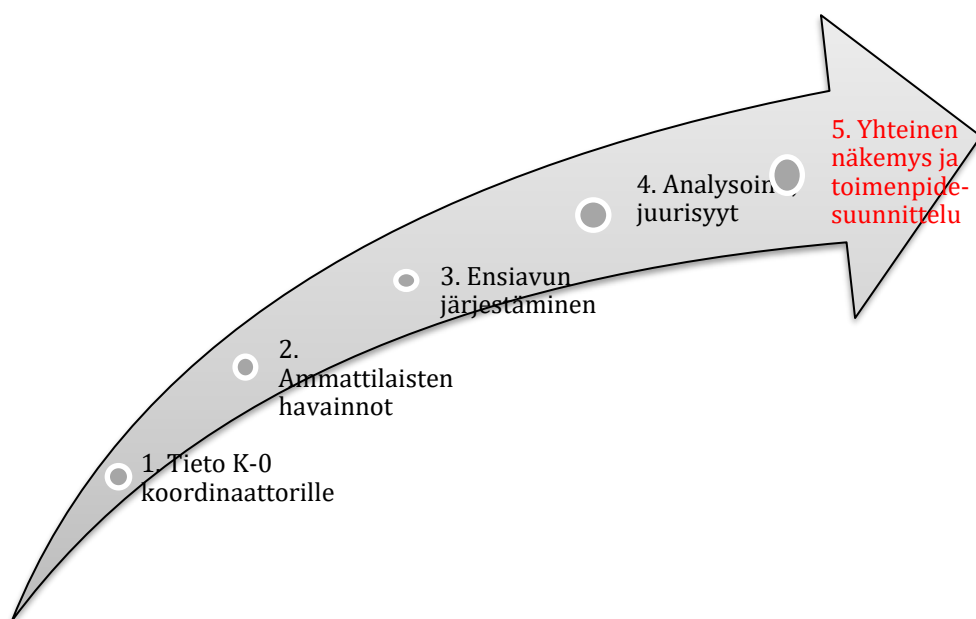
Yksilöiden ja perheiden kanssa tehtävää neuvontaa ja keskustelua: Nuoren ja aikuisen välisen kommunikaation vahvistaminen on tärkeää sekä tieto perheelle, mitä missäkin vaiheessa tapahtuu ja miten asiat etenevät. Hästbackan (2018) tutkimuksessa nuoret kertoivat, että kiusaamisen loppumiseen olisi autta-

nut, jos muut olisivat tienneet miltä kiusatusta tuntui sekä jos kiusaajien vanhemmat olisivat olleet tietoisia asian vakavuudesta (Hästbacka 2018, 59). Yksilöta- paamiset nuoren ja hänen perheensä kanssa ovat tärkeitä. Niissä voi nousta esille yksilön erilaisia tuen- ja palveluiden tarpeita, joiden palveluiden piirin K–0– koordinaattori voi nuoren ja hänen perheensä ohjata.

Moniammatillinen yhteistyö Rovaniemen palveluverkoston kanssa ja heidän konsultointinsa: Moniammatillisessa yhteistyössä yhtenä haasteena voi olla se, etteivät toimijat tunne toisiaan ja toistensa toimintatapoja. Toimijat tekevät hyvää työtä omalla alallaan, mutta ovat tietämättömiä mitä toinen tekee. Tällöin on vaarana, että tehdään päällekkäistä työtä tai ettei tehdä mitään asiakkaan asian etenemisen eteen, kun oletetaan, että toinen toimija jo tekee. Yhteistyö ja tiedonvaihto ovat avainasemassa moniammatillisessa työssä. (Hästbacka 2018, 57.) Verkoston tunteminen ja tiivis yhteistyö ovat avainasemassa K–0–työssä. Yhdessä työskentely on tehokasta, taloudellista ja hyödyttää montaa eri toimijaa yhdenaikaisesti.

7.3 Rovaniemen K–0–työn prosessin kulku

Lopuksi Rovaniemen K–0–toimintamallin kulku on kuvattu yksityiskohtaisemmin prosessi kaarella (Kuvio 20. ja 21.), jossa näkyy askel askeleelta, kuinka prosessi tulee etenemään Rovaniemen K–0–työssä.

Kuvio 20. K-0–työn prosessikaaren ensimmäinen osuus (Mukailtu Aseman Lapset ry:n koko prosessikaaresta)

Tieto K–0–koordinaattorille: Tieto K–0–koordinaattorille tulee pääsääntöisesti joko suoraan kouluilta, K–0–yhteyshenkilön toimesta, sosiaalipalveluiden kautta, kun nuoresta on tehty lastensuojeluilmoitus tai poliisiin kautta, kun lapsesta on tehty rikosilmoitus. Se taho, joka ilmoittaa kiusaamisen K–0–koordinaattorille, on velvollinen kysymään alaikäisten nuorten huoltajilta luvan K–0–työskentelyyn ja tiedonsiirtoon tarvittavien tahojen välillä. Lähettävä taho kirjaa luvan- ja tiedonsiirron saannin omaan järjestelmäänsä.

Ammattilaisten tekemät havainnot: K–0–koordinaattori kerää mahdollisimman paljon tietoa eri ammattilaisilta, jotka ovat nuoren arjessa mukana kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Ammattilaisia voivat olla esimerkiksi nuoren koulusta luokanvalvoja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori tai –psykologi. K–0–koordinaattori selvittää tarkkaan mitä on tapahtunut, kuinka kauan kiusaamista on kestänyt, mitä toimenpiteitä koululla on jo tehty, mitkä ovat koulun henkilökunnan havainnot, keihin kaikkiin tapahtuma vaikuttaa ja mitä kaikkea tapahtuneessa on taustalla.

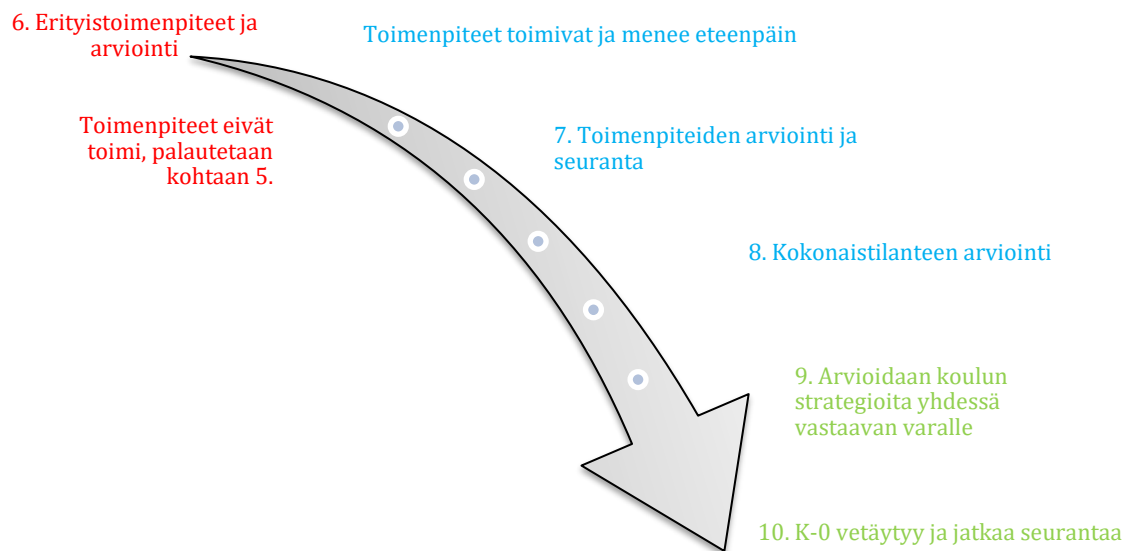
Asiakaskontakti: Ammattilaiskontaktin jälkeen K–0–koordinaattori ottaa yhteyttä tapauksen kaikkiin osapuoliin. K–0–koordinaattori ottaa yhteyttä nuoriin, sekä heidän huoltajiinsa ja kerää lisää tietoa ja havaintoja kokonaiskuvan tarkentumiseksi.

Ensiavun järjestäminen: Jos tilanne vaatii akuuttia kriisiapua, K–0–koordinaattori on yhteydessä Rovaniemen sosiaalipäivystykseen. Ensi- ja turvakodin liiton Kriisikeskuksen kautta voidaan järjestää myös kriisiapua nuorelle ja hänen perheellensä. Kriisiapu on tärkeää, jotta välttyttäisiin uusilta konflikteilta. Rovaniemen muita palveluita, jotka tarjoavat apua ja tukea, kun mieli on järkkynyt, ovat esimerkiksi Tyttöjen Talo, Nuorten Mielitiimi, Akuuttitiimi, ja MiePä-päivystys (Liite 3.). MiePä-päivystys on psykiatrisen hoidon tarpeen ympärivuorokautinen ohjaus- ja neuvontapuhelin

Analysointi ja juurisyyt: Tilanteesta pyritään muodostamaan kokonaiskuva. Koordinaattori pyytää työparin verkostosta esimerkiksi koulukuraattorin, sosiaalityöntekijän tai EET-poliisin. Työparin kanssa yhteistyössä analysoidaan ja sovietaan K–0–työn eteneminen ja mietitään K–0:n jatkotyöskentelystä. Haastatteluja

voidaan syventää osapuolten kanssa käyttäen apuna restoratiivisia kysymyksiä, joilla selvitetään osallisten historia, mitkä ovat heidän ajatuksensa ja tunteet, miten kiusaaminen on vaikuttanut heidän elämäänsä ja miten he toivoisivat, että tapaus ratkeaisi ja kiusaaminen saataisiin loppumaan.

Yhteisen näkemyksen rakentaminen ja toimenpidesuunnittelu: Tässä vaiheessa otetaan laajemmin Rovaniemen palveluverkosto tueksi, mietitään ja suunnitellaan yhdessä nuoren ja perheen tukitoimia. K-0-koordinaattori kokoaa tilanteeseen sopivat tukiverkoston Rovaniemen laajasta palveluverkostosta aina yksilöllisesti nuoren ja hänen perheensä tueksi ja heidän tarpeidensa mukaan. K-0-koordinaattori johtaa K-0-prosessia. Tehdään toimintasuunnitelma myös verkoston toimijoiden kanssa, jossa päätetään, kuka tekee ja mitä tekee.

Kuvio 21. K-0-työn prosessikaari toinen osuus (Mukailtu Aseman Lapset ry:n kokoprosessikaaresta)

Erityistoimenpiteet ja niiden arviointi: Tässä vaiheessa tehdään erilaisia kokeiluja, kuten luokan ryhmäytyminen, dialogiset vanhempainillat, sovittelu, poliisin tai muiden ammattilaisten pitämät teematunnit kohdennetuista teemoista. Viehdään nämä kokeilut osaksi koulun arkea ja palautetaan toimimattomat kokeilut uutta suunnittelua varten.

Toimenpiteiden arviointi ja seuranta: Seurataan, miten kokeilut ovat toimineet. Pidetään yhteyttä perheisiin sekä kouluun ja tarvittaessa otetaan uusia yksilö- tai ryhmätapaamisia.

Kokonaistilanteen arviointi: Arvioidaan tilannetta kokonaisuudessa. Missä ollaan nyt ja onko vielä jotain mihin pitäisi kiinnittää huomiota. Jos esimerkiksi on noussut uusia huolenaiheita, palataan pari askelta takaisinpäin. Muuten mennään eteenpäin.

Prosessin arviointi ja havainnot: Pidetään niin sanottu loppupalaveri, jossa käydään läpi, miten tapauksen kanssa ”onnistuttiin”. Mietitään, menikö jokin asia erityisen hyvin tai mitä asioita tulisi kehittää ja mitä tästä opimme, mitä voimme hyödyntää vastaavanlaisissa tapauksissa jatkossa.

K–0 vetäytyy ja jatkaa seuranta: Jokaisesta tapauksesta dokumentointi on tärkeää, jotta voidaan hyödyntää opittua jatkossa. Kirjoitetaan tapaukset auki tarinoiksi tai kaavioiksi, joita voidaan jatkossa käyttää myös koulutustarkoituksessa. Laaditaan seurantasuunnitelma, kuka jää aktiivisesti seuraamaan tilannetta ja tarvittaessa tapauskohtaisesti K–0–työskentely aloitetaan uudelleen. Reflektoinnin avulla oppii paljon omasta työskentelystä ja se on tärkeää työn kehittämisen kannalta.

8 TULOKSET JA POHDINTA

Arvioinnissa tulee kysyä, oliko toiminnalla todellisia vaikutuksia ja millaisia vaikutukset olivat sekä mitä jatkossa toiminnasta tulee seuraamaan. Syy-seuraussuhteen miettiminen on hyvin tärkeää, kun arvioidaan tavoitteita sekä vaikutuksia. Päästiinkö tavoitteisiin ja millaisia vaikutteita syntyi. Prosessin aikana voi syntyä myös vaikutuksia, jotka eivät aina ole tarkoituksenmukaisia. Vaikutukset voivat olla positiivisia yllätyksiä tai negatiivisia takaiskuja. Nämäkin vaikutukset pitää ottaa huomioon ja arvioida ne myös oikeina tuloksina. (Poske 2012.)

Tutkimuskysymyksissä pohdin muun muassa siitä, mitä kiusaaminen on sekä miten kiusaamiseen voitaisiin puuttua tehokkaammin, kuin aiemmin on pystytty puuttumaan. K–0–työ on ollut käytössä Rovaniemellä vuoden 2020 maaliskuusta marraskuun alkuun asti. Ensimmäiset tapaukset ohjautuivat K–0–työhön huhtikuun puolella välissä. K–0–työhön on ohjautunut marraskuun loppupuolelle mennessä yhteensä 20 kiusaamistapausta, joista kahdeksan on ollut konsultatioita. Nuoria varsinaisessa K–0–työskentelyssä on ollut mukana yhteensä 27 ja konsultaatio on koskenut 20 nuorta sekä yhtä luokkaa. Marraskuussa kävin myös kuuden eri luokan kanssa kiusaamiskeskusteluja. Verkoston eri organisaatioista kaikissa K–0–tapauksissa on ollut yhteensä mukana noin 60 toimijaa. Yksilö- ja ryhmätapaamisia nuorten sekä heidän perheidensä kanssa on järjestetty tänä aikana yhteensä noin 45 ja K–0–yhteistyöpalavereja verkoston kanssa on ollut yhteensä yli 50. Tapaamisten lisäksi K–0–koordinaattori on pitänyt tänä aikana yhteyttä nuoriin ja heidän perheisiinsä puheluin ja viestein noin 260 kertaa.

Aktiivisen asiakastyön ja K–0–toimintamallin kehittämisen lisäksi mallinsin, miten K–0–työhön ohjaututaan ja mikä on K–0–työn prosessin kulku Rovaniemellä. K–0–koordinaattori on luonut Rovaniemen koulujen yhteiset kiusaamistilanteiden puuttumisen periaatteet yhteistyössä koulupalveluiden sekä koulujen rehtoreiden kanssa. Koulupalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö on ollut myös hedelmällistä, tuoden verkostoa lähemmäs koulun toimia sekä parantaen koulujen yhteistyötä, niin koulujen välillä, kuin koulujen sisällä. Sosiaalipalveluiden kanssa on kehitetty työparityöskentelyn mallia kiusaamistapauksissa ja varhaiskasvatuksen palveluiden kanssa luotu yhteistyö mallia, miten K–0–työ tukee heitä parhaiten. Aseman Lapset ry:n henkilöstö on ollut tiivis apu ja tuki Rovaniemen K–0–koordinaattorille työn kehittämisessä ja verkoston kouluttamisessa. Työmuotoa tehdään koko ajan

aktiivisesti tunnetuksi niin paikallisesti, kuin valtakunnallisestikin. Nämä kaikki toimenpiteet edesauttavat kiusaamiseen puuttumista Rovaniemellä entistä tehokkaammin, koska luodut mallit yhdenmukaistavat eri toimijoiden toimenpiteitä.

Jokaiselta Rovaniemen koululta sain K–0-yhteyshenkilön, joihin olen ollut yhteydessä syksyn 2020 aikana. Yhteyshenkilöiden kautta levitän kouluille lisää tietoa K–0-työstä, kiusaamisen huomaamisesta ja kiusaamiseen puuttumisesta. Verkostosta K–0-työssä ovat mukana olleet Lapin poliisilaitoksen ennalta estävä toiminta, sosiaalipalveluiden palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijät, kouluilta muun muassa rehtori, luokanvalvoja, erityisopettaja, koulukuraattori ja opinto-ohjaaja sekä nuorisopsykiatrinen työntekijä ja Aseman Lapset ry:n työntekijät. Jatkossa K–0-työssä tulee keskittyä luomaan tiiviimpää yhteistyötä muun muassa terveydenhuollon ja koulujen oppilashuollon kanssa.

Yhteistyötä Rovaniemen palveluverkoston kanssa on saatu tiivistettyä entisestään, muun muassa Rovaniemen, Ranuan ja Posio sovittelutoimiston kanssa sekä yhteistyö nuorisohallituksen kanssa antaa K–0-työhön nuorilähteisyyttä. Aseman Lapset ry:n työntekijöiden pitämä katusovittelukoulutus järjestettiin Rovaniemellä lokakuussa 2020. Katusovittelukoulutukseen osallistuivat nuorisopalveluiden ja seurakunnan työntekijöitä, sovittelutoimiston vapaaehtoisia sovittelijoita sekä Lapin poliisin ennalta estävän toiminnan poliiseja. Katusovittelukoulutus toi lisää osaamista verkoston työntekijöille ja apua K–0-koordinaattorin työhön. Verkostolle järjestettiin marraskuussa 2020 restoratiivisen lähestymistavan koulutus. Restoratiivisen lähestymistavan koulutus oli tarkoitettu laajasti K–0-työn verkostolle, että kiusaamisen puuttumisen ja huomaamisen osaamista saadaan levitettyä mahdollisimman laajalle Rovaniemen palveluverkostoon. Koulutukseen osallistui suurimmaksi osaksi koulu- ja varhaiskasvatuspalveluiden, oppilashuollon henkilöstöä sekä sovittelutoimiston vapaaehtoissovittelija.

Pienenä haasteena K–0-työn alussa on ollut ajan riittäminen, kun K–0-koordinaattori on hoitanut lähes kaikkia K–0-työhön ohjautuneita tapauksia itse. Katusovittelukoulutuksen jälkeen K–0-koordinaattorin ei tarvitse itse olla jokaisessa tapaamisessa ja sovittelussa mukana, vaan hän voi keskittyä enemmän prosessin johtamiseen, niin kuin alun perin K–0-koordinaattorin työnkuvaa oli ajateltu. Uutta katusovittelukoulutusta suunnitellaan keväälle 2021. K–0-työssä työparityöskentely on noussut ensiarvoisen tärkeäksi ja se on saatu Rovaniemellä hyvin

toimimaan. K–0–työ on tiivistänyt entisestään Rovaniemen laajaa palveluverkostoa ja yhteistyö on sujunut hyvin muun muassa Lapin poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan sekä Rovaniemen kaupungin sosiaalipalveluiden palvelutarpeen arviointitiimin kanssa.

Nuorisohallitus on myös ollut mukana muokkaamassa työtä nuorilähtöisempään suuntaan. K–0–koordinaattori osallistuu nuorisohallituksen kokouksiin, jossa käsitellään nuorten kanssa ajankohtaisia aiheita kiusaamisesta. Tällaisia aiheita ovat esimerkiksi, mikä on Rovaniemen koulujen tilanne nuorten näkökulmasta ja millaisia toimenpiteitä nuorten mielestä pitäisi kyseisissä kiusaamistapauksissa käyttää ja asian suhteen edetä. Nuorten ääntä pitää mielestäni kuunnella. Me aikuiset voimme kehittää uusia hienoja toimintamalleja ja luulla niiden toimivan, mutta nuoret itse voivat kertoa, toimiiko kehitetty toimintamalli vai ei, ja miten sitä tulisi kehittää toimivammaksi.

Kuten opinnäytetyössäni toin esille, koulukiusaaminen ja väkivaltaisuudet nuorten välillä ovat tänä syksynä 2020 nousseet valtakunnalliseksi huolenaiheeksi, johon on puututtava. K–0–työ vaikuttaa nuoriin ja heidän perheisiinsä kokonaisvaltaisesti. Kun kiusaaminen vähenee, se lisää nuorten turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden tunteen vahvistuminen parantaa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja vaikuttaa myönteisesti myös psyykkiseen hyvinvointiin, vähentäen mielenterveys problematiikkaa. Kun ihmisen mieli voi paremmin, se voi vaikuttaa myös itsemurhalukemiin ja syrjäytymiseen alentavasti. Isossa mittakaavassa näillä voi olla vaikutusta myös taloudellisiin säästöihin.

K–0–työn vaikuttavuus voidaan jakaa kolmeen eri tasoon. Ensimmäiseksi työ vaikuttaa yksilöön, hänen perheeseensä sekä koulussa muun muassa luokkatasolla ja opettajien yksilölliseen jaksamiseen. Toiseksi vaikuttavuutta on paikallistasolla. K–0–työ on sisällöllisesti samankaltaista ja siinä on sama visio kaikilla K–0–työtä tekeillä. Silti Rovaniemellä, Lohjalla, Helsingissä ja Järvenpäässä tehtävä K–0–työ on erilaista joka paikassa, koska jokaisella paikkakunnalla on omat tarpeensa, jotka vaikuttavat K–0–työskentelyyn ja siinä käytettäviin työmuotoihin. Kolmantena K–0–työn vaikutukset ovat valtakunnallisia. Tällä hetkellä varsinkin kiusaaminen on nostettu yhteiskunnalliseksi huolenaiheeksi ja sen ympärillä käydään kiivastakin keskustelua. K–0–työn myötä on luotu kokonaan uusi ammatti,

K–0–koordinaattori, jonka palkkakustannuksista vastaa kokonaan kyseinen kaupunki tai kunta, johon K–0 työ on viety. K–0–työstä koituvat taloudelliset hyödyt voivat olla yksilöllisiä, paikallisia ja jopa valtakunnallisia. Järvenpäässä on pitkät perinteet yhteistyön tekemisessä yli toimialojen, mutta K–0–työ on tuonut kiusaamisen puuttumisenmallin näkyväksi ja yhtenäistänyt toimintatapoja koko perusopetuksentasolla. K–0–työ on laajentanut kiusaamisen tarkastelua eri näkökulmista ja monipuolistanut kiusaamisen selvittelymenetelmiä. Uudet toimintatavat ja niiden tuomat muutokset aiheuttivat alkuun Lohjalla myös vastustusta henkilöstössä, mutta kun työhön on löytynyt oikeat tekijät ja oikeat yhteistyötahot, on yhteinen työ tuottanut vaikuttavia tuloksia. Tämä on vaikuttanut myös positiivisesti Lohjan koulujen ja muun henkilöstön suhtautumisessa K–0–työtä kohtaan. Lohjalla K–0–työ konkreettisia vaikutuksia ovat olleet muun muassa vertaistukiryhmän perustaminen vanhemmille ja dialogiset vanhempainillat, jotka on saatu hyväksi jalkautuneiksi käytännöiksi. Lohjan kaupungin nuorisotyöntekijät ja peruskoulujen koulukuraattorit sekä yksittäisiä opettajia on kouluttautunut katusovittelijoiksi. Tämä auttaa yhteistyössä ja antaa joustavuutta yhteistyöhön, mitä tehdään eri ammattikuntien välillä. Turvallisen aikuisen nimeäminen jokaiselle konfliktin osapuolelle on osoittautunut hyväksi toimenpiteeksi ja nuorta sekä perheitä tukevaksi toimintatavaksi. Lohjalla koko kaupungin tasoinen kiusaamiskysely esi-koululaisista yhdeksäsluokkalaisiin on syksyllä 2020 pilotointivaiheessa sekä K–0–työn levittäminen varhaiskasvatukseen ja toiselle asteelle ovat suunnitelmissa. (Asikainen, Gordin, Koikkalainen, Saarholm, Siren & Turkka 2020; Wallin 2020.)

Keräsin erilliseksi liitteeksi Rovaniemen K–0–työssä käytettävien verkostotoimijoiden yhteystiedot (Liite 3). Verkoston kanssa yhteistyö on ollut K–0–työssä avainasemassa ja tähän mennessä yhteistyö kaikkien tahojen kanssa on ollut erittäin toimivaa. Loin opinnäytetyön aikana Rovaniemen kouluille valmiiksi koulukiusaamiskyselyn (Liite 4), joka on tarkoitettu toteuttaa vähintäänkin kerran vuodessa, ellei useamminkin kaikilla Rovaniemen kouluilla. Näin koulut saavat ajan-kohtaista tietoa oman koulunsa kiusaamistilanteesta. Koulukiusaamiskyselyn konkreettinen toteuttaminen ei enää sisältynyt tämän opinnäytetyön sisältöön, mutta se on yksi jatkotoimenpide K–0–työssä.

K–0–työn luominen on ollut prosessi ja sen aikana olen saanut puututtua nuorten välisiin konflikteihin. Vanhemmilta on tullut suullista palautetta ja kiitosta siitä, että heidän lapsensa asiaan on puututtu nopeasti ja selvitetty asiat perusteellisesti

sekä, että vanhemmat on pidetty tietoisina tapahtuman kulusta. Puolueettomuus on usein noussut K–0–työssä ratkaisevimmaksi tekijäksi. K–0–koordinaattori kuuntelee jokaisen osapuolen kertomuksen puolueettomasti, ilman tuomitsemista, se nostaa nuorten luottamusta työntekijää kohden. Aikuisten on myös hyvä ollut kuulla muiden nuorten kertomukset, joka on lisännyt heidän ymmärrystään kokonaistilanteesta. Vanhemmilta tullut myös kiitosta tästä, että yhteistapaamiset ovat lisänneet heidän ymmärrystensä kokonaistilanteesta. Tapahtuneet eivät aina ole niin yksiselitteisiä, miltä ne aluksi saattavat vaikuttaa. Sovitteluissa huoltajat myös mahdollistavat sopuun pääsyn kannustamalla ja motivoiden nuorta positiiviseen lopputulokseen. Koulut ovat olleet myös tyytyväisiä siihen, että K–0–työ pystyy tulemaan heidän avuksensa ja pureutuu hankaliin tapauksiin. Yhteistapaamiset nuorten ja heidän perheidensä kanssa lisäävät myös koulun ymmärrystä ja näkemystä tapahtuneeseen.

Prosessin aikana nousi esille myös muutamia epäkohtia, jotka K–0–työ nosti esille. Näitä kohtia työstettiin kyseisten tahojen kanssa ja mietittiin toimivampia toimenpiteitä, tehtiin asiasta selkeämpiä ohjeita yhteistyössä poliisin ennalta estävän toiminnan kanssa sekä pyrittiin luomaan joustavampia polkuja nuorille, että palvelut keskustelisivat paremmin keskenään. Näin yhteistyö palveluiden välillä on sujuvampaa ja nuorta tukevampaa. K–0–työn haasteeksi on alkuvaiheessa noussut toisen asteen oppilaitokset, joihin K–0–koordinaattori ei vielä ole saanut samanlaista yhteyttä, kuin peruskouluihin. Toisen asteen oppilaitoksien yhteistyö on vielä prosessissa ja jatkossa yhteistyö saadaan varmasti toimimaan.

Tämän opinnäytetyön jälkeen K–0–työ jatkuu ja työtä kehitetään koko ajan eteenpäin. Palautetta kerätään nuorilta, heidän huoltajiltaan sekä verkostolta, jotta K–0–työ palvelisi parhaiten kaikkia osapuolia. K–0–koordinaattorin työ on erittäin haastavaa ja vaativaa sekä K–0–koordinaattorin täytyy omata monia eri tapoja työskennellä, jotta konfliktit saadaan ratkeamaan ja yhteistyö pelaa eri toimijoiden kanssa. Jatkoa ajatellen K–0–koordinaattorin palkkaus Rovaniemellä pitäisi olla lähempänä työn vaatimustasoa, kuin mitä se tällä hetkellä on.

Jatkossa K–0–työn tueksi K–0 koordinaattori kokoaa ammatillisen osaamistiimi, johon pyydetään eri alojen ammattilaisia pohtimaan kiusaamista. Osaamistiimi on moniammatillinen ja siihen kutsutaan muun muassa poliisin, sosiaalipalvelui-

den, terveydenhuollon, nuorisopalveluiden ja koulupalveluiden edustajia. Tarkoitus on, että osaamistiimissä on toteuttavan portaan ihmisiä, jotka ovat kiusaamisen kanssa tekemisissä. Ohjausryhmä on johtajatason tapaaminen, johon osallistuisivat koulu-, nuoriso-, sosiaali- ja varhaiskasvatuspalveluiden palvelualuepäälliköt.

K–0–työ on yksi hyvä vaikuttamisen keino, jolla pystytään puuttumaan entistä tehokkaammin vakaviin ja pitkittyneisiin kiusaamistapauksiin. Tämä parantaa entistään muun muassa Rovaniemen palveluverkoston, koulujen sisäistä- ja keskinäistä sekä koulun ja perheiden välistä yhteistyötä. K–0–työssä poikkihallinnollinen työ on tärkeää, jotta yhteistyö eri palvelualojen välillä on sujuvaa. K–0–työ Rovaniemellä on vasta alussa ja työn jatkuminen on ensiarvoisen tärkeää, että toimintamallia saadaan levitettyä Rovaniemen lisäksi, myös Rovaniemen lähikuntiin ja jopa ympäri Lappia. K–0–työn avulla voidaan parantaa nuorten hyvinvointia ja turvallisuuden tunteen lisääntymistä heidän elämässään, johon tällä opinnäytetyöllä haluan pystyä vaikuttamaan.

LÄHTEET

- Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 72. Seta, Seta-julkaisu 23. Helsinki. Viitattu 7.11.2020 <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisu/sateenkaari-nuori.pdf>
- Asikainen, Gordin, Koikkalainen, Saarholm, Siren & Turkka 2020. K–0–työntekijöiden haastattelu Teams sovelluksen välityksellä 26.10.2020.
- Ellis, C. Adams, T.E. & Bochner, A.P. 2011. Forum: Qualitative Social Research Sozialforschung. Autoethnography: An Overview. Volume 12, No. 1, Art. 10 – January 2011. Viitattu 26.9.2020 <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095>
- Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 26.9.2020 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13307/9513926966.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: PK-kustannus.
- Hamarus, P. Holmberg–Kalenius, T. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkeiseen hoitoon. Juva: PK-kustannus.
- Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.
- Hyvinvoinnin vuosikello 2018. Rovaniemi. Sosiaalisen vahvistamisen toimintamalli yhteisölliseen hyvinvointityön perusopetuksessa. Viitattu 28.10.2020 <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=22f675c8-f199-48ee-94a4-80cc0d619be4>
- Hästbacka, N. 2018. Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen. Tapaustutkimus Aseman Lapset ry:n K-0 -hankkeesta. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 130. Viitattu 7.7.2020 https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/2018_hastbacka_monialainen_verkostotyö_pdf.pdf
- K–0 kiusaamiseen puuttuva työ 2020. Aseman lapset ry. Viitattu 1.5.2020 <https://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/k-0-kiusaamiseen-puuttuva-hanke>
- Katusovittelu 2020. Aseman lapset ry. Viitattu 9.10.2020 <https://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/katusovittelu>
- Kaupunki ja päätöksenteko 2020. Rovaniemi. Viitattu 22.8.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Kaupunki-ja-paatoksenteko/Tietoa-Rovaniemesta>
- Kirves & Stoor-Grenner 2009–2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Viitattu 22.8.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Kiusaamisen-ehkaisy-varhaiskasvatuksessa>

- tattu 22.6.2020 <https://dzmdrer-wnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04185732/Kiusaamisen-ehk%C3%A4isy-varhaiskasvatuksessa-B5-www.pdf>
- Kuntaliitto 2019. Väestörakenne. Viitattu 9.10.2020 <https://www.kuntaliitto.fi/ti-lastot-ja-julkaisut/kuntakuvaajat/vaesto>
- Lahdenkauppi, M. 2018. Opetushallitus. Viitattu 22.8.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esitys_merja_lahdenkauppi_01032018.pdf
- Lastensuojelu 2020. Rovaniemi. Viitattu 23.8.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/Lastensuojelu>
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. Viitattu 9.10.2020 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>
- Luostarinen, A. & Nieminen, J.H. 2019. Arvioinnin käsikirja. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019. Nuortennetti. Nettikiusaaminen. Viitattu 18.5.2020 <https://www.nuortennetti.fi/netti-ja-media/nettikiusaaminen/>
- Martinsuo, M. & Blomqvist, M. 2010. Prosessien mallintaminen osana toiminnan kehittämistä Tampereen teknillinen yliopisto. Teknis-taloudellinen tiedekunta. Viitattu 26.9.2020 file:///C:/Users/Asus/Downloads/prosessien_mallintaminen.pdf
- Maslow, A. H. 1987. Motivation and personality. New York: Longman, an imprint of Addison Wesley Longman, Inc.
- McLeon 2020. Maslow's Hierarchy of Needs. Simply Psychology. Viitattu 20.8.2020 <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- Mäntylä, N. 2012. Oikeus-lehti. (41); 3: 357–380, Koulukiusaaminen kiusaajan rikoksena. Viitattu 8.6.2020 <https://www-edilex-fi.ez.lapinamk.fi/oikeus/9173.pdf>
- Nuorisopalvelut 2020. Rovaniemi. Viitattu 23.8.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Vapaa-aika/Nuorisopalvelut>
- Nuorisovaltuusto 2020. Rovaniemi. Viitattu 5.11.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Kaupunki-ja-paatoksenteke/Paatoksenteke/Toimielimet-ja-lautakunnat/Nuorisovaltuusto>
- OAJ 20202. Kannustusryhmä. Viitattu 7.11.2020 <https://www.oaj.fi/oaj/kannustusryhma/>
- Oikeus 2019. Nuori rikoksentekejä. Viitattu 21.5.2020 <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/nuoririkoksentekeja.html>
- Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Englanninkielisestä käsikirjoituksesta Bullying among schoolchildren – what we know and what we can do. Suomentanut Maija Mäkelä. Keuruu: Otava.

- Opetushallitus 2020. Toimi näin kiusaamistilanteessa. Viitattu 8.11.2020 <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toimi-nain-kiusaamistilanteessa-oppilaat-a4.pdf>
- Opetushallitus, vertaisarviointi ja itsearviointi 2020. Viitattu 11.10.2020 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vertaisarviointi-ja-itsearviointi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö, amisreformi 2018. Mitä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalle? Viitattu 19.10.2020 <https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf/6952c82f-92af-4c9d-853b-7e1ed1b3ed7b/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16. Viitattu 13.5.2020 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Oppilashuoltopalvelut 2020. Rovaniemi. Viitattu 23.8.2020 <https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Perusopetuksen-oppilashuolto/4e37c7cb-8fd1-4ded-894b-957ca69c36f6>
- Otala, L. & Ahonen, G. 2005. Työhyvinvointi tuloksetekijänä. 2. uudistettu painos. Juva: WSOY.
- Perusopetuslaki 30.12.2013/1267. Finlex. Viitattu 17.5.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Poliisi, rikokset 2020. Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset. Viittaukset 8.6.2020 https://www.poliisi.fi/rikokset/virallisen_syytteen_alaiset_rikokset_ja_asianomistajarikokset
- Poliisi, turvallisuus ja valvonta 2020. Kiusaaminen. Viitattu 17.5.2020 <https://www.poliisi.fi/neuvot/kiusaaminen>
- Poske 2012. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi. Viitattu 14.10.2020 <http://www.sosiaalikollega.fi/alueetieto/alueellista%20tietoa/asiantuntijuus/sostyonvaik>
- Reinboth, C. 2006. Tunnista ja torju työpaikkakiusaaminen. 1. painos. Helsinki: Yrityskirjat Oy.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: PK-kustannus.
- Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex. Viitattu 17.5.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. Viitattu 22.8.2020 https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tyypittely. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 22.8.2020 https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tutkimuksen arviointi – reflektointia. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 22.8.2020 https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_3.html
- Salmivalli, C. 1999. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. 2.painos. Helsinki: Gaudemus. Oy Yliopistokustannus.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: PK-kustannus.
- Seppänen–Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin. FinSoc arviointiraportteja. Menetelmä–käsikirja. Helsinki: Stakes.
- Sisäministeriö 2013. Ankkuri–malli moniviranomaisyhteistyössä. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteen 24 toimeenpano alle 18–vuotiaiden rikosten tekijöiden rikoskierteen ehkäisemiseen. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 30/2013. Viitattu 22.8.2020 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79022/Ankkuri-malli%20moniviranomaisyhteisty%C3%B6ss%C3%A4.pdf>
- Sisäministeriö 2018. Enska, Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023. Viitattu 17.5.2020 <https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf/ae0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf.pdf>
- Sitra 2020. Erätauko. Keskustelun käsikirjoitus. Viitattu 10.6.2020 <https://www.sitra.fi/caset/valitse-menetelma/>
- Snapchat 2020. Viitattu 3.11.2020 <https://forbusiness.snapchat.com/?locale=fi-fi>
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Viitattu 8.6.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>
- THL, kouluterveyskyselyt vuosilta 2006–2019. Viitattu 1.5.2020 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>
- THL, työn tueksi 2016. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 9.6.2020 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla
- TikTok 2020. Viitattu 3.11.2020 <https://www.tiktok.com/>
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissuorituksiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

- Unicef 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 8.6.2020 https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412. Finlex. Viitattu 21.5.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vahingonkorvauslaki>
- Verso, restoratiivisuus 2020. Restoratiivinen lähestymistapa. Viitattu 11.6.2020 <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/restoratiivinen-ajattelu/>
- Verso, vertaissovittelu 2020. Vertaissovittelua kouluille, ammattioppilaitoksille, oppimisyhteisöihin. Viitattu 9.6.2020 <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/verso-koulutukset/>
- Wallin, E. 2020. K-0-työn vaikutus Järvenpäässä. Sähköposti emmi.wallinjarvenpaa.fi 2.11.2020. Tulostettu 7.11.2020.
- WhatsApp 2020. Viitattu 3.11.2020 <https://www.whatsapp.com/?lang=fi>
- Yle, uutiset, Imatra 2020. Pikkupojat pahoinpitelivät lapsen koulun pihalla – alle 15-vuotiailla on edelleen väärä käsitys, etteivät he joutuisi vastuuseen teostaan Viitattu 13.10.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11362795>
- Yle, uutiset, Vantaa 2020. Alaikäisten välillä jälleen rajua väkivaltaa Vantaan Koivukylässä: yläkoululainen hakattiin tajuttomaksi – poliisi selvittää liittyvät koulujen tapahtumat toisiinsa. Viitattu 13.10.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11568213>

LIITTEET

- Liite 1. Koulujen kiusaamisen puuttumismallit
- Liite 2. Rovaniemen kaupungin tiedote
- Liite 3. Palveluverkostonyhteystiedot ja internetosoitteet
- Liite 4. Kiusaamiskysely

Liite 1. Rovaniemen koulujen kiusaamisen puuttumisen mallit

Kaikki Rovaniemen rehtoreiden lähettämät materiaalit muun muassa kiusaamisenpuuttumismallit sekä koulujen järjestyssäännöt on talletettu Google Drive kansioon.

Linkki: https://drive.google.com/drive/folders/1WWiU60N0ttHdRfH51WKo-DeQoj_eNvP9b?usp=sharing

Liite 2. Rovaniemen kaupungin tiedote

ROVANIEMI

Rovaniemen kaupunki tehostaa kiusaamiseen puuttumista

Rovaniemen kaupunki tehostaa lasten ja nuorten kiusaamistapausten ratkaisemista ottamalla käyttöön uuden kiusaamisen vastaisen toimintamallin. K-0-nimellä tunnettu toimintamalli on Aseman Lapset Ry:n kehittämä, ja he ovat olleet vahvasti mukana työn käynnistämistä Rovaniemellä. Toimintamallissa selvitetään pitkään jatkuneita, monimutkaisia ja haastavia kiusaamistapauksia, joita ei ole saatu ratkaistua aikaisemmillä puuttumisen keinoilla.

Rovaniemen K-0-mallia alettiin työstää paikalliseen tarpeeseen maaliskuussa 2020, jolloin K-0-työssä aloitti K-0-koordinaattori. K-0-koordinaattorin resursseista vastaavat Rovaniemen kaupungin koulu-, nuoriso-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalvelut yhdessä. K-0-koordinaattori koordinoi kyseistä työtä ja pyytää aina tapauskohtaisesti työparin itselleen Rovaniemen laajasta verkostosta. Yksittäiset tapaukset ohjautuvat K-0-koordinaattorille poliisin, sosiaalipalveluiden tai koulun kautta. Moniammatillinen verkostoyhteistyö on toimintamallissa erittäin oleellista.

K-0 saa voimaa ammattilaisten yhteistyöverkostosta

Lapin poliisilaitos on yksi vahvoista yhteistyökumppaneista K-0-työssä, etenkin jos kiusaamistapauksessa täyttyvät rikoksen tunnusmerkit tai asiasta on tehty rikosilmoitus. Lapin poliisilaitos on alusta asti ollut tiiviisti mukana paikallisen K-0-toimintamallin kehittämisessä. K-0-koordinaattori voi olla myös työparina sosiaalipalvelujen kautta esiin tulleissa tapauksissa, joissa ilmenee kiusaamista. Tässäkin moniammatillinen työparityökentely tukee erityisen hyvin nuorta ja hänen perhettään.

Rovaniemen kaupungin Lapsi- ja nuorisopoliittinen (LaNuPo) ohjausryhmä oivalsi K-0-toiminnan merkityksellisyyden, kun poliisin edustaja esitteli ohjausryhmälle K-0-toimintaa sekä kiusaamiseen liittyvää taustamateriaalia ja nykytilaa. Esisopimusten allekirjoittamisen jälkeen kaupungin koulu-, nuoriso-, sosiaali- sekä varhaiskasvatuspalvelut yhdessä sidosryhmiensä kanssa kokosivat resurssit K-0-toiminnan aloittamista varten. Kaikilla sidosryhmillä on vahva halu tehostaa kiusaamisen vastaisia toimenpiteitä.

Uusi malli syventää, vahvistaa ja kehittää jo tehtyä hyvää työtä

Rovaniemen varhaiskasvatus ja koulupalvelut ovat tehneet hyvää ja pitkäjänteistä työtä kiusaamisen puuttumiseksi jo pitkään. K-0-työ ei korvaa jo olemassa olevaa kiusaamiseen puuttuvaa toimintaa, vaan K-0-koordinaattori on hankalien tilanteiden puolueeton ja ulkopuolinen puuttuja. Hänen työtään on auttaa ja tukea jo olemassa olevia työtapoja sekä tuoda uusia keinoja ja tuoda uutta näkökulmaa varhaiskasvatusyksiköihin ja kouluihin tapausten selvittämiseksi. Jotta puuttuminen olisi tasapuolista kaikilla Rovaniemen kouluilla, K-0-koordinaattori on luonut yhdessä koulutuspalveluiden ja peruskoulujen rehtoreiden kanssa yhteiset kiusaamiseen puuttumisen periaatteet, jotka pohjautuvat koulujen omiin hyviksi havaittuihin puuttumismalleihin. Periaatteet ovat koulujen lisäapuna ja tukena kiusaamiseen puuttumisessa.

Liite 3. Palveluverkoston yhteystietoja

Palvelu	Yhteystiedot	Osoite	www-osoite
Akuuttitiimi ja päivystys, sekä MiePä 24/7	p.0407158400	Lapin keskussairaala, Porokatu 32, 2. krs (VILKKA), 96400 Rovaniemi	http://www.lshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopalvelut/Mielenterveys_ ja_paihdepalvelut/Nopeat_palvelut_ ja_konsultaatiot/Akuuttitiimi_ ja_paivystys/Akuuttitiimi_ ja_paivystys(9965)
Ensi- ja turvakoti, Kriisikeskus Arkisin klo 8-18	p. 0405537508 kriisikeskus@lapinensijaturvakoti.fi	Ruokasenkatu 2 A, 4. krs, 96200 Rovaniemi	https://ensijaturvakotienliitto.fi/lapinensijaturvakoti/palvelut/kriisit/kriisikeskus/
Rovaniemen kaupungin sosiaalipalvelukeskus, lastensuojelu ma – ti klo 09.00-15.30, ke-to klo 09.00-15.30, pe klo 09.00-15.00	Vaihde p.0163221	Rovakatu 1, 96100 Rovaniemi	https://www.rovaniemi.fi/Terveys- ja_sosiaalipalvelut/Lastensuojelu
Nuorten Mieli-tiimi ma-to klo 8.00–16.00, pe klo 8.00–14.00	Toimisto p.0503151180	Valtakatu 11, 2.krs. 96100 Rovaniemi	https://lshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopalvelut/Mielenterveys_ ja_paihdepalvelut/Nopeat_palvelut_ ja_konsultaatiot/Mielitiimi
Romppu ma-ke klo 9.00-10.00 ja to klo 14.00-15.00	p. 040 4873030 romppu@rovala.fi	Maakuntakatu 29–31 A 3 krs. 96100 Rovaniemi	www.romppu.fi

<p>Sovittelu</p> <p>Rovaniemen, Ranuan ja Po- sion sovittelu- toimisto</p>	<p>p.040 7236 721</p> <p>sovittelu@ro- vala.fi</p>	<p>Maakuntakatu 29–31 B 3 krs., 96200 Rovaniemi</p>	<p>https://www.rovala.fi/rovalan-settlementti-ry/sovittelu/</p>
<p>Sosiaali- päivystys</p> <p>24/7</p>	<p>p.0407266965</p>	<p>Sosiaalipalvelu- keskus</p> <p>Rovakatu 1, 96100 Rovaniemi</p>	<p>https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/Sosiaalipaivystys/16502391-ebe1-4577-a2b3-35fb4c711656</p>
<p>Tyttöjen Talo</p>	<p>Johtaja p.0400372 603</p> <p>Ohjaaja p.0400372 501,</p> <p>Seksuaaliväki- valtatyö p.040 4848 189</p> <p>etu- nimi@neiot.fi</p>	<p>Kansankatu 13 A 31, 6. krs.</p> <p>96100 Rovaniemi</p>	<p>https://www.neiot.fi/tyttojen-talo/</p>

Liite 4. Kiusaamiskysely

1. Millä luokalla olet? (1.-3.lk/4.-6.lk/ 7.-10.lk)
2. Onko sinua kiusattu viimeisen vuoden aikana?
3. Jos vastasit äskeiseen kysymykseen kyllä, kuinka usein sinua on kiusattu viimeisen vuoden aikana
 - a. Kerran viikossa, tai useammin
 - b. Kerran kuussa tai useammin
 - c. Harvemmin kuin kerran kuussa
4. Onko kiusaaminen tapahtunut
 - a. Kasvotusten/julkisesti
 - b. Muilta piilossa
 - c. Netissä
 - d. Koulupäivän aikana
 - e. Vapaa-ajalla
5. Millaista kiusaaminen on ollut?
 - a. Haukkumista, nimittelyä
 - b. Fyysistä (lyöminen, potkiminen, töniminen...)
 - c. Sinusta on levitetty ilkeitä juoruja
 - d. Sinua on poissuljettu esim. jostain ryhmästä
 - e. Sinua on uhkailtu tai kiristetty
 - f. Sinua on ahdisteltu fyysisesti
 - g. Sinusta on levitetty kuvia tai videoita
 - h. Sinun statustasi, tai kuvaasi kommentoitu ilkeästi
 - i. Sinulle on lähetetty ahdisteluviestejä
 - j. muu
6. Oletko sinä itse kiusannut?
7. Oletko sinä nähnyt kiusaamista?
8. Miten kiusaaminen on vaikuttanut sinuun?
 - a. Luottamusta toisiin on heikentynyt
 - b. Itsetuntoni on alentunut
 - c. Sosiaalisuuteni on vähentynyt
 - d. Onnellisuuteni on vähentynyt
 - e. Ahdistus/masennus on lisääntynyt
 - f. Ulkopuolisuuden tunne on lisääntynyt
 - g. Syrjintä on lisääntynyt
 - h. Häpeän tunne on lisääntynyt
 - i. Muu
9. Olen kertonut asiasta
 - a. kaverille
 - b. vanhemmille
 - c. opettajalle

- d. poliisille
- e. en kenellekään
- f. muu

10. Miten asiaan on puututtu?

11. Miten toivoisit, että asia etenisi tai siihen puututtaisiin?

12. Vapaa sana

13. Halutessasi voit jättää yhteystietosi, niin minä otan sinuun yhteyttä.